

ดับ ว่าง สบ เย็น

..... เพราะปฏิบัติตามอริยมรรค

พระครูวินัยธร หลวงพ่อเอี่ยม วิโนทโก

บรรยายธรรม ๑๒-๑๔ เมษายน ๒๕๕๔
ณ สำนักวิปัสสนาวิ่งสันติบรรพต (วัดวังเนียง)
อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

คำนำ

หลวงพ่อเอี้ยน ชื่อของท่านอาจจะมีคนไม่มากนักที่เคยได้ยินหรือเคยรู้จักนอกจากลูกศิษย์ใกล้ชิดหรือปฏิบัติอยู่กับท่าน หนังสือเล่มนี้เป็นการถอดคำบรรยายของหลวงพ่อเอี้ยนในโอกาสที่ท่านบรรยายในช่วงวันสงกรานต์ปี ๒๕๕๔ ณ สำนักวิปัสสนาวิงสันติบรรพต จังหวัดพัทลุง โดยคุณวรัชญา ศรีมาจันทร์ และลูกศิษย์หลวงพ่อกิ่งหลายคน ที่เห็นคุณค่าของธรรมะได้ช่วยกันถอดคำบรรยายจนทำให้เกิดหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา ต้องขออนุโมทนา

คำสอนของหลวงพ่อเอี้ยนซึ่งโดดเด่นมากสำหรับทุกคนที่ไปหาหรือได้ศึกษาปฏิบัติกับท่าน จะได้ยินคำที่ท่านให้ภาวนาว่า “ไม่ใช่กู” นั้นอาจทำให้ผู้เข้าไปพบท่านหรือฟังบรรยายจากท่านออกอาการงง เพราะไม่เข้าใจ แล้วทำไมต้องภาวนาอย่างนี้ หลายท่านคงเคยได้ยินคำว่า “ตัวกู-ของกู” มาอย่างคุ้นเคยเพราะท่านอาจารย์พุทธทาสได้พูดเอาไว้

บ่อยมาก แต่คำว่า “ไม่ใช่กู” นี้มาได้ยินก็จากหลวงพ่อเอียน ซึ่งท่านเอง ก็เป็นศิษย์ของท่านอาจารย์พุทธทาส

คนที่ จะเข้าใจคำนี้ได้คงต้องปฏิบัติธรรมมาพอสมควรทีเดียว เพราะหากเราเคยได้ศึกษาเรื่องอริยสัจ ๔ มาบ้าง ในส่วนของทุกข อริยสัจนั้น พระพุทธองค์ได้แจกแจงเรื่องของทุกข์เอาไว้อย่างมากมาย ดังตัวอย่างนี้

“ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ชัดแจ้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจจริง ได้แก่ชาติ ชรา มรณะ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง **ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์**”

แต่สุดท้ายจะเห็นคำว่า **“ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์”** เมื่อศึกษาและปฏิบัติไป จะพบความจริงทั้งหมดของทุกข์ที่เกิดขึ้นใน สัตว์โลก เกิดขึ้นจากมูลเหตุเดียวที่เป็นจุดเริ่มต้นของทุกข์ทั้งมวลอยู่ ตรงนี้เท่านั้นเองคือ การยึดขันธ์ ๕ มาเป็นของเรา มันยึดขันธ์ ๕ มาเป็น ของเราได้อย่างไร ก็เพราะจิตโง่ซึ่งมีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นเครื่องอยู่ เป็นอาหาร เริ่มก่อร่างสร้างความยึดถือตัวจิตเองมาเป็นตัวตนนั้นเอง มาอย่างยาวนาน จึงเกิดการยึดขันธ์ ดังนั้น สิ่งที่ขันธ์เข้าไปเกี่ยวข้อง ด้วยไม่ว่า คน สัตว์ สิ่งของ จึงถูกยึดขึ้นมาด้วยความหลงผิด สิ่งต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติอยู่แล้ว วางอยู่แล้ว จึงเกิดมี เกิดเป็นตัวเป็นตนขึ้นมา

ในใจของคนๆ นั้น นั่นเพราะมีมูลเหตุจากการมีจิตโง่เป็นจุดเริ่มต้น
 นั่นเอง หากใครก็ตามละวางอุปาทานขั้นที่ ๕ ลงได้ ทุกข์ทั้งหมดจะไม่มี
 ที่ตั้ง ทุกข์นั้นจะดับลง

ดังนั้น การที่หลวงพ่อเขียนให้ภาวนาว่า “ไม่ใช่กู” จึงเป็นคำที่
 มีจุดมุ่งหมายให้จิตเกิดปัญญาขึ้นมาเพื่อให้เห็นความจริง แน่นอนใน
 เบื้องต้นแม้จะยังไม่เห็นสิ่งนี้เพราะอาจจะเข้ามาปฏิบัติใหม่ แต่คำ
 บริกรรมทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคำใด อาทิเช่น พุทโธ สัมมาอรหัง เป็นต้น
 มีส่วนทำให้เกิดเป็นสมาธิจากการภาวนาท่องบททั้งสิ้น แต่หลวงพ่อเขียน
 ให้แก้คิดว่า “ไม่ใช่กู” นี้สามารถเป็นได้ทั้งสมถะให้เกิดเป็นสมาธิ และ
 เป็นปัญญาซึ่งช่องให้จิตเมื่อเกิดความตั้งมั่นเป็นสัมมาสมาธิขึ้น ให้จิต
 ได้พบความจริงที่เป็นอนัตตา รู้แจ้งขึ้นเป็นขณะ จนถึงขั้นสุญญตา เมื่อ
 เกิดการปล่อยวาง การจะภาวนาคำว่า “ไม่ใช่กู” ให้เกิดผลอย่างแท้จริง
 ผู้ปฏิบัติต้องเห็นความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาในสรรพสิ่งควบคุมา
 ด้วยจากการปฏิบัติด้วยตนเอง

เมื่อเกิดการปล่อยวาง ในอีกมุมมองหนึ่งนั่นก็คือ การ “ดับ”
 หรือนิโรธจะเกิดขึ้นด้วย เมื่อสภาพดับเกิดมากขึ้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้น
 กับผู้ปฏิบัติเองจะรู้สึก “ว่าง” ในความเป็นจริง “ว่าง” ในภายใน และ
 เห็นสภาพว่างจากความหมายแห่งความเป็นตัวตนในสรรพสิ่ง ซึ่งนั่น
 ก็เป็นผลมาจากดับยาวขึ้น และวางความยึดถือในความเป็นตัวตนใน

สรรพลิง เพราะการวางขั้น ๕ ได้มากขึ้นนานขึ้นนั่นเอง เมื่อขั้นทั้งหลาย
 ถูกลายออกไปจนไม่สามารถเข้ามากร่วมกันให้เกิดเป็นสภาพมีอัตรา
 ตัวตนได้อีก จิตใจจะเริ่มเห็นความจริง วางตัวตนลงได้อีก จนเกิดความ
 “สงบ” ขึ้นในจิตใจเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งจิตเกิดเป็นสัมมาญาณว่า
 ไม่มีใครที่ไหนเลย ทุกอย่างล้วนเป็นธรรมชาติ เกิดอรหัตตมรรคเข้าชำระ
 จิต ทำลายอวิชชา เกิดเป็นวิชชาขึ้นมา จึงเกิดเป็นสัมมาวิมุตติ หลุดพ้น
 จากความหลงผิดอีก เกิดความ “เย็น” ขึ้นในจิตอย่างไม่หวนกลับอีก
 เกิด จักขุ อหะปาที จักขุเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ญาณังอหะปาที ญาณเกิด
 ขึ้นแล้วแก่เรา ปัญญาอหะปาที ปัญญาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา วิชชาอหะปาที
 วิชชาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา อาโลโกอหะปาที แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา
 นี่จึงเป็นการรู้แจ้งที่เป็นวิชชาอย่างแท้จริง

ดังนั้น หนังสือเล่มนี้ซึ่งเป็นคำบรรยายจากหลวงพ่อเอี้ยน
 คงจะเป็นเครื่องนำทางให้ผู้ที่สนใจในธรรมได้รับทั้งปริยัติ ปฏิบัติและ
 ปฏิเวธจากพระอริยสงฆ์เจ้าผู้ที่สามารถปฏิบัติจนเข้าถึงพระธรรม และ
 ยังนำพระธรรมในส่วนคำสอนที่เป็นเส้นทางเดินของมรรคมืองค์ ๘
 มาประกอบ ทำให้เข้าใจและเดินทางอย่างมั่นใจด้วยการเจริญมรรค
 จนถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้อย่างหมดข้อสงสัย

สำหรับผมเองก็ถือว่าได้รับเกียรติอย่างมากจากหลวงพ่อเอี้ยน
 ที่ให้โอกาสเป็นผู้เขียนคำนำ นี่จึงถือเป็นการได้ตอบแทนบุญคุณของ

ครูบาอาจารย์ผู้ชี้ทางอันประเสริฐตามคำพระบรมศาสดา และความ
ภูมิใจส่วนตัวอีกอย่างหนึ่งที่หลวงพ่อเอี่ยมมีให้ก็คือ ทุกๆ ที่ที่มีโอกาส
ไปบรรยายกับหลวงพ่อ เมื่อหลวงพ่อกล่าวแนะนำให้ผู้คนที่รู้จักแล้ว
ท่านจะต่อด้วยคำว่า “คนนี่ละมือขวาของหลวงพ่อ” ... ขอโน้มรับด้วย
ความเคารพยิ่ง

คำนำโดย : ประเสริฐ อุทัยเฉลิม

สารบัญ

	หน้า
อริยมรรคมีองค์แปด	๑
สงกรานต์วันว่าง	๒๕
มรรคแปดสู่การปฏิบัติ	๔๑
อริยมรรคในแง่มุมต่างๆ	๖๓
อริยสังคีในปัจจุสมุพบาท	๘๗
โอวาทปิดของหลวงปู่เอี่ยม	๑๒๕
บทส่งท้าย	๑๓๗

อริยมรรคมีองค์ ๘

เจริญพรญาติโยมที่มาจากสุราษฎร์ธานี ญาติโยมที่มาจากกรุงเทพฯ อุตส่าห์เสียค่าเครื่องเป็นราคาแพง ฉะนั้น เมื่อมาฟังแล้ว ต้องปฏิบัติให้หลุดค่าเครื่อง วันนี้ตั้งใจว่าจะพูดเรื่องต่างๆ ที่มันเกี่ยวโยงกัน บางเรื่องเราก็คงไม่เข้าใจ หรือว่าเรามองข้ามไป เช่นเรื่องของอริยมรรคมีองค์แปด เรามักจะมองเห็นว่าเป็นสิ่งไม่สำคัญ ตามที่จริงเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนาของเรา

มีพระรูปหนึ่งไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ต่อไปเมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว พระอรหันต์จะยังมีอีกหรือไม่ พระองค์เลยตรัสว่า ในศาสนาไหนก็ตาม ถ้ายังมีอริยมรรคมีองค์แปด คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมัฏเฐ สัมมาอาชีวะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ คือยังมีอริยมรรคมีองค์แปด และมีผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามอริยมรรคมีองค์แปดนั้น สมณะที่หนึ่งก็จะมี สมณะที่สอง สมณะที่สาม สมณะ

ที่สี่ก็จะมีโดยไม่ขาดสูญไป สมณะที่หนึ่งก็คือพระโสดาบัน สมณะที่สองก็คือพระสกิทาคามี สมณะที่สามก็คือพระอนาคามี สมณะที่สี่ก็คือพระอรหันต์ ฉะนั้นพระองค์เลยตรัสว่าเมื่อยังมีอริยมรรคมีองค์แปด ยังมีผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอยู่ ในศาสนานี้ก็จะไม่ขาดจากพระอรหันต์ ฉะนั้นเราทุกคนจะต้องมีความหนักแน่นในการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด

อริยมรรคมีองค์แปดคืออะไร

อริยมรรคมีองค์แปด ข้อหนึ่งคือ สัมมาทิฏฐิ เป็นตัวที่สำคัญอย่างยิ่ง สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นอันถูกต้อง

- เห็นประการที่หนึ่งคือ เห็นอริยสัจสี่ อริยสัจสี่ก็คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เตี้ยวค้อยแฉงกันทีหลัง
- เห็นต่อมาก็คือ เห็นชั้นห้า รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น ชั้นห้าที่อยู่กลางๆ ตัวที่สี่ของปฏิจจสมุปบาท
- เห็นประการที่สามก็คือ เห็นปฏิจจสมุปบาท ปฏิจจสมุปบาท เราจะต้องอ่าน จะต้องปฏิบัติ แล้วก็ต้องฟังให้เข้าใจ

ปฏิจจสมุปบาทแปลว่า เมื่อสิ่งนี้มี-สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น-สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี-สิ่งนี้จึงไม่มี เมื่อสิ่งนี้ดับ-สิ่งนี้จึงดับ ที่ว่าเมื่อ

สิ่งนี้มี-สิ่งนี้จึงมี เมื่ออวิชชามี อวิชชาคือ ตัวกู้นั้นแหละ เมื่อตัวกู
มี อวิชชาเกิดแล้วในตอนนั้น เมื่ออวิชชาคือจิตโง่ อวิชชาคือจิตโง่
เพราะฉะนั้นหลวงพ่อก็จะบอกบ่อยๆ ว่า ให้ภาวนาว่าไม่ใช่กู ไร้ไม่ใช่กูนี้
มันว่าง ว่างจากกู คือว่างจากตัวกู ที่นี้เมื่อเราภาวนาว่าไม่ใช่กู เดินไม่ใช่กู
นอนไม่ใช่กู นั่งไม่ใช่กู อาบไม่ใช่กู ถวายไม่ใช่กู คิดไม่ใช่กู ทำไม่ใช่กู
พูดไม่ใช่กู ทุกอย่างไม่ใช่กู ถ้าไม่ใช่กู อวิชชาตัวนั้น ตัวโง่นั้นก็จะดับ
ดับเพราะอะไร ดับเพราะว่าเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด

เมื่อเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด คือสัมมาทิฏฐิ จนถึง
สัมมาสมาธิ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาสังกัปปो ความดำริอัน
ถูกต้อง ดำริในการออกจากกาม ดำริในการไม่มุงร้าย ดำริในการไม่
เบียดเบียน นี่คือปัญญา สองข้อนี้เป็นปัญญาอย่างยิ่ง ที่นี้การเห็นข้อที่
หนึ่งสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นอันถูกต้อง ความเห็นนี้เป็นญาณมากกว่า
คือ เห็นด้วยญาณ เห็นด้วยปัญญา

ต่อมาคือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ อันนั้นเป็นศีล
แล้วก็สัมมาวายามะ ความพากเพียรอันถูกต้อง

- *หนึ่ง เพียรในการระวัง ระวังอะไร ระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
ไม่ให้เข้าไปยินดี ไม่ให้เข้าไปยินร้าย แต่ว่ามันผลล พอผลล
มันก็เกิดยินดีขึ้นมาบ้าง เกิดยินร้ายขึ้นมาบ้าง ก็ต้องเพียร
เพียรในการละ*

- สอง เพียรในการละ ละสิ่งที่เราเพลินนั้น ไล่มันออกไป
- สาม เพียรในการสร้าง สร้างอะไร สร้างกุศล อะไรมันคือกุศล กุศลก็คือไม่ใช่กู นั่นนะมันเป็นกุศล มันเป็นปัญญา ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู สร้างกุศล
- สี่ เพียรในการรักษา

ในการเดินก็สร้าง ในการนั่งก็สร้าง ในการนอนก็สร้าง ทำอะไรก็สร้าง ไม่ใช่กูอยู่เรื่อย นั่นนะคือว่าง ว่างจากตัวกู หรือว่าเราจะว่า “ว่าง” ก็ได้ ว่าง ว่าง ว่าง ก็คือว่างจากอวิชชานั้นแหละ ว่างจากอวิชชาก็คือ ว่างจากตัวกู ว่างจากตัวกูก็คือว่างจากจิตโง่ นี่เราก็ว่าง ว่า ว่าง ว่าง

ฉะนั้น สัมมามายามะคือ มีความเพียรในการระวัง มีความเพียรในการละ มีความเพียรในการสร้าง มีความเพียรในการรักษา สิ่งที่เราสร้างขึ้นมา คือจิตตัวนั้น จิตที่ว่างจากตัวกู เพียรในการรักษาไว้

ที่นี้ต่อไป สัมมาสติ มีสติเห็นกายในกาย ว่ากายนี้ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ไม่เข้าไปยินดี ไม่เข้าไปยินร้าย ไม่ให้เกิดอภิขมาโทมนัส อภิขมาคือ การเข้าไปพอใจ โทมนัสคือความไม่พอใจ ละความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ ก็คือละ

- ข้อที่หนึ่ง เรื่องของกาย ก็ละความพอใจและความไม่พอใจ
- ข้อที่สอง เรื่องของเวทนา ก็ละความพอใจและความไม่พอใจ
- ข้อที่สาม เรื่องของจิต ก็ละความพอใจความไม่พอใจ

- ข้อที่สี่ ธรรม ละความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นสิ่งที่เราต้องละ

ฉะนั้น การที่เราเห็น เราเห็นทำไม เห็นเพื่อที่จะละ มีสติเห็นกาย ในกายว่ากายนี้ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ถ้าเราเห็นว่าไม่ใช่แล้วไปเอามาเป็นของกูทำไม ละมันไปเสีย มีสติเห็นเวทนาในเวทนาว่า เวทนานี้ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัว ตน เรา เขา เขาต้องการให้เราละ ฉะนั้น เราต้องละ เวทนา จิตนี้ไม่ใช่กู ที่ให้ภาวนาว่า จิตไม่ใช่กูๆๆ ก็เหลือสามตัวว่า ไม่ใช่-กู-แต่ถ้าให้เต็มๆตามบรรทัดก็ จิต-ไม่-ใช่-กู จิตไม่ใช่กู ก็คือถอนจิต ออกจากอวิชชา ให้เป็นจิตที่ว่างจากตัวกู เป็นจิตที่ไม่ใช่กู ข้อที่สี่ ธรรมทั้งหลายที่เราปฏิบัติ ไม่ใช่ปฏิบัติแล้วก็เอามายึดมันถือมัน ธรรมทั้งหลายก็ เหมือนกับเรือแพนั้นแหละ เราใช้สำหรับข้ามฟากข้ามทะเล พอข้ามไปสู่ฝั่งโน้นแล้ว เราก็ไม่ยกเรือขึ้นไปแบกอีก ไม่เอापายขึ้นไปแบกอีก เราก็ทิ้งเรือไว้ที่นั่น อยู่คนละฝั่งกันแล้ว ฉะนั้นธรรมะมีไว้สำหรับปฏิบัติ ปฏิบัติเพื่อข้ามฝั่ง จากฝั่งโลกียะ ไปสู่ฝั่งโลกุตตระ คือไปสู่ฝั่งโน้น โลกุตตระก็คือพระนิพพาน พระนิพพานก็คือความสงบเย็น ฝั่งโน้นสงบเย็น สัมมาสติก็คือสติปัญญาฐานี่

สุดท้ายคือสัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิเป็นองค์ฌาน อย่างน้อยก็เป็น วิตก วิจาร์ณ ถ้ามันเกิดเหนือไปเป็นปิติ เป็นสุข ก็ได้ เป็นเอกัคคตา ก็ได้ แต่ถ้ามันไม่เหนือไป ก็อยู่แค่วิตกวิจาร์ณก็ได้ วิตกวิจาร์ณนี่แปลว่า

ตริกตรอง พอเรานั่งภาวนา ไม่ใช่กูๆๆ เป็นสมาธิแล้ว เราก็ตริกตรอง
ไป เรามีปัญหาอะไรที่จะเอามาแก้ เราก็เอาปัญหานั้นนะมาตริกตรอง

ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดไปทำไม

อริยมรรคมีองค์แปดมีไว้สำหรับให้เราปฏิบัติ ปฏิบัติแล้วก็จะ
เกิดจักขุ *อุทะปาติ* จักขุเกิดขึ้นแล้วแก่เรา พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้
ที่นี้ใครก็ได้ที่ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด จะเป็นอย่างนั้น จักขุ
อุทะปาติ จักขุเกิดขึ้นแล้วแก่เรา จักขุก็คือปัญญาภายใน ถ้าเราไม่ปฏิบัติ
มันก็ยังปิดอยู่ เป็นปัญญาที่ปิดอยู่ ไม่สามารถที่จะลืมตาได้ จักขุนี้
หมายถึงดวงตาปัญญา ส่วน *อุทะปาติ* แปลว่าเกิดขึ้น จักขุ *อุทะปาติ*
จักขุเกิดขึ้นแล้วแก่เรา

ญาณังอุทะปาติ คิดดู เมื่อก่อนเราปิดตา เราเห็นอะไรมันก็เห็น
มืดๆ อะไรก็มืดหมด คือเห็นด้วยอำนาจของอวิชชาเพราะตามันปิด
เห็นมืดๆ เห็นตัวเองก็เห็นมืดๆ เห็นตัวเอง ไม่เห็นความแก่ ไม่เห็น
ความเจ็บ ไม่เห็นความตาย ไม่เห็นอนิจจัง ไม่เห็นทุกขัง ไม่เห็นอนัตตา
เห็นตัวเองว่าเป็นตัวกู เห็นจิตเองว่าเป็นตัวกู นั่นมันเห็นด้วยตาโง่ๆ
ภายนอก แต่ถ้าจักขุ *อุทะปาติ* เห็นด้วยปัญญา เห็นตัวเองว่า อ้าวนี้มัน
ไม่ใช่กู นี่มันไม่ใช่กู เพราะว่าร่างกายนี้มันเป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็น
อนัตตา ยึดมันถือมันมันไม่ได้ นี่เรียกว่าจักขุ *อุทะปาติ*

เกิดจักขุของอุทะปาติแล้ว ก็เกิดญาณังอุทะปาติ ขึ้นมา ญาณัง คือตัวรู้ ตัวรู้นี้เรียกว่าญาณ ญาณะ แปลว่า รู้ นั่นคือญาณ ญาณัง อุทะปาติ ญาณเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็ลองคิดดู เราปิดตาไม่เห็นอะไร เห็นมีตๆ ก็เหมือนกับว่าตาบอดไปคลำช้างอย่างนั้น ตาบอดไปคลำช้าง ไปกันหลายคน เสร็จแล้วก็มารายงานว่า ช้างมีลักษณะเหมือนเสาเรือน นั่นไปคลำที่ขาช้าง ช้างมีลักษณะเหมือนกระดิ่ง ไปคลำโดนเอาหูช้าง ช้างมีลักษณะเหมือนไม้กวาด เข้าไปโดนเอาหางช้าง นั่นนะคือเขาเรียกว่าตาบอดคลำช้าง เราทุกคนก็ตาบอดกันมาแล้วทั้งนั้น แต่ถ้าเราปฏิบัติธรรมด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด ตาเราก็ค่อยๆ ลืมขึ้น ลืมขึ้น พอลืมขึ้นก็คือเกิดญาณขึ้นมา คือเห็นญาณังอุทะปาติ ญาณเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ญาณนะคือตัวรู้ เปิดตาแล้วมันก็รู้ แล้วมันก็เห็น แล้วมันก็รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เห็นจิตก็เป็นอนิจจัง เป็นอนัตตา ว่างจากตัวตน เป็นสุญญตา เห็นร่างกายก็เป็นอนิจจัง เป็นอนัตตา เข้าไปยึดมันถือมันไม่ได้ แล้วก็ เป็นสุญญตา ว่างจากตัวตน นี่ก็เห็นด้วยปัญญา

จักขุของอุทะปาติ ญาณังอุทะปาติ เสร็จแล้วก็เกิดความแตกฉาน ขึ้นมา เกิดปัญญาอุทะปาติปัญญาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ปัญญา รู้เรื่องต่างๆ ตามที่เป็นจริง เห็นตามที่เป็นจริง เห็นเกิด เห็นดับ เห็นว่าง คือว่างจากตัวตน เห็นทุกอย่างว่างจากตัวตน ทีนี้ ปัญญาอุทะปาติ มันยิ่งเข้มแข็ง ขึ้นมาเรื่อยๆ เข้มแข็งขึ้นมาจนเป็นวิชาอุทะปาติ วิชาเกิดขึ้นแล้วแก่

เรา วิชา เริ่มที่จะเต็มรูปแบบแล้ว วิชาอุทปะทา เกิดวิชาขึ้นมา

ที่นี่ที่เราเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าจิตเป็นตัวกู แล้วเราก็พยายามจะสร้างวิชา กวานาวา จิตไม่ใช่กู ไ้อัจฉิตไม่ใช่กูนี้แหละ คือเราสร้างวิชาสร้างวิชาให้มันเกิดขึ้นวันละนิดวันละหน่อยไปเรื่อยๆ สร้างให้วิชามันเกิดขึ้น นั่นเขาเรียกว่า วิชาอุทปะทา พอวิชามันมีพลังขึ้นมาแล้วแสงสว่างแห่งวิชา แห่งปัญญา นั้น ก็ให้เห็นทุกอย่างเกิดดับ เกิดดับ เกิดดับ เห็นทุกอย่างไม่มีตัวตน เราก็เรียกว่าว่างจากตัวตน

ที่นี่ เมื่อเกิดจักขุอุทปะทา ญาณังอุทปะทา ปัญญาอุทปะทา วิชาอุทปะทา อาโลโกอุทปะทา เกิดแสงสว่างเห็นอะไรตามที่ เป็นจริงหมดแล้ว ปัญญาก็เป็นทั้งผู้เห็น แล้วเป็นผู้ที่ส่องแสงสว่างออกมาด้วย

ปัญญาหรือวิชาเป็นแสงสว่าง อวิชามันมืดบอด เมื่อเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด จะเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา แล้วเราก็จะเห็นหรือเข้าใจอริยสัจสี่ เห็นใหม่ในข้อแรกนั่นคือ สัมมาทิฎฐิ มีความเห็นอันถูกต้อง ก็คือเห็นอริยสัจสี่

อริยสัจสี่คืออะไร

เราทุกคนก็จำได้ อริยสัจสี่คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ คือสมุทัย ความดับทุกข์ หนทางให้ถึงความดับทุกข์ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ อริยมรรค

ทุกข์ คืออะไร

ทุกข์ก็คือ การเอาจิตมาเป็นตัวกู่นั้นแหละ นั่นคืออวิชชา อวิชชา นั้นแหละเป็นตัวทุกข์ อวิชชาเป็นตัวทุกข์เพราะเอาจิตมาเป็นตัวกู เหตุเกิดของอวิชชา คืออะไร ก็เพราะมันโง่นั้นแหละ อวิชชาคือตัวโง่ เพราะมันไม่รู้อะไร เพราะมันไม่รู้อรียสัจ ไม่รู้อรียสัจ ก็ไม่รู้เรื่องเกิด ไม่รู้เรื่องดับ ไม่รู้เรื่องอะไรทั้งนั้น เขาจึงเปรียบเป็นภาพปริศนาเอาไว้ว่า อวิชชาเปรียบเหมือนคนตาบอด ไม่บอดแต่ตา หูก็หนวก ทั้งตาบอดทั้งหูหนวกอวิชชานะ

ที่เราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดก็เพื่อที่จะเอามาดับตัว อวิชชา เมื่อปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดแล้ว จะต้องเห็นอรียสัจสี่ จะเห็นกับตา เห็นกับความจำได้ยังไง มันไม่ได้ เพราะทุกข์ก็คือการ เอาจิตมาเป็นตัวกู เหตุให้เกิดทุกข์ เพราะจิตตัวนั้นมันไม่รู้จักอรียสัจ นั่นคือเหตุ ฉะนั้น เหตุให้เกิดทุกข์นั้นก็คือสมุทัย ที่นี้ความดับทุกข์ ก็คือ นิโรธ นิโรธแปลว่าดับ ดับทุกข์ ส่วนข้อที่สี่ก็คืออริยมรรคมีองค์แปดนั้นแหละ คือ หนทางแห่งความดับทุกข์ ก็ต้องเดินตามอริยมรรคมีองค์แปด

สมุทัยคืออะไร

ตอนที่พระสารีบุตรท่านยังไม่ได้บวช ท่านเข้าไปเจอกับพระอัสสชิ ตอนนั้นท่านก็อยู่กับอาจารย์แล้ว แต่ว่าก็ยังมุ่งหาอยู่ ยังไม่พอใจ

ไปถึงเห็นพระอัสสชิ เห็นว่าพระองค์นี้ดูท่าทางน่าศรัทธาเลื่อมใส ใครเป็นคาสดาของท่านก็ไม่รู้ ก็เลยติดตามพระอัสสชิไปตอนที่ท่านเดิน บิณฑบาต บิณฑบาตเสร็จแล้วท่านก็คงจะไปฉันที่ริมหนองน้ำหรือที่ตรง ไหนที่เหมาะสมสักแห่งหนึ่ง สารีบุตรตอนนั้นยังไม่บวช ท่านก็ตามไป แล้วก็ไปนั่งคุย ไปถาม ตอนแรกที่ถาม พระอัสสชิบอกว่า โยม ตอนนี้ ไม่เหมาะสมในการที่จะพูด เมื่อท่านฉันภัตตาหารเสร็จแล้วก็เลยคุยกัน ได้ คือ สารีบุตร ถามท่านว่า ใครเป็นครูบาอาจารย์ของท่าน ครูบาอาจารย์ ของท่านสอนเรื่องอะไร พระอัสสชิคือองค์สุดท้ายของพระปัจจุวัคคีย์ นั้นแหละ ท่านก็เลยยกสุภาษิตนี้ขึ้นมา ว่า **“เย ธัมมา เหตุปภะวา เตสัง เหตุง ตะถาคะโต เตสญจะ โย นิโรธะจะ เอวัง วาที่ มะหาสะมะโณ”** **ธรรมเหล่าใด มีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น** ธรรมเหล่าใดนี้เราอย่าไปคิดว่าเป็นธรรมที่เป็นกุศลทั้งนั้นนะ ที่เป็นกุศลก็ตาม ไม่เป็นกุศลก็ตาม เป็นอกุศลก็ตาม เรียกว่าธรรมทั้งนั้น **“สัพเพธัมมา”** สิ่งทั้งปวง ธรรมทั้งนั้น เรียกว่าธรรมทั้งนั้น นี่ท่านพูดย่อยๆ อย่างนี้ แล้วท่านก็ออกตัวว่า อาตมาเพิ่งบวชมาได้ไม่นาน เพราะฉะนั้นไม่สามารถที่จะพูดให้ยาวกว่านี้ แต่ว่ามันมันก็กินเนื้อความทั้งหมด ตอนนั้นท่านเป็นพระอรหันต์ใหม่ๆ

“ธรรมเหล่าใด มีเหตุเป็นแดนเกิด” ก็คือสมุทัยนั้นแหละ สมุทัยนั้นแหละคือ เหตุที่เป็นแดนเกิด เป็นแดนเกิดของอะไร เป็นแดนเกิด

ของทุกข์ ก็คืออวิชชา เพราะว่าสมุทัย คือ ราคะ โทสะ โมหะ มันก็เกิดมาจากสมุทัย มันเกิดมาจากเหตุ แล้วก็ป้อนราคะ โทสะ โมหะ ให้อวิชชาเป็นคนส่งอาหาร เรียกว่าส่งเสบียง นั่นแหละคือเหตุ หรือเหมือนกับว่า ตะเกียงน้ำมัน อวิชชาเป็นตะเกียง แล้วก็ก็มีไส้ แล้วก็ก็มีน้ำมัน แต่ว่าสมุทัยต้องเอาน้ำมันส่งให้ พอจะหมดก็เติมเข้าไปอีก คือราคะ โทสะ โมหะ เป็นอาหารของอวิชชา

ที่นี้การตัดอวิชชา ก็ต้องตัดที่สมุทัย อวิชชานะเป็นผล สมุทัยเป็นเหตุ อวิชชาคือตัวทุกข์ ตัวทุกข์เป็นผล ตัวสมุทัยคือเหตุให้เกิดทุกข์ นิโรธเป็นผล อริยมรรคมีองค์แปด เมื่อปฏิบัติแล้วเป็นเหตุ เพราะฉะนั้น ผล-เหตุ ผล-เหตุ

นิโรธคืออะไร

เมื่อปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด ได้จักขุอุทะปาติมาแล้ว ปัญญาอุทะปาติ ญาณังอุทะปาติ ปัญญาอุทะปาติ วิชาอุทะปาติ อาโลโกอุทะปาติ ก็เอามาดับตัวเหตุให้เกิดทุกข์นั้นแหละ คือเราได้นิโรธมาครบแล้ว ได้มาหมดแล้ว ได้ปัญญามาครบแล้ว ก็มาดับตัวเหตุให้เกิดทุกข์ คือตัวสมุทัย พอดับที่ตัวสมุทัย เป็นการตัดเสบียงของอวิชชา อวิชชาก็ดับ พออวิชชาดับ ก็คือความมืดความบอดมันดับ อะไรมันจะเกิดขึ้นที่นี้ พอความมืดมันดับไป แสงสว่างมันก็เกิดขึ้น คือนิโรธนั้น

แหละ นิโรธนี้เปรียบด้วยแสงสว่าง พออวิชชาดับ แสงสว่างก็เกิดขึ้นมาทันที

การเห็นอริยสัจสี่

พระพุทธเจ้ายังตรัสว่า เราจะต้องเห็นเรียกว่า ปริวัตรสาม อากาโร สิบสอง จึงจะรับรองตัวเองว่า บรรลุแล้ว *ปริวัตรสาม* ในส่วนของทุกข์ก็คือ ทุกข์เป็นอย่างไรอย่างนี้ ทุกข์เป็นสิ่งที่เราควรกำหนดรู้ ทุกข์เรากำหนดรู้ได้แล้ว ฉะนั้น เวลาเกิดทุกข์ขึ้นมา อย่าวิ่งหนีความทุกข์ เอาความทุกข์นั้นมาวิจัยว่ามันมาจากไหน ความทุกข์นั้นเหตุมันมาจากไหน วิจัยที่เหตุมัน ทุกข์เป็นอย่างไรอย่างนี้ ทุกข์เป็นสิ่งที่เราควรกำหนดรู้ ก็คือต้องศึกษาทุกข์เรากำหนดรู้ได้แล้ว

ในส่วนของเหตุให้เกิดทุกข์ หรือสมุทัย ต้องเห็นปริวัตรสามคือเหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างไรอย่างนี้ เหตุให้เกิดทุกข์เป็นสิ่งที่เราควรละเหตุให้เกิดทุกข์เราละได้แล้ว นั่นข้อที่สอง

ที่ข้อที่สามนิโรธ ต้องเห็น นิโรธเป็นอย่างไรอย่างนี้ นิโรธเป็นสิ่งที่เราควรทำให้แจ้ง ก็คือตัวปัญญาที่นั่นแหละ นิโรธเราทำให้แจ้งได้แล้ว

ที่นี้พอไปตัวที่สี่ *อริยมรรคมีองค์แปด* สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปิ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็นอย่างไรอย่างนี้ *อริยมรรคมีองค์แปด* เป็นสิ่งที่เราควรปฏิบัติให้

เกิดมี อริยมรรคมีองค์แปด เราปฏิบัติให้เกิดมีได้แล้ว

นี่เห็นใหม่ อย่างละสาม ก็เรียกว่าปริวัตรสาม อากาสสิบสอง ก็คือรวมกันแล้วได้สิบสอง พอครบแล้วพระองค์จึงปฏิญาณว่าได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เป็นพระพุทธรเจ้าแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะ ก็หายไป ไอ้ตัวกู่นั้นมันก็หายไป พอตัวกูหายไปนั่นแหละ ก็เกิดเป็น พระพุทธรเจ้า

ก่อนจะพบทางพ้นทุกข์

เมื่อก่อนพระองค์ยังไม่เป็นพระพุทธรเจ้า พระองค์เที่ยวค้นคว้าอยู่ พระองค์เห็นว่า กามสุขัลลิกานุโยค การหมกมุ่นในเรื่องของกาม ไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่จะทำให้พ้นทุกข์ได้ มีแต่ทุกข์เพิ่มขึ้น พระองค์ก็เลยปฏิบัติแบบ นักบวชในสมัยนั้น เรียกว่า อุตตกิลมถานุโยค การอดอาหาร การทรมาน ตนด้วยวิธีต่างๆ พระองค์ก็เลือกเอาการอดอาหาร และก็เห็นว่าไม่มีทางที่จะสำเร็จได้ เพราะมันเกิดปัญญาขึ้นมาไม่ได้ พระองค์ก็เลยพิจารณาว่า สองอย่างนี้มันไม่ใช่ทางแล้ว

พระองค์ก็ดำริตามตัวเองขึ้นมาว่า พระพุทธรเจ้าองค์ก่อนๆ ท่านเดินทางไหน ท่านก็เลยวิจัยไป วิจัยไป และแสดงไว้ในพระไตรปิฎกเอาไว้ว่า เหมือนกับว่า มีทางๆ หนึ่ง เมื่อเดินไป เดินไป ก็ไปถึงเมืองใหญ่เมืองหนึ่ง แต่ว่ามันถูกปกคลุมด้วยต้นไม้บ้าง ด้วยอะไรบ้าง แต่เป็นเมือง

ที่เคยเจริญมาก่อน ที่นี้คนเขาก็ไปทูลแก่พระราชว่า ทางนี้เป็นทางไปเมืองๆ หนึ่ง แล้วเมืองนั้นเคยใหญ่โตมโหฬาร แต่ตอนนี้เป็นเมืองร้างไป พระราชาองค์นั้นก็ไปปรับปรุงให้เจริญขึ้นจนมีอะไรทุกสิ่งทุกอย่าง เหมือนกันกับอริยมรรคมีองค์แปดนี้แหละ

พระองค์เห็นว่านั่นคือทางเดิน ทางเดินของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ พระองค์ก็เลยตัดสติใจ เดินทางอริยมรรคมีองค์แปด ก็คือเอาอริยมรรคมีองค์แปดนั้นมาปฏิบัติ แล้วก็เกิดจักขุอุทะปาติ ญาณอุทะปาติ ปัญญาอุทะปาติ วิชาอุทะปาติ อาโลโกอุทะปาติ อวิชชาก็เลยอยู่ไม่ได้ เพราะว่างูถูกตัดเสียบึง อวิชชาที่ดับไป

เมื่อก่อนอวิชชามันเกิดไม่หยุด เหมือนของเรานั้นแหละ อวิชชาเป็นปัจจัยทำให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยทำให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยทำให้เกิดนามรูป เกิด เกิด เกิดจนไปเป็นทุกข์ทุกที เกิดทางตาก็เป็นทุกข์ เกิดทางหูก็เป็นทุกข์ เกิดทางจมูกก็เป็นทุกข์ เกิดทางไหนก็ยึดมั่นถือมั่นหมด เพราะอะไร เพราะว่าจิตตัวนั้นมันโง่ คือจิตอวิชชานั้น มันเป็นจิตโง่ เพราะมันเป็นจิตโง่ มันก็เลยเกิดทุกที มันก็ทุกข์ทุกที ตามหลักสูตรของปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิดนั้นแหละ

ที่นี้พอพระองค์รู้อริยสัจ เพราะพระองค์ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว เกิดไม่ได้ เพราะว่าวิชชานี้แหละจะเข้าไปดับอวิชชา ไม่เช่นนั้น ปรกติเราก็กูอยู่เรื่อยนั้นแหละ อะไรก็กู อะไรก็

ของกู มีแต่กู ของกู กู ของกู กู ของกู ขึ้นเป็นนกเขาอย่างนั้นอยู่เรื่อยไป การจะถอนอวิชชาออกไป ต้องปฏิบัติตามองค์มรรค แล้วจะเกิดจักขุ เกิดญาณ เกิดปัญญา เกิดวิชาขึ้นมา ไปฆ่าตัววิชชานั้นให้ตาย พอตัวอวิชชาดับ ลูกน้องมันจะอยู่กับใคร หัวหน้ามันตายแล้ว คือพออวิชชามันตายแล้ว ทีนี้ตัวสังขาร กายสังขาร วจีสังขาร มโนสังขาร ที่เมื่อก่อนมันกุกิด กูท่า กูพูด กูทั้งนั้นเลย พออวิชชามันตายแล้ว ใจหัวหน้าตัวนั้นมันตายแล้ว มีหัวหน้าใหม่ขึ้นมา เป็นหัวหน้าที่ประกอบด้วยจักขุ ด้วยญาณ ปัญญา วิชา อาโลโก ได้หัวหน้าใหม่ขึ้นมาแล้ว ก็เลยไม่ใช่กู ว่างจากกูหมด

หนทางปฏิบัติ

ดังนั้นจึงให้ภาวนาว่า “ไม่ใช่กู” แต่ “ไม่ใช่กู” เฉยๆ ไม่ได้ มันต้องปฏิบัติด้วย ทีนี้เมื่อเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด เราก็เห็นจริงๆ ว่ามันไม่ใช่กู พอไม่ใช่กูจริงๆ ขึ้นมา เป็นยังไงทีนี้ อวิชชาดับก็เกิดวิชา เกิดวิชาก็คือสติปัญญา เกิดญาณอะไรขึ้นมา แล้วตัวสังขาร เป็นยังไงทีนี้ แล้วใครจะไปควบคุมสังขารล่ะ ไม่มีกู ก็คือตัวสติปัญญาแหละแหละ ไปคุม ไปคุม ก็ตัวสติปัญญา ใจตัวไม่ใช่กูนั้นแหละ คือตัวสติปัญญา หรือตัวว่างจากตัวกู

อาตมาเคยบอกว่า ดับ ว่าง สงบ เย็น ลีคำ ดับ ว่าง สงบ เย็น

คำว่าดับก็คืออวิชชาดับนั้นแหละ อวิชชาดับ สังขารดับ วิญญาณดับ นามรูปดับ อายุตนะดับ ผัสสะดับ เวทนาดับ ตัณหาดับ อุปาทานดับ ภพดับชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสดับ นั่นคือดับ

คำที่สองก็คือว่าง อะไรว่าง ก็คือจิตที่ว่างจากตัวใจ ที่เมื่อก่อนไปเอาจิตมาเป็นตัวกู มีแต่ใจ คิดใจ พุดใจ ทำใจ แต่ว่าไอ้ตัวใจนั้น มันว่างจากตัวใจ เพราะตัวใจนั้นมันดับไป พอตัวใจดับไป มันก็ว่างจากตัวใจ คือว่างจากราคะ โทสะ โมหะ มันว่าง ดับแล้วก็ว่าง ว่างจากอวิชชา ว่างจากสังขาร ว่างจากวิญญาณ ว่างจากนามรูป ว่างจากอายุตนะ ผัสสะ ไม่เอามาเป็นตัวกูหมด แต่เมื่อก่อนเอามาเป็นตัวกูหมด

เราจึงต้องวิ่งเข้าหาการปฏิบัติธรรม เพราะมันไม่ไหวแล้ว ไอ้ “ตัวกู” นี้ ชีหวั ชีค่อเราทุกวันเลย อย่าไปอวดดีไปเลย ต่อให้เป็นนายกรัฐมนตรี มันก็ชีหวัชีค่อทั้งนั้น มีเงินสักพันล้านสักหมื่นล้าน มันก็ชีหวัชีค่อ ไม่หยุดไม่หย่อน นี่ตัวอวิชชามันไม่เลือกหรอก มันไม่เลือกใครทั้งนั้นแหละ

แต่ถ้าคนที่มปัญญา ที่ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด จนเกิดเห็นอริยสัจสี่ขึ้นมา แล้วก็ทำให้อวิชชาดับ อวิชชามันกลัวทีนี้ อย่างเราบางคนปฏิบัติ บางทีอวิชชามันเกิดขึ้น พอเรารู้ทันมัน มันไปแล้ว แต่ถ้าเราไม่รู้ทัน มันก็ชีค่อเราทันทีเลย เช่น เราคิด มีตัวกูขึ้นมาแล้ว มันก็

เอาแล้ว อวิชชาเกิดแล้วอย่างนั้น ฉะนั้น เมื่ออวิชชาดับ สังขารดับ วิชชา คือสติปัญญานั้นแหละมาควบคุมสังขารเอาไว้

ที่นี้ตัววิญญาน ตัววิญญานคือตัวรู้ ตัวรู้สึกไม่ใช่เป็นวิชชา แล้วก็ไม่ใช่เป็นอวิชชา ตัวรู้สึกนี่คือตัวจิต ตัวจิตที่ยังเป็นประภัสสรอยู่ คือจิตที่สะอาดอยู่ เหมือนกับผ้าขาว ยังไม่ถูกสีมาย้อม ที่นี้จิตตัวนั้น ถ้าเอาสีดำมาย้อม มันก็กลายเป็นอวิชชา เป็นจิตอวิชชา ถ้าเราต้องการให้ถึงจิตเดิมแท้ จิตเดิมแท้คือจิตวิชชา แต่ว่าจิตประภัสสรนะ มันยังอ่อนอยู่ จิตที่เรืองแสง แสงยังไม่จ้า เรียกว่ายังไม่มัลโลโกอุทะปาติ วิชชา อุทะปาติ อโลโกอุทะปาติ คือ แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา อโลโกอุทะปาติ รวมแสงรวมพลังเป็นหัวหน้าขบวน

ที่นี้เมื่ออวิชชาเข้มแข็งขึ้น ก็ค่อยๆ ไปลบสีอวิชชา คือสีดำแหละ ลบออกไป ลบออกไปก็เลยทำให้ จิตเดิมแท้ตัวนั้น เป็นจิตที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นจิตวิชชาขึ้นมา แล้วก็ขึ้นพระพุทธรเจ้า เป็นพระโสตาบัน สกิทาคามี อนาคามี สูงสุดก็เป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้นคำว่า ความรู้สึก มันยังเป็นกลางอยู่ ถ้าเป็นความรู้สึกว่า “กุ” นั่นอวิชชาแล้ว ความรู้สึกนั่นเป็นตัวกูแล้ว จิตนั่นเป็นกูแล้ว ถ้าความรู้สึกว่า ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู เป็นวิชชา ที่เราปฏิบัติว่า ไม่ใช่กู ไม่ใช่กูนี้ ถ้าเราว่าอยู่เฉยๆ มันไม่เห็น ถ้าไม่เห็น มันก็ไม่เกิดปัญญาขึ้นมา มันต้องเห็น คือภายในมันต้องเห็น เห็นด้วยอะไร ก็เห็นด้วยญาณ

นั่นแหละ จักขุของอุทะปาที ญาณังอุทะปาที เห็นด้วยญาณ เห็นด้วยปัญญา เห็นด้วยวิชชา เพราะว่าแสงสว่างของวิชชานั้นขยายออกไป แล้วก็ทำให้ เห็น นั่นแหละจิตตัวนั้น ก็เลยเป็นจิตที่เข้มแข็งด้วยสติปัญญา เมื่อเป็น จิตที่เข้มแข็งด้วยปัญญาที่สามารถขบไล่ความมืดคืออวิชชาออกไป ลังขารนั้นก็ไร้อวิชชา มีแต่วิชชาควบคุม พุตก็ถูกต้อง ทำก็ถูกต้อง คิด ก็ถูกต้อง แต่เมื่อก่อนไม่ถูกต้องหมดเลย คิดก็กู ทำก็กู พุตก็กู หมด นั่นคือสังขาร

ที่นี้พอไปถึงตัววิญญาณ ตัววิญญาณคือตัวรู้ วิญญาณหก ความรู้สึก หรือว่าความรู้ที่เกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ลิ้น กาย ใจ นั่นคือประกอบด้วยวิญญาณ นี่ถ้าวิญญาณนั้นรู้ว่าเป็นกู ไอ้ตัวรู้นี้เป็น กู ไปแล้วนั้นนะ ถ้าวิญญาณกูก็อวิชชาเข้าไปกินแล้ว แต่ถ้าวิญญาณนั้น ไม่ใช่กู วิญญาณไม่ใช่กู การเห็นทางตาก็ไม่ใช่กู การได้ยินทางหู ทาง จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ไม่ใช่กู นี่มันไม่ใช่กู นั่น อย่างนั้นนะก็เรียกว่า มันถูก ควบคุมด้วยวิชชา

จะนั้น จำให้ดีกว่า ถ้าเป็นทาสของอวิชชา หรือว่ามันกำลังต่อสู้ กันอยู่ในตอนนี้ เราปฏิบัติเต็ยวแพ้ว เต็ยวชนะ เต็ยวชนะ เต็ยวแพ้ว แพ้ว กลับชนะ ชนะกลับแพ้ว ถ้าขาดสติเมื่อไหร่ เป็นปัญหา จะนั้นจะต้องฝึก ฝึกสัมมาสติ มีสติเห็นกายในกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรมนั่นแหละ ฝึกสัมมาสติ แต่ถ้าหากว่ามันอ่อนความเพียร ก็ฝึกสัมมาวายามะเข้าไป

เพิ่มสัมมาวายามะเข้าไป ถ้ามันขาดสมาธิ ก็เพิ่มสัมมาสมาธิเข้าไป ไม่ต้องกลัว นั่นคือแรงหนุน ส่วนสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ นั่นเรื่องทางกาย ทางวาจา มันก็ไม่ยากเท่าไร เพราะเราเข้าใจกันแล้ว โดยส่วนมาก

ตัวยาก ก็คือสัมมาทิฏฐิ กว่าที่จะเห็นอริยสัจ มันต้องใช้ตาภายใน เห็น กว่าที่จะรู้อริยสัจ ต้องใช้ญาณ ต้องใช้ปัญญา ต้องใช้วิชา แล้ววิชาที่มีแสงสว่างด้วย ถ้าแสงสว่างไม่พอ มันก็เห็นกลางๆ เหมือนกับคนตาบอด แต่ว่าบอดไม่หมด ยังพอเห็นอยู่บ้าง ฉะนั้น ต้องเข้มแข็งเอาไว้ การปฏิบัติ อริยมรรคให้เข้มแข็งเอาไว้ ถ้าอริยมรรคเข้มแข็ง ก็จะเกิดจักขุของอุทะปาติ ญาณังอุทะปาติ ปัญญาอุทะปาติ วิชาอุทะปาติ อาโลโกอุทะปาติ อาโลโกอุทะปาตินี้ จะไปเป็นพระเอก คือ นิโรธ ตัวดับทุกข์

สามอย่างที่เราคควรจะรู้หนึ่ง อริยมรรคมีองค์แปด รู้ในการปฏิบัติ เข้าใจ พยายามทำความเข้าใจ หรือว่าสวดบ่อยๆ อ่านบ่อยๆ ไม่จำเป็นไร แต่ให้เข้าใจ พอเข้าใจแล้ว ก็เอามาปฏิบัติ ที่นี้ มาวิจัยดูว่าตอนนี้ มันอ่อนข้อไหน มันอ่อนข้อไหนอยู่ตอนนี้ ก็เอาบริวารนั้นแหละไปเสริม

ที่นี้สัมมาสังกัปปो มีความดำริในการออกจากกาม มีความดำริในการไม่มุงรัย มีความดำริในการไม่เบียดเบียน ก็ดูสิทุกอย่างมันมาจากกามทั้งนั้นแหละ ใ้ที่เบียดเบียนกันมุงรัยกันอะไรกัน มันมาจาก กามทั้งนั้น แม้แต่เรื่องที่ภูเข้าง ทำให้น้ำท่วมนี้ มันก็มาจากกามเหมือน

กันแหละ ถ้าไม่ยกได้เงิน แล้วจะไปตัดไม้ทำไม รู้ไหมว่าไม้มันมีรากที่ยาวออกไป เขาบอกว่ากิ่งก้านสาขามันแผ่ออกไปแค่นั้น รากมันก็ไปแค่นั้นแหละ ต้นไม้ในป่า รากมันจะประสานกัน ทำให้เมื่อฝนตก มันก็สามารถกักกันเอาไว้ได้ มันซึมมันดูดเข้าไปในรากของมัน ในลำต้นของมัน ไม้ที่เหลือมันก็ค่อยๆ ย่อยลงมาเป็นป่าใหญ่บนภูเขา เสร็จแล้วเป็นยังไง มันมารวมตัวกัน เราลองไปฟังดูซิ ถ้าขึ้นไปบนน้ำตกแล้วก็ตามขึ้นไปดู ไม่มีน้ำแล้ว แต่ว่าพอเราเอาหูไปแนบกับพื้นดินหรือกับก้อนหิน เราจะได้ยินเลย เสียงน้ำไหลใต้ดิน ทีนี้พอเราไปทำลายทำนบ เป็นยังไง ทีนี้ ต้นไม้นั้นคือทำนบของน้ำ ก็ทำให้ทั้งก้อนหิน ต้นไม้ ดิน ไหลทะลักลงมา เราไปโทษใครละ ไปโทษดินฟ้าอากาศว่ามันตกไม่หยุด แล้วทำไมมันท่วมถึงขนาดนี้ ก็เพราะเราไปทำลายธรรมชาติ นี่ไปโทษธรรมชาติไม่เคยเห็นความผิดของตัวเอง

ทีนี้ลองดูต่อไปอีกที่ว่า ประเทศนี้ก็โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ประเทศโน้นก็โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ พอเกิดแผ่นดินไหวขึ้นมา โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ก็รั่ว ทุกประเทศในโลกนี้ มีโรงไฟฟ้านิวเคลียร์กัน กำลังเห่อกัน เสร็จแล้วพอมันเกิดแอ๊กซิเดนขึ้นมา มันก็เลยลามไปทั่วโลกนั่นแหละ พอลามไปทั่วโลก อยู่กันยังไงทีนี้ ตายหมดไม่มีใครเหลือ มีอยู่บ้างก็ตามเขาตาม ถ้าที่นิวเคลียร์ไปไม่ถึงนั่นแหละ ทีนี้จะทำมาหากินยังไง ในดินก็มีแต่ นิวเคลียร์ ปลูกอะไรก็ได้ นี่ใครเป็นคนทำลายโลก โลกภายนอกก็ถูก

ทำลายด้วยอำนาจของอวิชชาเหมือนกัน อวิชชาตัวนั้นนะ

สัมมาสังกัปปไป มีความดำริในการออกจากกาม กามนี้ไม่ใช่กามระหว่างเพศอย่างเดียว กามก็คือวัตถุกาม อยากได้ อยากรวย อยากสวย อยากมี อย่างเด่น อยากดัง อยากอะไร กามทั้งนั้นแหละ เรื่องลาภยศ สรรเสริญ สุข นี่กามทั้งนั้นเลย เรื่องกามระหว่างเพศนี้ ถูกลงโทษกันเท่าไหนแล้ว ลองคิดดูสิ ที่นี่ยังกามวัตถุอีก อยากรวยยิ่งขึ้นไป อยากสวยยิ่งขึ้นไป นักร้องผู้หญิงคนนั้นชื่ออะไรนะ หน้าก็ผ่าตัดแล้ว คอก็ผ่าตัดแล้ว ตาจมูกก็ผ่าตัดหมดแล้ว เป็นร้อยครั้งแล้ว แหม เวลาร้องเพลง เอามือไปกอดพวกหนุ่มๆ โอ๊ย มือมันเหี่ยว ก็มันแก่ ทำยังไงล่ะ ไปผ่าตัดมืออีก ไม่ต้องตาย เป็นสาวอยู่นั้นแหละ นี่คือไม่เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเลย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันเกิดกับจิต เกิดกับจิตแล้ว ก็ยังไม่พอ มันก็เกิดกับร่างกายนี้แหละ ไม่อยากเห็นมัน ไปผ่าตัดมัน เห็นไหม ผันธรรมชาติ แล้วเป็นอะไรที่นี้ มันก็เป็นทุกข์สิ อันนี้ก็เรียกว่า กามเหมือนกัน

กาม วัตถุกาม แล้วก็กิเลสกาม วัตถุกามก็คือเรื่องของวัตถุต่างๆ ฉะนั้นข้อที่สอง สัมมาสังกัปปไป มีความดำริในการออกจากกาม มันก็ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ถ้าไม่มีปัญญาแล้วก็ออกไม่ได้ หลีกออกไม่ได้ เมื่อหลีกออกไม่ได้ก็เลยจมอยู่นั้น จมทั้งกิเลสกาม จมทั้งวัตถุกาม จมอยู่นั้นแหละ พวกเวทดาภิรมย์ในกิเลสกาม เวทดาที่เป็นสมมุติเทพก็ดี

เทวดาในชั้นต่างๆ เรามองไม่เห็นเพราะเราอยู่คนละมิติกัน เทวดาที่จะ
เนรมิตอะไร เอาเรือยนต์สักหลังหนึ่ง อะไรสักหลังหนึ่ง เนรมิตได้ทั้งนั้น
เลย แต่ว่าพอมดบุญแล้ว เป็นยังไง ถ้าทำชั่วไว้ก็ต้องลงนรก เราไม่ต้อง
ไปเอา เป็นเทวดาก็ไม่ต้องไปเอา เมืองนรกก็ไม่เอา เราเกิดมาเป็นมนุษย์
แล้ว เอาพระนิพพานดีกว่า ถ้าเราจะเอาพระนิพพาน เราก็ต้องปฏิบัติ
ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดนี้แหละ นั่นคือทางที่ตรงที่สุด เข้มแข็ง
ที่สุด นี่ทางนี้ ไม่มีทางอื่นที่จะดับทุกข์ได้อีกแล้ว

ดับ ว่าง สงบ เย็น

ที่พูดค้างเอาไว้ว่า ดับ ว่าง สงบ เย็น จิตที่ประกอบด้วยอวิชชา นั้น
พอมีวิชชาขึ้นมา จิตโง่นั้นก็ดับ พอจิตโง่ นั้นดับ มันก็ดับตามกันไปหมด
อวิชชาดับ สังขารดับ วิญญาณดับ นามรูปดับ आयตนะ ผัสสะ เวทนา
ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเหวะ ทุกขะ โทมนัส
อุปายาส ดับ ดับหมด ดับไม่เหลือ ทีนี้เราก็จะต้องศึกษาให้ลึกเข้าไปอีก
ถ้าเราไม่ได้สอนคนอื่นเราก็เอาเฉพาะดับตัวเราเองก็พอ ดับแล้วมันก็ว่าง
ว่างจากกิเลส ว่างจากตัณหา ว่างจากอวิชชา ตัณหา อุปาทาน นั่นแหละ
ว่าง ว่างคือ หยุดยึดมั่นถือมั่น

มีอาจารย์เขื่อนอยู่รูปหนึ่ง ปลุกกระต๊อบริมภูเขา แล้วก็ต้อง
ไปปลุกผักไถลหน่อย ทีนี้วันนั้นมีแขกที่เป็นพระเขื่อนด้วยกันมาขอพัก

พระที่เป็นเจ้าของชื่อว่าพระนันเซ็น พระนันเซ็นก็เลยพูดว่า “ผมจะไปทำสวนผักแล้ว คุณก็พักอยู่นี้แหละ แล้วจัดการหุงอาหารฉันเองก็แล้วกัน แต่อย่าลืมหั่นไว้ให้ผมหน่อย พอผมกลับมาจะได้มาฉันอาหารนั้น แล้วก็คุณไม่ต้องเกรงใจ ให้คิดว่าเหมือนกับบ้านของคุณนั่นแหละนะ”

ที่นี้ พระองค์นั้นก็ไม่ได้พูดอะไร อาจารย์นันเซ็นก็ออกไปตั้งแต่เช้า เอาเครื่องไม้เครื่องมือไปในการทำสวนผัก เพราะว่าพระญี่ปุ่นส่วนมากเขาจะต้องกินเจ ที่นี้อาจารย์คนนั้นที่ไม่ได้เอ่ยรูปไม่ได้เอ่ยนามก็ทำตามหน้าที่ เข้าครัวหุงอาหาร ทำอะไรเสร็จเรียบร้อย ฉันเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ขนไอ้สมบัติพัสดุนั้น อะไรทุกสิ่งทุกอย่าง ขนออกไปทิ้งข้างนอกหมดเลย ขนออกไปทิ้งหมด เอาไปกองไว้ข้างนอกหมด เหลือแต่กระต๊อบว่างๆ ที่นี้พระนันเซ็นมาถึงตอนค่ำแล้ว มาถึงดู อ้าว หม้อข้าวก็ไม่มีข้าว แล้วก็ไม่มีหม้อ ไม่มีอะไรทั้งนั้นเลย พระองค์นี่ขนไปทิ้งหมดแล้ว พระนันเซ็นก็เลยเข้านอนเลย แอบเข้านอน โกลั๊ๆ กับพระองค์นั่นนะ พระองค์นี่ก็คงจะทำหลับมึน พอนอนเสร็จแล้ว พระองค์นั่นเห็นว่าอาจารย์นันเซ็นหลับแล้ว หนีเลยที่นี้ ลุกขึ้นแล้วก็ไปเลย ไม่ได้บอกไม่ได้กล่าวอะไรกันทั้งนั้น พอพระอาจารย์นันเซ็นลุกขึ้นมา พระองค์นี่หายไปไหนแล้ว พระนันเซ็นก็เลยคิด คิดดู เออ นี่ ว่างมันเป็นอย่างนี้เอง ว่างมันเป็นอย่างนี้เอง (ว่างไม่ใช่ว่างไม่มีอะไร แต่ว่างจากตัวกูของกู เพราะไม่มีอุปาทาน)

เหมือนกับว่า เราสร้างสูญญตาวิหารนี้ ถ้าเราไม่ทำให้กลวง เราก็
มานั่งไม่ได้ เราก็มาใช้สถานที่นี้ไม่ได้ นี่คือมันต้องว่าง หม้อข้าวก็ต้อง
ทำให้ว่าง หม้อแกงก็ต้องทำให้ว่าง โองน้ำก็ต้องทำให้ว่าง จานข้าวก็ต้อง
ทำให้ว่าง มันต้องว่างทั้งนั้นเลย ทุกอย่าง ถ้าไม่ว่างมันก็ไม่ได้ประโยชน์
ใช้ประโยชน์ไม่ได้ ทำให้ว่างไปทั้งนั้น

ที่นี้ว่างนี่เป็นว่างวัตถุ แต่ว่าว่างวัตถุเป็นสื่อในการที่จะทำให้เห็น
ว่างในจิต ในจิตของเรานั่นแหละ เราจะเห็นจิตว่า จิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น
อะไรนี่ คือจิตว่าง ก็คือจิตที่ไม่มีกิเลส คือจิตว่าง ว่างจากกิเลส ตัณหา
อุปาทาน

ดับ ว่าง สงบ เย็น ตอนแรกก็คือดับ ตอนที่สองก็คือว่าง ตอนที่
สามก็สงบ ตอนที่สี่ก็เย็น สงบแล้วมันก็เย็น ดับ ว่าง สงบ เย็น เรื่องสงบ
เดี่ยวค่อยพูดกันอีกครั้งหนึ่ง เพราะเป็นเรื่องที่จำเป็นที่เราจะต้องพูดใน
โอกาสนี้ ก็ให้โยมทุกท่านนั่งสมาธิสักสามสิบนาที แล้วเดี่ยวค่อยเดิน
จงกรมทีหลัง เอ้า ลงมือได้...

(เดินจงกรมนี้ เดินรอบวิหารภายนอก เดินอย่างน้อย ๓ รอบ
ทำเอาเองให้เป็นจังหวะ เช่น ภาวนาว่า ดับ ว่าง สงบ เย็น การภาวนาคือ
การร้องเพลงอยู่ในใจ การยกขึ้น การเหวี่ยงเท้าไป การจิกปลายเท้าลง
จนถึงการเหยียดเต็มฝ่าเท้า ก็จังหวะก็ได้ ให้เราจัดเอาเองให้มันลงตัว
ดับ-ว่าง-สงบ-เย็น ดับ-ว่าง-สงบ-เย็น ดับ-ว่าง-สงบ-เย็น)

สงกรานต์ วันว่าง

เจริญพรญาติโยมทุกท่าน วันนี้ก็เป็นวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นครั้งที่สองแห่งการบรรยาย เกี่ยวกับวันสงกรานต์นี้ ทางภาคใต้เมื่อสมัยก่อน เขาก็ไม่ได้พูดคำว่าสงกรานต์ แต่ทุกคนจะรู้จักกันว่า “วันว่าง” วันนี้เป็นวันว่าง วันว่างมันติดอยู่แล้วในภาคใต้นี้ บรรพบุรุษของเราก็ได้ฝากไว้ แต่เราก็ไม่รู้ พระท่านก็ไม่ได้พูดให้ละเอียด

เมื่อก่อนพอวันว่างนี้ ทุกอย่างเตรียมพร้อม เตรียมพร้อมไปวัด เด็กๆ ไปวัด ผู้ใหญ่ก็ไปวัด หม่อมสาวก็ไปวัด เต็มหมด ในวัดมีคนเต็มนี้ก็เรียกว่า “วันว่าง” พอมาสมัยใหม่เรียกว่า “วันสงกรานต์” ตามที่จริง วันว่างมันติดอยู่แล้ว วันว่าง วันสุญญตา เราถูกอิทธิพลทางบ้านเมืองที่เจริญ มาครอบงำไปเสียจนหมดรูป

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สัจจตาม

วันว่างของเรา นักปฏิบัติต้องเห็นสัจจตาม สัจจตามคือความว่าง เราจะเห็นทีเดียวไม่ได้ เราต้องเดินมาจากอนิจจัง เห็นความไม่เที่ยง ทุกขัง ยึดมั่นถือมั่นอะไรก็เป็นทุกข์ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นทุกข์ในตัวของมันเอง ตัวมันเองก็เป็นทุกข์ ผู้ยึดมั่นถือมั่นก็เป็นทุกข์ อนิจจังคือความไม่เที่ยง ทุกขัง เป็นทุกข์ เปลี่ยนไป เปลี่ยนไปเป็นทุกข์ แล้วก็เปลี่ยนไป เป็นอนัตตา ไม่ใช่เป็นอัตตา ไม่ใช่ตัวเรา

คนที่ไม่เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คนพวกนั้นเห็นอะไร เขาก็เห็น นิจจัง เห็นทุกอย่างเที่ยงไปหมด เห็นทุกอย่างยั่งยืนไปหมด เป็นเหมือน เดิมไปหมด คือเห็นนิจจัง แล้วเขาก็สนุกสนาน สุขขัง เห็นสุขขัง หาความ สนุกสนานทางตา หาความสนุกสนานทางหู จมูก ลิ้น กาย ใจ หาสุขขัง เข้าหาสุขขัง ก็เหมือนในสมัยนี้แหละ วันสงกรานต์นี้ต้องเที่ยว ไม่พิเศษ เหมือนพวกเราที่มาจากกรุงเทพฯบ้าง มาจากสุราษฎร์บ้าง พิเศษด้วยการ มาปฏิบัติธรรม เพื่อที่จะขัดเกลาตัวเอง เมื่อยามที่ทางโรงงานหรือว่าการ ทำงานของเราพัก เราก็มาพักผ่อน ด้วยการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง นี่เรียกว่าทำเวลาให้เป็นประโยชน์ การเดินไปสู่ความว่าง ต้องเดินทาง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ส่วนทางเดินที่เราเคยเดินคือ นิจจัง เห็นว่าสิ่งทั้งปวงเป็นของเที่ยง ทั้งร่างกาย และจิตใจเที่ยงหมด อันนั้นสลัดทิ้งไปเลย พิจารณาให้เห็นว่า

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วคำว่า “นิจจัง” มันก็จะสลายตัวไปเอง

คำว่าทุกขัง แปลว่าน่าเกลียด ร่างกายนี้ก็ เป็นของน่าเกลียด ไม่ได้สวยงามอะไรที่ไหนเลย มันน่าเกลียด ตอนหนุ่มๆ สาวๆ ก็พอดูหน่อย พอแก่ความน่าเกลียดก็ปรากฏทุกวัน ทุกนาที่ ทุกวินาที มองเห็นชัดเจนเลย ทีนี้เห็นว่าน่าเกลียดก็อย่าไปเกลียดตัวเอง เห็นว่าสวยงามก็อย่าไปชอบตัวเอง เพราะพอเสร็จแล้ว มันก็ไม่ใช่ตัวเอง มันไม่ใช่ตัวเอง ถ้าเราคิดว่าตัวเอง มันมีความสุข นั่นคือสุขขัง แต่ว่าสุขขังนั่นแหละก็คือสุขเวทนา ก็คือทุกข์นั่นแหละ ที่บอกให้ฟังเมื่อตอนคำว่า นักร้องนั่นแหละ ผ่าตัดตรงนั้น ตรงนี้ ตรงนั้น ผ่าตัดหมด อ้าวที่แขน มันยังแก่ เนื้อมันย่น เวลาร้องเพลง ก็ทำท่าทำทางไปกอดหนุ่มๆ ดูมือที่เหี่ยวๆ เป็นมือที่ น่าเกลียด ก็ต้องไปหาสุขขังให้มืออีก ตามที่จริงมันก็ไม่ใช่สุข มันคือทุกข์ นั่นแหละ มันปรากฏให้เราเห็น อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง น่าเกลียด อนัตตา เพราะมันไม่ใช่ตัวตน

ที่เราเห็นกันเป็นประจำ ที่มันชินจนเป็นนิสัย นิจจัง ความเที่ยง สุขขัง เกี่ยวกันเลยวันนี้หาความสุข หาความสุขทางตา ทางหู ทางจมูก ลิ้น กาย ใจ หาความสุขกันวันนี้ ตั้งเป้าเอาไว้ไปเที่ยวที่นั่นที่นี้ เพราะเรามี ธรรมชาติดวงตอนนี้ คนที่มีฐานะหน่อยก็ไปเมืองนอกเมืองนาไปเที่ยวกัน ก็คือไปหาความสุข หาความสุขทางตา หาความสุขทางหู ในกรุงเทพเองนี้ ก็ไปกินตรงนั้น ไปดื่มตรงนี้ ก็คือไปหาความสุขทางลิ้น แต่มันไม่มีเฉพาะ

ลีน มันก็มีการเดินรำ มีอะไรต่ออะไรไว้รื้อ นั่นคือความสุขทางตา และใน
นั้นแหละ ในบริเวณนั้น มันก็มีเพลง มีอะไร ความสุขทางหู ความสุขทาง
จมูก ความสุขทางลิ้น ความสุขทางกาย ความสุขทางใจ ไปพิจารณาดู
ทุกข์ทั้งนั้นเลย นั่นคือความทุกข์ทั้งนั้นเลย

ถ้าเขาพาหลวงพ่อไปร้านอาหารใหญ่ๆ ที่เขามีอะไรครบทุกสิ่งทุก
อย่าง หลวงพ่อก็คงไม่รู้จะทำยังไง สงสัยต้องนั่งปิดตา นั่งสมาธิปิดตา
ภาวนา ไม่เอาอะไรทั้งนั้น มันแสนที่จะทรมาน เพราะเราไม่ต้องการแล้ว
สิ่งอย่างนั้น ความสุขของเขา มันเป็นความทุกข์ของเรา ที่เรียกว่าสุขขัง
นั้นแหละ มันก็คือทุกข์ แต่เขาเห็นเป็นตัวกูไปหมด ทุกอย่างเป็นตัวกู
สนุกสนานกันให้ตัวกู สนุกสนาน ร่าเริงจนลืมตัว พอมีเหตุร้ายอะไรเกิด
ขึ้นจนเสียชีวิตกันไม่รู้เท่าไรร่น่าเสียดายชีวิต นี่คืออัตตาที่เราเข้าใจผิด

นี่จึง สุขขัง อัตตา ไม่ใช่ทางเดินของพวกเรา พวกเราต้อง
เดินทาง อนิจจัง เห็นความไม่เที่ยงของรูป ของเสียง ของกลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ เห็นความไม่เที่ยง เห็นความทุกข์ เห็นว่าทุกอย่าง
เปลี่ยนแปลง เพราะว่าทุกอย่างว่างจากตัวตน ไม่มีตัวตนจริงๆ

วันหนึ่งตอนที่อยู่สวนโมกข์ เพราะว่าอายุตอนนั้น ก็เข้าเบญจเพศ
มีคอนงานยี่สิบกว่าคน มีเด็กๆ ด้วย มันก็มีดนตรีในตัวอำเภอ เพื่อนที่
ทำงานอยู่ก็ชวนไปดู หลวงพ่อก็ไปกับเขาด้วย เพื่อนก็อายุไล่เลี่ยกัน ทีนี้
ไปดูลิเก ก็ไปดูหลังฉากมันไม่เห็นมันมีอะไรเลย ดูเขา ดูดนตรี แล้วก็

รู้สึกว่ โอัย ไม่วไหวแล้ว ฉันทนไม่วไหวแล้ว ทำยังงัละ เพราะว่จาก
สวนโมกข์ไปที่ไชยา มันลี้กัโลคริ่ง กับอกเพือนว่ นัฉันทจะกลับแล้ว กัไม่ว
ได้บอกหรือว่เป็นยังงั บอกแต่ว่จะกลับแล้ว เพือนบอกว่ ไปยังงัละ
ไปคนเดียว กัว่ ไม่วเป็นไร ฉันทไม่วกลัวหรือ ฉันทกลับคนเดียวได้ นัคือดูไม่ว
ได้แล้ว เพราะว่ดูแล้วมันเห็นแต่พวกกระดุก เห็นมันร้องเพลง เห็นกราม
มัน เห็นฟันมัน เห็นมันทำอะไร ดูไม่วได้เลย มันเห็นความเบือหน่ายขึ้นมา
ชอบกล มันเบือ มันกิดความเบือหน่ายขึ้นมา นันั่นแหละเห็นทุกขังแล้ว

ที่นัเราต้องปฏิบัติให้เห็นอนิจจัง ให้เห็นทุกขัง ให้เห็นอนัตตา เอา
อนิจจังไปปรับกับนิจจัง เอาทุกขังไปปรับกับสุขขัง หรือสุขจอมปลอม
สุขจริง ๆ มันไม่วมี เอาอนัตตาไปปรับกับอัตตา คือ ตัวตน พอปรับได้ก็เห็น
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วลิ่งที่เราจะเห็นต่อมาก็คือ สัจจญาณ หลวงพ่อ
พุดไว้หลายปีแล้ว สัจจญาณนี้ ให้เห็นสัจจญาณ เรากัต้องภาวนาสัจจญาณ
ภาวนาคำว่ ว่าง ว่าง ว่างเอาไว้ ที่เห็นก็ว้าง ที่ได้ยินก็ว้าง ที่ได้กลิ่นก็ว้าง
ที่ลิ้มรสก็ว้าง ที่สัมผัสทางผิวกายก็ว้าง ที่รู้ทางใจก็ว้าง

ถ้ารู้ให้ละเอียดกว่านั้นไปอีก เรากัต้องทำให้ละเอียด เช่น การที่เรากั
ทานอาหารเข้าไป นัมันก็จะไม่ว่าง ลิ่นมันก็จะไม่ว่าง อาหารมันก็จะไม่ว่าง
รสของอาหารก็จะไม่ว่าง ความรู้สึกมันก็จะไม่ว่าง เพราะความเคยชินที่
เราอยู่กับความไม่ว่าง ที่นัหลวงพ่อกัปฏิบัติมาในเรื่องนี้ ปฏิบัติมาโดย
ไม่ว่ใช่ว่พระเดชพระคุณท่านอาจารย์จะสอนว่อย่างนี้ คือมันทำเอง

ก็เลยต้องนับคำอาหาร คำที่หนึ่งสักแต่ว่าธาตุด่างๆ เคี้ยว เคี้ยวแล้วก็ธาตุด่างๆ เข้าไป จนกลืนก็ธาตุด่าง นี่ทำให้ชินอย่างนั้น เราทำให้ชินเดินก็ยก ย่าง ก้าวไป ไม่ใช่ว่าเฉพาะแต่เดินจงกรมอย่างเดียว วันหนึ่งเราจะต้องเดิน เดินเราก็ต้องเดินว่าง นั่งเราก็ต้องนั่งว่าง ทำงาน เราก็ต้องทำงานว่าง กินก็ต้ออกินอาหารว่าง คนกินก็ต้อว่าง นุ่งห่มก็จะต้องพิจารณา เสื้อผ้าเป็นของว่าง ผู้ที่สวมใส่เสื้อผ้าก็เป็นของว่าง นี่แหละเป็นการเจริญ คำว่า ว่าง ว่าง ให้มาก เจริญคำว่าว่างนี้ให้มาก ให้ว่างเอาไว้เรื่อยๆ **ว่าง** **นี่ให้เข้าใจว่า ว่างจากตัวตน อย่าว่างไม่มี อันนั้นผิด** บางคนไปแปลว่า ว่างเปล่า บาปมาก ถ้าแปลผิดเป็นการทำลายพุทธศาสนาโดยไม่รู้ตัว

“ไม่ใช่กู” นั่นคือว่าง ที่ภาวนาว่า **“ไม่ใช่กู”** นั่นแหละคือว่าง **ว่างจากอะไร ก็คือว่างจากกูนั่นแหละ** ที่นี้ให้มันว่างไปเรื่อยๆ จนเข้าเนื้อเข้าตัวเลย แต่นั่นแหละก็ต้องเดินทาง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เห็นอนัตตา แล้วก็จะเห็นสูญญตา เห็นความว่าง ไม่ใช่เห็นความว่างเฉพาะตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แม้แต่ รูป เสียง กลิ่น รส ที่เราเห็น เห็นนี้มันเห็นไปทั้งหมด แต่ว่ามันไม่ได้ไปปักใจให้อะไร ถ้าไปปักใจ เช่น ไปปักใจว่า ดอกไม้นี้สวย อ้าว ดูเลย ฟังดูเลยที่นี้ มันสวยยังไง แต่พอล่วงเวลาไป มันไม่สวยไม่งามแล้ว

พระที่เขาไปเจริญอุสุภะกรรมฐาน ไปดูซากศพ สมัยก่อนถ้าคนตายมากๆ เผาไม่ทัน เขาก็ค้างเต็งเอาไว้อย่างนั้น มีพระที่ท่านปฏิบัติ

ธรรม ท่านก็ไปเจริญอุสสุกะ คือความไม่สวຍไม่งาม หรืออย่างประเทศ
ญี่ปุ่นที่ตายกันเป็นหมื่น เขาก็ต้องเก็บเอามากองกันไว้ก่อน เอามากอง
ไว้ แล้วก็ซุดหลุม เอรารถแทรกเตอร์มาซุดหลุม แล้วก็ฝังลงไป ผู้ปฏิบัติ
ธรรมก็ต้องดู ดูตอนที่เขาเอามากองไว้ นั่นแหละ มันก็มีแต่อนิจจัง มีแต่
ทุกขัง นอนป็นปาย น้ำเหลือง น้ำเน่าไหล ดูไม่ได้ ผมเผ้าก็ดูไม่ได้ อะไร
ก็ดูไม่ได้ อย่างที่ในญี่ปุ่นนี้ บางคนก็แขนขาด บางคนก็ขาขาด บางคนก็
คอขาด บางคนก็เท้าขาด บางคนก็กลางตัวขาด บางคนก็ใส่ทะลักออกมา
บางคนก็มีแต่ศีรษะ อะไรอย่างนี้ นี่แหละลมหกอันวิเศษเลย นี่เรียกว่าการ
พิจารณาให้เห็นอุสสุกะ ความไม่สวຍไม่งาม ที่เราหลงว่าสวຍ ว่างาม
นั่นมันจะเกิดทุกขัง พอเกิด เราถ่ายติดเอาไว้ในจิตของเราเลย

มันมีกรรมเนี่ยมอยู่อย่างหนึ่งที่บ้านหลวงพ่อ เขาไม่ให้เด็กๆ
ดูศพ เพราะกลัวเด็กจะกลัว แม้แต่ใครหามหีบศพไป หรือว่าเอาหีบศพ
นี้ใส่เรือไปเผา ถ้าเด็กเห็น เขาจะเอาเขมาที่ติดที่กันหม้อดต่างๆ นั่นแหละ
เอามาเซ็ดที่หน้าผากเด็ก อย่าให้เด็กกลัว เขาทำอย่างนั้น ที่นี้หลวงพ่อนี้
ชอบดูศพ ตอนที่เข็เป็นนักเรียนตัวเล็กๆ พอใครตาย โรงเรียนพัก เราก็ไป
ดูแล้ว เวลาเขาเผาก็จะไปดู เวลาเขาเปิดก็จะไปดู อะไรก็จะไปดู คือมัน
ชอบอยู่ นี่คือนิสัยที่มันมาแล้วอย่างนั้น เราก็เลยเพิ่มนิสัยอย่างนั้นให้
มันเพิ่มขึ้น จนให้เห็นอนิจจัง ให้เห็นทุกขัง ให้เห็นอนัตตา ถ้าเราไม่เห็น
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาที่คนอื่น ที่สิ่งอื่น เราก็ดูอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาที่

ตัวเรา ดูที่ตัวเราว่ามันเปลี่ยนแปลง มันมีอนิจจัง ทุกขัง อนัตตตาอยู่ตลอดเวลาที่ตัวเรานี้อย่างไร ในอดีต ในปัจจุบัน และต่อไปในอนาคตมันเป็นอย่างไร นี่ต้องใช้ปัญญาดูจึงจะเห็นหรือเข้าใจ

บางคนนานๆ เห็นกันครั้งหนึ่ง โอ้ เขาก็แก่ เราก็แก่ มันก็แก่เหมือนกัน บางทีแก่จนจำไม่ได้ เมื่อวานขึ้นมีลูกศิษย์เขามาเยี่ยม เอาลูก เอาหลาน เอาเขย เอาสะใภ้มาเยี่ยม เอ้อ มันแก่กว่าเราอีก เราขนาดนี้ มันแก่กว่าอีก ทำไมมันจึงแก่ เพราะว่ามันตี้มเหล่าบ้าง มันสูบบุหรี่บ้าง มันก็เลยแก่เร็ว เราอยู่ในวัดนี้ เราไม่มีอะไรมาก เราเป็นพระปฏิบัติธรรม มันก็ไม่แก่ถึงขนาดนั้น นี่เราจะเห็นชัดเจนเลย เห็นความแก่ แล้วก็น้อมเข้ามาหาตัว เราก็ก่อน เขาก็ก่อน ทีนี้ถ้าเราไปเห็นเด็กมันหนุ่มมันสาว แต่เรานั้นแหละแก่แล้ว ต้องอย่าลืมมองเข้ามาหาตัวเอง พอมองเข้ามาหาตัวเอง เราก็ก่อน เห็นอนิจจังมันเป็นอย่างนั้น ทุกขังมันเป็นอย่างนั้น อนัตตตามันเป็นอย่างนั้น ถ้าเดินทางนั้นแล้วปลอดภัย ต่อไปก็จะเห็นสุญญาตา

เกิด-ดับ-ว่าง

ทีนี้ถ้าเห็นสุญญาตาแล้ว จิตนั้นอยู่กับเรือนว่างๆ มีเรือนหลังใหม่ ไม่ยึดมั่นถือมั่น ว่าง ว่าง ว่าง นั่นคือ ว่างจากกิเลส ตัณหา ว่างจากตัวกู ว่างจากของกู ใต้อยู่เรือนว่างแล้วทีนี้สบาย อยู่เรือนว่างแล้วสบาย พออยู่เรือนว่าง เราก็ก่อสร้างไปเรื่อยๆ เรือนหลังนี้เราก็ก่อสร้างไปเรื่อยๆ

ตาเกิด-ตาดับ-ตาว่าง ที่เคยพูดเรื่องสามสิบนั้นแหละ ก็ตานี้ต้องใช้งานทุกวัน ตาเกิด-ตาดับ-ตาว่าง รูปเกิด-รูปดับ-รูปว่าง รูปที่ตาเห็น รูปอะไรก็ตามที่เราเข้าไปเพ่งที่เราเข้าไปพอใจหรือไม่พอใจ ตาเกิด-ตาดับ-ตาว่าง รูปเกิด-รูปดับ-รูปว่าง จักขุวิญญูณคือความรู้สึกทางตา จักขุวิญญูณเกิด-จักขุวิญญูณดับ-จักขุวิญญูณว่าง คือความรู้สึกทางตาว่ารูปนั้นรูปนี้ ที่นี้ก็ผัสสะ คือ การกระทบ พอสามอย่างนี้มันกระทบกัน ตารูป จักขุวิญญูณ พอมันทำงานร่วมกันแล้ว ก็เกิดผัสสะ คือการกระทบ เต็มรูปแบบ ผัสสะเกิด-ผัสสะดับ-ผัสสะว่าง ที่นี้มันก็ตามมาอีก ความพอใจไม่พอใจมันก็ตามมาอีก เวทนาเกิด-เวทนาดับ-เวทนาว่าง แล้วมันว่างตั้งเท่าไรลองคิดดู

ตาเกิด-ตาดับ-ตาว่าง รูปเกิด-รูปดับ-รูปว่าง จักขุวิญญูณเกิด-จักขุวิญญูณดับ-จักขุวิญญูณว่าง ผัสสะเกิด-ผัสสะดับ-ผัสสะว่าง เวทนาเกิด-เวทนาดับ-เวทนาว่าง

แล้วก็ทางหูอีก ทางหูมันก็ว่างอย่างนั้น ทางจมูกมันก็ว่างอย่างนั้น ทางลิ้นมันก็ว่างอย่างนั้น ทางกายมันก็ว่างอย่างนั้น

ที่นี้ทางมโน มโนคือใจ ใจเกิด-ใจดับ-ใจว่าง นี่ตัวสำคัญ ตัวสำคัญว่าที่เกิดทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย จบไปแล้ว แต่ว่ามานอนไม่หลับอยู่ มาคิดถึงมันอีก ชอบใจก็มาคิดถึงอยู่ ไม่ชอบใจเกลียดก็มาคิดถึงอยู่ อารมณ์ตั้งแต่เมื่อไหร่ก็ไม่รู้เอามาคิด เพราะไม่เห็นว่าง ถ้า

เห็นว่าง ก็จะทำให้เห็นว่า ใจเกิด-ใจดับ-ใจว่าง ธรรมารมณฺ์เกิด-ธรรมารมณฺ์ดับ-ธรรมารมณฺ์ว่าง เพราะว่าธรรมารมณฺ์นั้นแหละ มันผ่านมาจากตา หู จมูก ลิ้น กายก่อน แล้วเก็บเอาไว้ๆ สัญญาตัวนั้นแหละมันเก็บเอาไว้ พอเก็บเอาไว้ มาเกิดใหม่อีกที มาเกิดใหม่ไม่เกิดทางตา ทางหูแล้ว เกิดทางใจ ที่เกิดทางใจนี้เรียกว่าธรรมารมณฺ์ ทีนี้ใจก็เกิด ตอนที่ใจคิดเรียกว่าใจเกิด ดับมันเสีย ใจดับ เพราะมันว่างจากตัวตน สิ่งไหนที่เกิด สิ่งนั้นมันว่างจากตัวตนทั้งนั้น

ใจเกิด-ใจดับ-ใจว่าง ธรรมารมณฺ์เกิด-ธรรมารมณฺ์ดับ-ธรรมารมณฺ์ว่าง มโนวิญญูณฺ์เกิด-มโนวิญญูณฺ์ดับ-มโนวิญญูณฺ์ว่าง ผัสสะเกิด-ผัสสะดับ-ผัสสะว่าง เวทนาเกิด-เวทนาดับ-เวทนาว่าง

เห็นอย่างนี้ มันไม่เอาอะไรแล้ว มันว่างทั้งนั้นเลย ไปไงมันทำไมนอนไม่หลับ ไม่ต้องไปกินยานอนหลับ อย่าไปกินมัน ช่างหัวมัน ภูนอนมาตั้งแต่อยู่ในท้องแม่โน่น คือนั่นนอนไม่หลับมันจะเป็นอะไรไป นั่นบอกมันอย่างนั้น นอนว่างทีนี้ นอนกับใครละ นอนกับว่าง ตาก็อยู่บ้านใหม่ เสีย อายอยู่บ้านโง่ๆ อยู่บ้านใหม่ บ้านว่าง หูก็อยู่บ้านว่าง จัดให้อยู่บ้านว่าง จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้อยู่กับบ้านว่าง

บ้านที่เราอยู่ทุกวันนี้ สร้างกันเป็นแสนเป็นล้าน เป็นหลายล้าน เป็นร้อยล้านก็มี มันไม่ว่าง เพราะมันบ้านกู บ้านนั้นมิใช่ทำไม มิใช่สำหรับร่างกายเท่านั้น แต่ว่าบ้านของจิตยังไม่ได้สร้าง ฉะนั้น เรามาทีนี้ เรามา

สร้างบ้าน มาสร้างบ้านให้จิตของเรา ให้จิตของเราได้อยู่กับบ้านว่างๆ สร้างให้จิต ตาก็ได้อยู่ หูก็ได้ยิน จมูกก็ได้กลิ่น ลิ้นก็ได้ลิ้ม กายก็ได้สัมผัส ได้ได้อยู่บ้านว่างๆ ว่างนี่อย่าคิดว่าบ้านไม่มี คือ **มันว่างจากตัวกู**

มันว่างจากของกู

พูดมาตั้งหลายปีแล้วเรื่องว่างนี้ ท่านอาจารย์พุทธทาสท่านบอกว่า ใครจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ ใช้เวลาสิบปีท่านว่าอย่างนั้น ต้องใช้เวลาสิบปี ในการพูดเรื่องความว่าง แต่ถ้าคนปฏิบัติจริงไม่ถึงสิบปีหรอก มันก็จะรู้ ไปภาวนา ภาวนาว่า ตาว่าง หูว่าง จมูกว่าง ลิ้นว่าง กายว่าง ใจว่าง คือเราเอา เพียงแต่ว่าง ตาเกิด-ตาดับ-ตาว่าง หูเกิด-หูดับ-หูว่าง ว่างไปให้เป็นลือกละลาย ตาเกิด-ตาดับ-ตาว่าง รูปเกิด-รูปดับ-รูปว่าง จักขุวิญญานเกิด-จักขุวิญญานดับ-จักขุวิญญานว่าง ผัสสะเกิด-ผัสสะดับ-ผัสสะว่าง เวทนาเกิด-เวทนาดับ-เวทนาว่าง ให้มันไปเป็นลือกละของมันเป็นเอง ทีนี้หู ก็เหมือนกัน จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เหมือนกัน พอเราเข้าใจอย่างนั้นแล้ว เราก็ว่า ตาว่าง หูว่าง จมูกว่าง ลิ้นว่าง กายว่าง ใจว่าง เราก็ว่า “ว่าง” ไป เตรียมพร้อมอยู่อย่างนั้นไปตลอดเวลาเลย อย่านำได้พลาด ขาดสติเวลา ไหน ได้เรื่องทุกที

ทีนี้เวลาตายล่ะ ทำยังไง เราก็ตายว่าง ตายว่าง ก็จะมีแต่ความว่างควบคุมเราเอาไว้ ไม่ยึดมั่นถือมั่น ถ้ายึดมั่นถือมั่นแล้วมันก็ไม่ว่าง ไม่เหมือนกับภาษาคน ว่างภาษาคนคือว่างไม่มีอะไร ไม่มีคนนั่งอยู่ในนี้

ไม่มีตัวอาคารนี้ ไม่มีวัดนี้ มันว่าง แต่ในภาษาธรรม เรียกว่าภาษาโลกุตระ
นี่คือว่าง ฉะนั้นเราจะต้องยกฐานะของจิตให้มันสูงขึ้นไป

ที่ว่างสโลแกนเอาไว้ว่า ดับ แล้วก็ว่าง ว่างแล้วต่อไปอะไรอีก ว่าง
นี่ก็ต้องทำให้จินตนิมิต ไม่ใช่ว่ามันคิดๆ หน่อยๆ หลวงพ่อทำมาที่ปีแล้วก็
ไม่รู้ จำไม่ได้แล้ว

สงบ-เย็น

ที่นี้บ้านของเรา เราจะต้องปรับปรุงอีก ไม่ใช่แค่นั้น บ้านว่างเสร็จ
แล้ว บ้านว่างต้องสงบ ฉะนั้น คนเวลาใกล้จะตายเขาก็ต้องบอกทาง
บอกว่าสงบเอาไว้ สงบเอาไว้ ให้จิตมันสงบ

เราไม่เข้าใจคำว่าสงบ เราเข้าใจเพียงว่าพอนั่งสมาธิก็จิตสงบ
เป็นสมาธิ แล้วก็พิจารณาสิ่งต่างๆ ให้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั่น
คือเรายังไม่ชำนาญอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พอจิตสงบแล้ว ก็พิจารณา
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จิตสงบ ที่นี้ สงบ ตามธรรมดา มันไม่กลัว ถ้าเรา
กลัวนั้นมันไม่สงบแล้ว เช่น เราขึ้นมาบนนี้ เราเดินมาคนเดียว ไปเที่ยว
ในตลาด ไปเที่ยวเมืองนอกเมืองนา พอเราขึ้นมาบนนี้ รู้สึกว่ามันโล่งไป
ที เพราะว่ามันสงบ พอขึ้นมาบนนี้ จิตมาสัมผัสกับความสงบ แล้วเป็น
ยังไง สบาย โล่งไปที สบาย

ที่มันไม่เท่านั้นลี ความสงบนั้นมันนิพพานแล้ว *อุปะสะมาเย* เพื่อความสงบ *อะภิญญาเย* เพื่อความรู้ยิ่ง *สัมโพชายะ* เพื่อความรู้พร้อม *นิพพานายะ* *สังวัตตะติ* เป็นไปเพื่อนิพพาน ไปดูในธรรมจักรกัปปวัตต-
สูตร เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะฉะนั้น บ้านของเรานี้ก็ต้องปรับปรุง
ไปเรื่อย จากบ้านที่ว่าง ต่อไปบ้านสงบ หาบ้านสงบให้ได้ บ้านสงบก็อยู่
ในหลังเดียวกันนั้นแหละ แต่มันพัฒนาไปๆ จนถึงความสงบ

นี่คือเกี่ยวกับว่าง ยกกระดับจากตัวว่าง พัฒนาขึ้นไปเป็นสงบ
บ้านนี้ถูกพัฒนาแล้ว ต้องพัฒนาไปถึงพระนิพพานโน้นแหละ

สงบก็คือพระนิพพาน ว่างก็คือพระนิพพาน อนิจจังก็คือ
พระนิพพาน ทุกขังก็คือพระนิพพาน อนัตตาก็คือพระนิพพาน สุญญตา
ก็คือพระนิพพาน สงบก็คือพระนิพพาน เย็นก็คือพระนิพพาน พระ
นิพพานทั้งนั้น นี่การเดินทางของพระนิพพาน ต้องเดินทางอย่างนี้ นี่คือ
บ้านที่เราจะต้องสร้าง พระนิพพานนี้ แปลว่า ความสงบเย็น

ความว่างนี้เป็นชีวิตจิตใจของผู้ปฏิบัติ แล้วก็ยังเขยิบขึ้นไปอีก
เป็นความสงบ จากว่างแล้วเดินไปหาความสงบ เปรียบก็เหมือนกับว่า
ลูกของญาติโยมบางคนทีเล็กๆ เขาก็ให้เล่นเกมที่ในมือถือ นี่เขาเลี้ยง
ลูกอย่างนี้ เอาให้เกมเลี้ยงลูก ลูกติดเกม กินข้าวก็ต้องเล่นเกม ทำอะไร
ก็ต้องเล่นเกม เป็นเด็กเกมไป ทีนี้เราก็ดูดเหมือนกัน แต่ไม่ใช่ติดเกม
คือเราติดอยู่กับความว่าง แล้วเราก็กยกระดับขึ้นเป็นความสงบ เราได้

สร้างบ้านอีกหลังหนึ่งแล้ว บ้านเดิมนั้นแหละ แต่ว่าปรับปรุงให้มันดีขึ้น เป็นบ้านที่สงบ หายใจเข้า-สงบ หายใจออก-สงบ เดิน-สงบ นั่ง-สงบ นอน-สงบ กิน-สงบ ดื่ม-สงบ ทำอะไรก็-สงบ สงบ สงบ สงบเหมือนเด็กที่ติดเกมอย่างนั้น

อยู่กับความสงบ สงบแล้วมันไม่ฟุ้งซ่าน มันไม่มีอารมณ์ ไม่มีอารมณ์ทางตา ทางหู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อมันไม่มีอารมณ์ มันก็อยู่กับความสงบ นี่คือบ้าน บ้านของเราทุกคน ที่เราจะต้องสร้าง สร้างเพื่อให้จิตอยู่ แต่บ้านในปัจจุบันของเรานี้สร้างให้กายอยู่ บ้านที่สงบสร้างให้จิตอยู่ แล้วจิตมันก็จะได้อยู่กับความสงบตัวนั้น

พออยู่กับความสงบ มันก็เย็น มันก็ไม่ฟุ้งซ่านอะไรเลย แล้วมันเพลินไม่ได้ พอเพลินแล้วก็มาอยู่กับความสงบ จะอยู่กับความสงบ จะไม่ไปไหน ไม่ยอมไปไหน อยู่กับความสงบ จะไปนั่งที่กลางซุ้มซุ้มชมนะอะไรก็ตาม ใจก็อยู่กับความสงบอยู่อย่างนั้น นี่เรียกว่าจิตที่สงบ เพราะฉะนั้นเราไม่ต้องกลัวตาย เรามีบ้านอยู่แล้ว ตายก็ตายสงบ อยู่ก็อยู่สงบ ตายก็ช่างมัน ภูไม้ได้ตาย ร่างกายมันตาย แต่ว่าจิตมันอยู่สบายแล้ว อยู่กับตัวสงบ คือความว่างที่สงบ ฉะนั้น เราจะต้องพัฒนา พัฒนาความว่างนั้น จนไปถึงตัวความสงบ

หลวงพ่อบุญทิมนั้นก็ถูกลูกกั๋งอยู่อย่างนั้น กว่าจะรู้จริง หนังสือก็ไม่อ่าน ถ้าปฏิบัติรู้แล้วจึงอ่าน ถ้าไม่รู้ยังไม่อ่าน ทีนี้อ่านมันก็เพิ่มความรู้อื่น

มาอีก เห็นว่าที่เราปฏิบัติที่มันเป็นอย่างนี้ๆ มันถูกต้องแล้ว ที่เราปฏิบัติมานี้ มันถูกต้องทุกประการแล้ว ในพระไตรปิฎกที่พระเดชพระคุณท่านอาจารย์พุทธทาสท่านลอกมาแปล มันก็เหมือนทุกประการ เราอ่านแล้วเราก็ออ...โอ๊ยๆ เราก็ออใจ นี่ เราก็ออใจเพิ่มขึ้น ยิ่งรู้เพิ่มขึ้น มันก็มีความหนักแน่นเพิ่มขึ้น เราก็ออได้อยู่กับบ้านที่สงบ ความสงบตัวนี้มันจะสงบยังไง เดียวก็ค่อยว่ากันอีกทีหนึ่ง นี่มันก็สว่างแล้ว ขอให้ทุกท่านเอาชีวิตีมันนั้นไปฟังให้หลายๆ เที้ยว ฟังแล้วก็ปฏิบัติไป ปฏิบัติไป ต่อไป ก็ให้เห็นตามที่หลวงพ่อบุ๊พูด

นี่หลวงพ่อบุ๊ให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่หลวงพ่อบุ๊มี หลวงพ่อบุ๊ไม่ได้กักตุนเอาไว้ หลวงพ่อบุ๊ไม่ได้กลัวว่า เดียวพระอื่นไปพูดแล้วเราก็ออจะไม่ดัง ดังก็ช่างหัวมัน ไม่ดังก็ช่างหัวมัน เราอย่าไปดังเลย ให้ธรรมะนี่แหละดัง เมื่อเขาปฏิบัติแล้ว เขาเห็นจริงแล้ว เขามีจิตว่างแล้ว เขามีจิตสงบแล้ว ให้ธรรมะดังในดวงจิตดวงใจของเขานั้นแหละ แล้วเขาก็จะได้พูดต่อๆ ไป สอนต่อๆ ไป แนะนำต่อๆ ไป แก่เพื่อนที่เราควรที่จะแนะนำได้ นี่เรียกว่า ดัง ดังอย่างนั้นมันไม่เสียหาย ถ้าดังว่า โอ๊ย... หลวงพ่อบุ๊ยื่นดังแล้ว ตอนนี้นั้นมันดังบ้าง อย่างนั้นอย่าเอาเลย โอ๊ยดังจับไม่คั้นะมันดังทุกทีแหละ เอาไม่คั้นมาดังพูดมันก็ดังแล้ว ไม่ได้ดังถึงภายในของจิตใจของญาติโยม ดังบ้าง บอจ อย่านำเอา ดังอย่างนั้นมันดับ ไม่กี่วันมันก็ดับแล้ว

เอาตนเองก็เหมือนกัน ระมัดระวังตัว ไม่ให้ตัวเองดิ่ง ให้เสียงมันดิ่ง ให้เสียงนี้เข้าไปอยู่ในจิตใจของญาติโยม จิตใจของญาติโยมจะปฏิบัติตาม ปฏิบัติแล้วเกิดกรรมะขึ้นมาในจิตใจของญาติโยม เกิดเห็นความว่างขึ้นมา เห็นความสงบขึ้นมา จิตใจก็ได้อยู่กับความสงบ กิเลสก็ดับไปๆ อย่างนั้นชื่อว่าดิ่ง พระพุทธเจ้า ๒๕๕๔ แล้วปีนี้ พระองค์ก็ดิ่งมา พระอรหันต์ทั้งหลายท่านก็ดิ่งมา ดังที่ไหน ดังในจิตใจของผู้ปฏิบัติทั้งนั้นเลย เพราะฉะนั้น เราอย่าไปอยากดิ่ง อยากดิ่งเพื่อลาภ เพื่อยศ เพื่อสรรเสริญ เพื่อความสุข อย่าไปดั่งอย่างนั้นมันกิเลส ตัณหา ทั้งนั้นเลย

จบกันที่ตอนนี้ ค่อยว่ากันใหม่ตอนคำ ขอความสุขความเจริญในกรรมจงเกิดมีในจิตใจของญาติโยมทุกๆ ทิพาราตริกาลเทอญ

บสสค ๘

สู่การปฏิบัติ

เจริญพรญาติโยมทุกๆ ท่าน ผู้ที่มาปฏิบัติธรรม

อาตมาคิดว่าทุกท่านกำลังจะมาสัมผัสเป็นญาติกับอาตมา เป็นญาติกับหลวงพ่อกับ และต่อไปเมื่อเราปฏิบัติจนมีธรรมะเกิดขึ้นมาในจิตใจ เราก็ได้เป็นญาติกับพระพุทธเจ้าด้วย

ญาติมี ๒ ประเภท ญาติที่เป็นสายโลหิต ก็แค่นั้นเอง ญาติทางสายธรรมนั้นแหละเป็นญาติที่ไว้ใจได้ ผู้ใดปฏิบัติธรรม ผู้นั้นก็เป็นญาติกับหลวงพ่อกับ ผู้ใดที่ไม่ปฏิบัติธรรม ก็ไม่ใช่ถือว่าเป็นญาติกัน ญาติในทางธรรม หลวงพ่อกำลังจะเลี้ยง ป้อนธรรมะให้เขาทางโทรศัพท์ คนโน้นบ้าง คนนี้บ้าง พยายามที่จะป้อน เพราะหลวงพ่อรู้ว่า เป็นญาติกัน เราเป็นญาติกันในทางธรรม ฉะนั้น ในกลุ่มของเราทุกคนที่มาปฏิบัติ ก็ถือว่าเป็นญาติซึ่งกันและกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นำภูมิใจ ถ้าเรามีกลุ่มในการปฏิบัติธรรม ก็เป็นญาติยิ่งกว่าญาติเสียอีก มันจะมีความอุ่นใจ นี่คือเรื่องญาติในทางธรรม

เราดูว่าพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ไปโปรดพระญาติที่พระองค์เป็น
 ห่วงก็คือ เสด็จพ่อของพระองค์ พระเจ้าสุทโธทนะ แล้วก็เป็นห่วงลูกชาย
 ของพระองค์ พระองค์ต้องการที่จะให้เป็นญาติกับพระองค์ ก็โปรด
 พระเจ้าสุทโธทนะเป็นพระโสดาบัน ส่วนราหุลกุมาร เมื่อพระองค์ไปโปรด
 ไปบิณฑบาตในพระราชวัง มเหสีของพระองค์ ก็คือภรรยาเก่า ก็เลยใช้ให้
 ราหุลกุมารนั้นแหละ ไปขอราชสมบัติกับพระองค์ว่า นั้น ..พระพุทธเจ้า
 นะ เป็นพ่อของเจ้านะ เจ้าจงไปขอสมบัติเถอะ พระพุทธเจ้าได้โอกาส
 ก็เลยพาราหุลกุมารกลับไปวัดเลย พากลับไปวัดแล้วก็ให้พระสารีบุตร
 บวชให้พระเจ้าสุทโธทนะเสียใจมาก เพราะคิดว่าเจ้าชายสิทธธะไม่อยู่แล้ว
 ราชสมบัติความเป็นพระเจ้าแผ่นดินก็คงจะตกอยู่ที่ราหุลกุมาร แต่เสร็จ
 แล้วก็มาเอาพระราหุลกุมารไปเสียอีก พระเจ้าสุทโธทนะพูดไม่ออก
 แค้นใจ เรียกว่า แค้นใจเป็นอย่างยิ่ง เลยทูลขอพระพุทธเจ้าว่า ต่อไปนี้
 พระองค์จะบวชให้ใครต้องขออนุญาตพ่อแม่ของเขาก่อน ถ้าพ่อแม่เขา
 ไม่อนุญาตบวชให้ไม่ได้ พระพุทธเจ้าก็เลยรับคำอันนั้น และเราที่บวช
 ทุกคนแหละ ก็ต้องขออนุญาตจากพ่อแม่

ที่นี้ ราหุลเมื่อบวชเป็นสามเณร ถ้าเราไม่อ่านประวัติให้ละเอียด ก็
 ไม่รู้หรอก ราหุลนี้รักพระพุทธเจ้ามาก ตอนที่อยู่ที่เซตวัน แต่ละคืนราหุล
 จะไม่ได้นอนเลย เอาคบเพลิงเดินรอบๆ ภาฏิของพระพุทธเจ้า ชั่วโง่งม
 ครั้ง เดิน ..เดินป้องกันอันตรายที่จะเกิดกับพระพุทธเจ้า พอถึงเวลาอน

ราหูลจะนอนที่ไหน เข้าไปนอนในห้องส้วมของพระพุทธเจ้า ราหูลนอนในห้องส้วมตั้งแต่เป็นสามเณร จนกระทั่งอายุครบเป็นพระแล้ว ก็นอนในห้องส้วม

อย่างที่พระพุทธเจ้าไปโปรดญาติ ก็คือต้องการเปลี่ยนญาติสายโลหิตให้เป็นญาติสายธรรม อย่างเช่นพระราหูอย่างนี้ ที่หลังก็เป็นญาติสายธรรม เพราะพระราหูก็เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง แต่ท่านได้ทำกาละคือได้มรณภาพก่อนพระพุทธเจ้า ท่านอายุสั้น

เมื่อเราตั้งใจในการปฏิบัติธรรม จุดหมายปลายทางของเราก็อยู่ที่ดับทุกข์ คือให้ดับทุกข์ได้ ที่พูดมา ๒ ครั้งแล้วในหัวข้อที่ว่า **ดับ ว่าง สงบ เย็น** หัวข้อของพระเดชพระคุณท่านอาจารย์พุทธทาสที่ว่า สะอาด สว่าง สงบ แต่ของลูกศิษย์นี่เป็นดับ ว่าง สงบ เย็น ไม่ได้คิดเอาเอง มันเกิดขึ้นมา พอเกิดขึ้นมาก็เลยเอาเป็นสโลแกน มันเป็นอย่างนั้นดับ ว่าง สงบ เย็น **ดับ ด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด**

ถ้าจะให้ดับ เราต้องปฏิบัติตาม อริยมรรคมีองค์ ๘ ถ้าไม่ปฏิบัติเราก็ไม่สามารถที่จะหาตัวดับได้ อย่างอื่นเอามาดับไม่ได้ นอกจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เท่านั้น เมื่อเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ มันก็เกิดทั้งญาณ ทั้งปัญญา ทั้งวิชชา ทั้งแสงสว่าง แล้วก็เกิดดวงตาขึ้นมาในครั้งแรก คือดวงตาปัญญา ดังนั้นให้เราลืมตาขึ้น ก็คือ ลืมตาปัญญา ไม่ใช่ลืมตาที่หน้าผากที่ตรงนี้ ปฏิบัติให้ลืมตาปัญญาขึ้น เรียกว่า จักขุชอุทะปาที จักขุเกิดขึ้นแล้วแก่เรา นั่นแหละก็คือตาปัญญาเกิดขึ้นมาแล้ว

ที่นี้ พอลืมตาขึ้นมาแล้ว ก็คือ จักขงอุหะปาที ลืมตาขึ้นมาแล้ว ก็
รู้ พุดไปแล้วว่า รู้ ก็คือ ตัณฺญาณ ไม่ใช่ รู้จากการอ่าน ไม่ใช่รู้จากการฟัง
แต่เป็นรู้ที่เกิดขึ้นภายในจากการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ก็คือเกิด
ญาณ เกิดตัวรู้ขึ้นมา เกิดจักขง อุหะปาที เกิดญาณังงอุหะปาที เกิดปัญญา
อุหะปาที เกิดวิชชาอุหะปาที แล้วก็เกิดแสงสว่างขึ้นมา ส่องเข้าไปในทุก
สิ่งทุกอย่าง ต้องการจะรู้อะไร ก็เอาปัญญาที่นั่นแหละ ส่องเข้าไป แล้วมัน
จึงจะรู้ ครั้งแรกก็ส่องเข้าไปในเรื่องของเหตุผล ก็คือเรื่องของอริยสัจ
นั่นแหละ พอได้อาวุธขึ้นมาแล้ว ก็ส่องเข้าไปในเรื่องของทุกข์ เรื่องของ
เหตุให้เกิดทุกข์ เรื่องของความดับทุกข์ เรื่องของหนทางของความดับ
ทุกข์ ส่องเข้าไป

ที่นี้มันต้องส่องที่เหตุของอริชชา ไม่ใช่ไปส่องที่ตัวอริชชา ส่อง
ที่เหตุเกิดอริชชา ก็คือตัวสมุทัย ส่องที่ตัวสมุทัยจนเห็นชัดเจนแล้ว ก็
ละสมุทัย พอละสมุทัย อริชชาก็ดับ นั่นคือคำว่าดับ ฉะนั้น เมื่ออริชชา
ดับ สังขาร วิญญาณ นามรูป आयตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน
ทุกข์ ทั้งหมด ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความเจ็บเป็นทุกข์
ความตายเป็นทุกข์ ดับหมดไม่มีอะไรเหลือ ดับหมด

เมื่อเราปฏิบัติอย่างนั้น มันก็ไม่กลัวตายสิ มันไม่กลัวตาย มันไม่
กลัวแก่ มันไม่กลัวเจ็บ มันกลัวอะไร กลัวเกิด กลัวเกิดจากอะไร ไม่ใช่
กลัวเกิดจากท้องแม่ กลัวเกิดจากความรู้สึกว่าเป็นตัวกู กลัวเกิดเพราะ

ว่า พอเกิดความรู้สึกว่าตัวกูทุกครึ่ง เกิดชาติ เลยมไปถึง ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส พอเกิดชาติขึ้นมาทุกที มันก็ถึง ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทุกที มันก็เป็นทุกข์ ทุกที พอเกิดความรู้สึกว่าตัวกูขึ้นมา มันก็เป็นทุกข์ทุกที เขาก็เลยระวัง ไม่ให้เกิดตัวกู ฉะนั้น ทำอย่างไร ก็ต้องทำให้ตัวกูนั้นแหละ ดับไปเสีย ตัวกูคืออวิชชา ให้อวิชชามันดับไปเสีย

หลวงพ่อบุญแล้วพุดอีกนั่นแหละว่า ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู นั่นแหละ ไม่ใช่กู ก็คือพยายามทำให้มันดับ ให้ตัวกูนั้นมันดับไป แล้วก็ว่า ไม่ใช่กู นี่แหละวิธีที่จะดับกู ให้ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ เมื่อปฏิบัติตาม อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็เหมือนกับว่าเราชุดบ่อน้ำ เหมือนกับว่าเราจะดับไฟ คือความทุกข์ ไม่รู้จะเอาน้ำที่ไหน ก็เลยต้องชุดบ่อน้ำ พอได้น้ำมาแล้วก็ ค่อยๆ ดับ ไม่ใช่ดับตรงกลาง แล้วค่อยดับไปรอบๆ ให้ดับไปทางข้างก่อน แล้วตรงกลางดับทีหลัง ไม่อย่างนั้น มันก็ลุกโพล่งขึ้นมาอีก

ค่อยๆ ดับไป ดับไป ดับที่สมุทัย ตัวน้ำก็คือ ตัวนิโรธ คือ ตัวดับ ที่นี้พ่อบ้านไปดับ น้ำปัญญา **น้ำวิชชานั้นแหละ เอาไปดับ ดับที่สมุทัย** พอสมุทัยดับ ความทุกข์ คือ อวิชชา มันก็ลุกโพล่งขึ้นมาไม่ได้ ค่อยๆ ดับ ไป มันก็ลุกโพล่งขึ้นมาไม่ได้ ตอนที่มันดับไหม้ๆ ยังไปจับต้องมันไม่ได้ มันยังร้อนอยู่ แล้วมันค่อยๆ ให้ไออุ่น เบาลงทีละนิด ทีละนิด ไออุ่นนั้น มันเบาลงไป พอต่อไป มันก็เย็นถึงที่สุด เย็นถึงที่สุดนั้นเรียกว่า นิพพาน

ที่นี้เมื่ออวิชาดับ ลูกน้องทั้งหลาย ทั้ง ๑๐ ตัว สังขาร วิญญาณ นามรูป อายตนะ ผัสสะ... ก็ดับ เราจะต้องศึกษาทุกตัว ให้รู้จักทุกตัว ถ้าเราไม่รู้จัก มันไม่ดับอีก ต้องรู้จัก

ที่นี้การดับ ไปดับตรงกลางก็ได้ อันนี้ก็พูดมามากแล้ว ดับที่นามรูป ทำยังไงที่นี้ ดับที่นามรูป เพราะว่าปัญญามันยังไม่พอ เมื่อปัญญายังไม่พอ ก็ดับที่ตรงกลางสิ ดับที่นามรูป นามรูปก็มี

- รูป ก็ประกอบด้วยธาตุ ๔ ธาตุ ๖ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อากาศธาตุ วิญญาณธาตุ
- เวทนา ความพอใจ ไม่พอใจ
- สัญญา ความจำความมั่นหมาย
- สังขาร การคิดการปรุงแต่ง
- วิญญาณก็คือตัวรู้

ประกอบด้วยอวิชาทั้งนั้น ทั้งรูป ทั้งเวทนา ทั้งสัญญา ทั้งสังขาร วิญญาณ เมื่ออวิชายังไม่ดับ อวิชชาอมเอาไว้ทั้งนั้นเลย

ที่นี้เราอยากจะไปดับที่ตรงกลาง เพราะว่าน้ำของเรายังไม่พอ เราก็ไปดับที่กลางนั้นแหละ ที่นามรูป ดับที่นามรูป เราจะดับอย่างไร บอกแล้วว่า ไม่ใช่กู ตัวแรกที่วิชชานะ ภาวนาน่า ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู ที่นี้เราไปดับตรงกลาง ดับตรงกลางก็ไม่ใช่กูอีกนั้นแหละ รูปไม่ใช่กู เวทนาไม่ใช่กู สัญญาไม่ใช่กู สังขารไม่ใช่กู วิญญาณไม่ใช่กู มันก็ไม่ใช่กูทั้งนั้น ไม่ใช่กู

ลองไปใช้ดูสิ รูปไม่ใช่กู รูปก็เป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา ไม่ใช่เป็นนิจจัง ไม่ใช่เป็นสุขขัง ไม่ใช่เป็นอัตตา รูปก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดูเวทนาอีก เวทนามันก็เกิด-ดับ สัญญาความจำความมั่นหมาย อีก มันก็เกิด-ดับ สังขารการคิดการปรุงแต่งมันก็เกิด-ดับ วิญญาณความรู้ ความรู้ตัวนั้นมันก็เกิด-ดับ มีแต่เกิด-ดับ เกิด-ดับ ที่นี้เราก็ภาวนา เดิน ภาวนาเล่นๆ เหมือนกับร้องเพลงอย่างนั้น หรือว่าเราทำจริงๆ อย่างนั้น ว่า รูปไม่ใช่กู เวทนาไม่ใช่กู สัญญาไม่ใช่กู สังขารไม่ใช่กู วิญญาณไม่ใช่กู เอาไม่ใช่กูนั้นแหละมาฆ่ามัน มาฆ่ามันที่ตรงนั้น เพราะมันเป็นลูกน้อง ของอวิชชา

เมื่อเราทำรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ใช่กู ลูกน้องหรือว่าสายที่เป็นลำดับต่อไป จากนามรูป ก็เป็น สฬายตนะ ก็คือ อายตนะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ทำอย่างนั้นอีก เราว่ารูปไม่ใช่กู เวทนาไม่ใช่กู สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ใช่กู เบื่อๆ ก็ว่า ตาไม่ใช่กู หูไม่ใช่กู จมูก ไม่ใช่กู ลิ้นไม่ใช่กู กายไม่ใช่กู ใจไม่ใช่กู นี่ เล่นมันอย่างนั้นเลย ไม่ใช่กูทั้งนั้น เมื่อตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไม่ใช่กู สิ่งที่ตาเห็น ก็คือรูป สิ่งที่ได้ยิน ก็คือเสียง สิ่งที่เกิดทางจมูกก็คือกลิ่น สิ่งที่เกิดทางลิ้นก็คือรส สิ่งที่เกิดทาง ผิวกายก็คือสัมผัส เรียกว่าโณฏฐัพพะ สิ่งที่เกิดทางใจก็คือธรรมารมณ์ มันล้วนไม่ใช่กูทั้งนั้นเลย

ขบวนการไม่ใช่กู ตาไม่ใช่กู รูปที่ตาเห็นก็ไม่ใช่กูเห็น กูนี้เอาออก

เสีย สิ่งที่เราเห็นไม่ใช่ภูเห็นที่ภูเห็นก็เพราะไปเอาตามาเป็นภูไปเอาตามาเป็นของภู ตานั้นมันก็เกิดดับ ตานั้นมันก็ว่างจากตัวตน มันเกิด-ดับ เห็นใหม่ รูปที่ตาเห็นมันก็เกิด-ดับอีกนั่นแหละ ทีนี้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นทางตาเรียกจักขุวิญญาณ มันก็เกิด-ดับอีก ทีนี้มันก็เกิดเป็น ผัสสะ คือการกระทบ การกระทบนั้นก็เกิด-ดับ-ว่างจากตัวตน แล้วก็เกิดเวทนาขึ้นมา เห็นว่าเวทนานั้นก็เกิด-ดับ มันว่างจากตัวตน พอเห็นเวทนาเกิด-ดับ-ว่างจากตัวตน เห็นตันทหา ตันทหามันก็ดับ ตันทหามันก็เกิดไม่ได้ ตันทหาดับหรือว่าถ้ามันเลยเถิดไป เลยเถิดไปถึงตันทหา เรารู้ว่า ตันทหาเองมันก็เกิด-ดับ แล้วมันก็ดับไปเลย อย่างนี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ครึ่งก่อน

แต่เราต้องทำให้ครบวงจรเหมือนที่พูดเมื่อคืน ต้องทำให้ครบวงจร ก็คือ ตา-รูป-จักขุวิญญาณ-ผัสสะ-เวทนา ..หู-เสียง-โสตวิญญาณ-ผัสสะ-เวทนา ..จมูก-กลิ่น-ฆาณะวิญญาณ-ผัสสะ-เวทนา.. ลิ้น-รส-ชีวหะวิญญาณ-ผัสสะ-เวทนา.. กาย-สิ่งที่มากระทบกาย-กายะวิญญาณ-ผัสสะ-เวทนา ..ใจ-ธรรมารมณ-มโนวิญญาณ-ผัสสะ-เวทนา.. ล้วนแต่เกิด-ดับ พอเกิด เห็นมันเกิด เห็นมันดับ เห็นตัวเวทนา เห็นตัวเวทนาที่เป็นสุขก็เกิด-ดับ เห็นตัวเวทนาที่เป็นทุกข์มันก็เกิด-ดับ เห็นตัวเวทนาที่เป็นอวิชขามันก็เกิด-ดับ มันเกิด-ดับ เกิด-ดับทั้งนั้นเลย

พอเห็นเกิด-ดับ เราก็ไม่ต้องรอให้เกิดตันทหา ก็ดับมันเสียที่ตรงนั้น นี่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาทครึ่งก่อน ต่อไปที่ตันทหาดับ อุปาทานดับ

ภพดับ ชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส ดับ
 นั่นแหละดับเครื่องท่อน เราดับเครื่องท่อนจนกระทั่งชำนาญ

ที่นี่เราก็ไต่เต้าขึ้นข้างบน จากนามรูป ก็เป็น วิญญาณ วิญญาณก็คือตัวความรู้ แต่ความรู้ที่ยังประกอบด้วยอวิชชาอยู่ เมื่อความรู้นั้นยังประกอบด้วยอวิชชาอยู่ เราต้องไปเร่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มันเข้มขึ้นมาอีก ปฏิบัติให้เข้มขึ้นในเรื่องของสัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เร่งให้หนักขึ้นมาอีก พอหนักขึ้นมาอีก ก็จักขุขุทะปาติ ญาณังขุทะปาติ ปัญญาขุทะปาติ วิชชาขุทะปาติ อาโลโกขุทะปาติ มันก็เข้มขึ้น พอเข้มขึ้นเราก็เห็นว่า ตัววิญญาณ ถ้าประกอบด้วยอวิชชา มันก็มาควบคุมอายตนะ ผัสสะ เวทนา ตณหา อุปาทาน มันเป็นทุกข์ แต่ถ้าวิญญาณตัวนั้นถูกตัวปัญญามาควบคุม ก็จะทำให้วิญญาณนั้น ถูกปลดปล่อยจากอวิชชา เป็นวิญญาณที่ถูกปลดปล่อยแล้ว คือ ความรู้ที่ไม่ใช่กู ความรู้ไม่ใช่กู รู้ในชั้น ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ไม่ใช่กู

กระเถิบขึ้นไปอีก เป็นสังขาร สังขารถ้ายังอยู่ที่ได้อ่านจอวิชชาก็เป็นกุหมต กายสังขารก็คือ กุกระทำ วจีสังขาร ก็คือ กุพูด โมเนสังขาร ก็คือ กุคิด กุหมต วันนี้เราหาสติตัวอาคารปรับปรุงใหม่ ก็ภาวนาไปสิ แต่เมื่อเราไม่ภาวนา เป็นยังไง เราก็ไม่ได้คิดว่ามันมีกุหรือไม่มีกุ ทำให้ดีที่สุด เรียกร้อยที่สุด ไม่มีกุในตอนนั้น นี่แหละสติปัญญา ทำแล้วมันเพลิดเพลิดดี นั่นคือมันมีสติปัญญาในตอนนั้น ถ้าทำแล้วมีกุ รู้สึกเหนื่อย

รู้สึกเปลี่ยว มันไม่ค่อยสู้ เหมือนมีคนอื่นมันไม่ทำ แต่ว่ากูทำ มันก็เลย
อวิชาเข้าไปครอบ ฉะนั้น ท่านอาจารย์ ท่านเลยว่ **ให้ทำงานทุกชนิด
ด้วยจิตว่าง ก็คือจิตที่ว่างจากกูนั้นแหละ**

ว่าง - ไม่ใช่กู

เราทุกคนทำงานทั้งนั้นที่มาจากกรุงเทพ ทำงานทุกอย่างให้มันมี
กูขึ้นมาไม่ได้ อย่างกับตันที่ขับเครื่องบิน มีกูไม่ได้ตอนนั้น เผลอไม่ได้
ต้องมีแต่สติปัญญาที่เราศึกษาเล่าเรียนมา ต้องมีทั้งสติ มีทั้งปัญญา
นั่นคือขับเครื่องบินด้วยจิตว่าง ถ้าจิตไม่ว่าง ตายกันหมดทั้งลำ
ขับเครื่องบินก็ต้องจิตว่าง ขับเรือก็ต้องจิตว่าง ขับรถก็ต้องจิตว่าง แต่
เสร็จแล้วเราไม่รู้จิตว่างนั่นคือ ใช้สติ ใช้ปัญญา ใช้สมาธิ รอบไปหมดใน
ตอนนั้น นั่นแหละคือทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง แม้แต่กวาดขยะ ก็กวาด
ขยะด้วยจิตว่าง ทำอะไรก็ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู ซ้ายที ขวาที ซ้ายที ขวา
ที แกว่งไป แกว่งมา ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู นี่คืทำงานด้วยจิตว่าง แล้ว
ปัญญามันก็เกิดเอง ต่อไปมันก็รู้ว่าจิตว่างนี้มันยังง

ฉะนั้นกายสังขาร ก็คือการกระทำทางกาย วชิสังขาร ที่หลวงพ่อ
กำลังพูดอยู่นี้ เรียกว่า ทางวาจา สังขารคือการกระทำ การกระทำทาง
วาจา ถ้าหลวงพ่อบุคนี้มันพูด อย่างนั้นไม่ใช่แล้ว เราต้องศึกษา ปฏิบัติ
อย่าให้มันมีกูอยู่ในนั้น

ครั้งหนึ่ง หลวงพ่อไปเทศน์หลายปีแล้ว มีโยมที่นี้เขาเสียชีวิต เขาก็นิมนต์ไปพูดที่แหลมตะโหนด ไปเทศน์งานศพ นั่งพูดบนธรรมาสน์ จะเห็นเลย ที่ท้ายทอยนี้ เห็นด้วยญาณ ไม่ใช่เห็นกับตา ตามันจะเห็นได้อย่างไร ท้ายทอยของตัวเอง จะเห็นเป็นน้ำใสๆ ไหลลงไปที่ท้ายทอย ที่นี้เราก็ตัดคำพูดเป็นท่อน เป็นท่อน สร้างจังหวะในการพูด เรามันจับจังหวะของมันตามธรรมชาติ นี่คือธรรมะเข้าไปจัดสรรเอง ถ้าเราปฏิบัติมากๆ เข้า ธรรมะก็เข้าไปจัดสรรเอง

สงบ เย็น

ที่โรงมหรสพทางวิญญาณ มีอยู่รูปหนึ่ง รูปของท่านมิลาระปะนั่งป้องหูอย่างนี้ ป้องหูฟังอะไร ไม่ใช่ฟังเสียงลม ไม่ใช่ฟังเสียงฝน ฟังเสียงแห่งความสงบ

มิลาระปะเป็นชาวทิเบต มีประวัติว่า มิลาระปะถูกอภิจฉาริษา เพราะว่าครอบครัวของพ่อท่านเป็นคนที่มีทรัพย์สินมรดก ญาติพี่น้องก็อิจฉาเลยทำคุณไสยใส่ สามารถที่จะเรียกฝนได้ สามารถที่จะเรียกลมได้ ก็เลยเกิดความเสียหายขึ้นมา คนตาย อะไรต่ออะไร ท่านก็เลยแค้นใจ ออกไปจากบ้าน ไปเรียนคุณไสยบ้าง จบอาจารย์นี้ก็ไปเรียนอาจารย์ให้คนอื่น มิลาระปะไปอยู่กับอาจารย์ท่านหนึ่ง เขาสั่งให้สร้างบ้าน ไปหาก้อนหิน ไปแบกก้อนหินมา ก็เอามาวางบนนอกชาน ขนาดวางบนนอกชานนี้ เรือนทั้งหลังกระเทือนหมดเลย นั่นแหละเขาเล่นคุณไสย

พอเรียนเสร็จแล้ว มิลาเราะก็ไปทำอย่างคนที่ทำให้ครอบครัวเขา
 ให้พ่อเขาฉิบหาย เขาไปทำให้หมู่บ้านนั้นฉิบหายหมด แต่พ่อฉิบหายหมด
 มิลาเราะก็คิดได้ว่า ที่เราทำไปมันไม่ดี มิลาเราะก็เลยไปบวช เป็นพระ
 ทิเบต ศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ทรัพย์สมบัติอะไรก็ไม่เอา
 ท่านไปปฏิบัติที่ภูเขา ในถ้ำแห่งหนึ่ง แล้วท่านก็กินแต่ผักกูด ต้มผักกูด
 อย่างเดียว ไม่มีอย่างอื่น กินจนเนื้อตัวเขียวเหมือนกับผักกูด ท่านไม่มี
 ผ่าหนุงเลย น้องสาวของท่านพอรู้ว่าก็ไปเยี่ยม ก็บอกว่าเอาผ่าหนุงมาให้
 ท่านบอกว่าไม่เอา ผ่าหนุงไม่เอา ทำเป็นปลอกสักชนิดหนึ่งก็พอแล้ว พอที่
 หลังเป็นยังไง ท่านปฏิบัติจนเป็นพระอรหันต์ แล้วท่านก็ได้ฤทธิ์ ใครๆ
 ก็กลัว ท่านรู้หมดทุกอย่างเลย

นี่คือเรื่องของมิลาเราะ หนังสือเมื่อวานที่โยมซื้อมาถวายเรื่อง
 ของทิเบต ก็จะมีเรื่องพระที่บ่งหูอยู่อย่างนี้ นั่นคือท่านบ่งหูฟังเสียง
 ฟังเสียงแห่งความสงบ ก็คือความสงบเย็นนั้นแหละ ดับ ว่าง สงบ เสียง
 แห่งความสงบนี้มันดังกว่าเสียงอะไรทั้งหมด ถ้าฟังกับหูนี้มันไม่ได้ยิน
 หรอก ต้องฟังกับสติปัญญา ฟังกับสติปัญญาเหมือนกับว่าหูทิพย์อย่าง
 นั้น ทุกสิ่งวิ่งเข้าไปหาความสงบทั้งนั้น ต้นไม้ต้นไม้ก็วิ่งเข้าไปหาความสงบ
 สัตว์ทุกประเภทวิ่งเข้าไปหาความสงบ เราที่มาปฏิบัติ มาฝึก มาศึกษา เรา
 ก็กำลังวิ่งไปหาความสงบ เหมือนกับว่า มีบ่อน้ำ ใครไปตักน้ำที่นั่นก็จะ
 ทำให้เปลี่ยนหมด อะไรก็เปลี่ยนหมด เรียกว่าบ่อน้ำอำมฤต ต้มแล้วไม่

ตาย เพราะถ้าถึงความสงบแล้วก็จะไม่ตาย คือคำที่หลวงพ่อบอกว่า ดับ ว่าง สงบ เย็น.. ดับ ว่าง สงบ เย็น ..ดับ ว่าง สงบ เย็น

ที่นี้สงบนั้น ก็ไม่ได้สงบไปถึงทีเดียว มันค่อยๆ สงบลง สงบลง สงบลง เหมือนกับเมื่อสมัยก่อน เราหุงข้าวกับถ่าน พอหุงข้าวเสร็จแล้ว ต้มแกงเสร็จแล้ว เราก็เอาน้ำไปดับถ่านนั้นเพื่อจะใช้อีก แต่ตอนแรก เรายังจับไม่ได้ เพราะว่ายังร้อน ยังอุ่นอยู่ เขาก็มีเหล็กสำหรับดับถ่าน เพราะถ้าเอามือไปจับ มือก็จะพอง ถ้าเราไม่เอาเหล็กไปดับ เราก็รอให้มันเย็นเอง ให้มันเย็นลง ก็คือรอให้ความร้อนมันสงบลง สงบลง นี่มันก็เป็นธรรมชาติที่สุด

หรือเหมือนอย่างวัวเถื่อนควายเถื่อน เราเอามาฝึกให้มันสงบ ไม่ใช่ฝึกสมาธิให้มัน แต่ว่าฝึกให้พยศต่างๆ ของมัน ให้หายไป พอพยศมันหายไป มันก็สงบ พอมันสงบ เราให้มันไปทางซ้าย มันก็ไปทางซ้าย ให้มันทางขวา มันก็มาทางขวา มันจะรู้เรื่อง พอเราฝึก มันจะรู้เรื่องหมด แหละแม่แต่สัตว์

เราทุกคนมีสัตว์ตัวหนึ่งที่จะต้องฝึก ก็คือ จิต ตัวนี้แหละ จิตตัว นี้มันเถื่อน พอมันเถื่อนแล้ว เราต้องจับมันฝึก ฝึกสติมันมัน ฝึกสมาธิมัน มัน ฝึกให้มันปัญญา มัน ฝึกอย่าให้มันโกรธมัน ฝึกอย่าให้มันโลภมัน ฝึกอย่าให้มันโง่งมัน นี่เราฝึกสัตว์ตัวนี้แหละ ตัวที่อยู่ที่เราเนี่ย ฝึกมัน

พอฝึก มันเป็นอย่างนี้ กายสังขารก็ออกมาดี วิญญาณก็ออกมา

เรียบง่าย เพราะว่าเราฝึกมัน ใช้ปัญญาฝึกมัน มโนสังขารก็จะคิดแต่เรื่อง
ดีๆ เรื่องอิจจนาริษา เรื่องเอารัตเอาเปรียบ อาฆาตพยาบาท จองเวร เราไม่
คิดแล้ว นั่นเรียกว่าคิดดี เหมือนที่สโลแกนของหลวงพ่อบัญญาว่า คิดดี
พูดดี ทำดี แต่ดีนั้น ก็ยังไม่พอ ต้องไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่น มันถึงจะดี

สู่ ดับ ว่าง สงบ เย็น

การจะไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นใช้อะไร ก็ที่พูดมาแล้ว ก็ใช้ปัญญา
นั้นแหละ ใช้ปัญญาในการที่จะให้เกิดความไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อ
วจีสังขาร มโนสังขาร กายสังขาร ไม่ถูกควบคุมด้วยอวิชชา มันก็จะดี
ที่นี้ทำยังไง เราทำอวิชชาให้มันดับ ก็ปฏิบัติตามอริยมรรคนั้นแหละ
ปฏิบัติตามอริยมรรคแล้วมันได้สติ ได้ปัญญามาได้จักขุอุทะปาติ
ญาณังอุทะปาติ ปัญญาอุทะปาติ วิชาอุทะปาติ อาโลโกอุทะปาติ เอา
มาดับ พอดับสมุทัย คือเหตุมัน ตัวทุกข์มันก็ดับ พอดับ ตัวสังขาร ตัว
วิญญาณมันก็ดับ นี่มันดับ ที่นี้ดับแล้วก็ว่าง ถ่านไฟ มันก็ว่างจากไฟ
ว่างจากความร้อน ที่นี้จิตมันก็ว่างจากตัวกู ว่างจากความโลภ ความ
โกรธ ความหลง ความโง่ ความเกลียด ความกลัว มันก็ว่างจากกิเลส
ต่างๆ ดับแล้วมันก็ว่าง พอว่างแล้วต่อไป ยังมีใ่อุ่นอยู่ แต่ว่าเริ่มที่จะ
สงบแล้ว ต่อไปมันก็ค่อยๆ สงบลง สงบลง สงบลง จากว่างก็สงบ สงบ
สงบ สงบลง เหมือนพระพุทธรูปปางไสยาสน์รูปนี้แหละ นั่นคือปาง
สงบที่พระองค์นอน

ที่นี้ไม่ใช่เฉพาะแต่ปางนี้ที่เราปฏิบัติ เมื่อเราทำจิตว่าง ทำกายว่าง ทำวาจาว่าง เดิน นั่ง นอน กิน ว่าง เคี้ยวว่าง กินว่าง จนวน่างนั้นอิมัตว์ พอว่างนั้นอิมัตว์ ต่อไปจะขึ้นตัวสงบ พอขึ้นตัวสงบแล้ว เราก็เอามาปฏิบัติ อีก เรียกว่าขึ้นหน้าใหม่แล้ว พอเปิดหน้าใหม่ เราก็เดินสงบ นั่งสงบ นอนสงบ เราก็อยู่กับความสงบ เป็นการอยู่กับความสงบไป

เมื่อก่อนเราอยู่กับความดับ ก่อนนั้นเราก็อยู่กับตัวกู ตัวกูนี้แหละ ตัวร้าย เราพยายามที่จะเลิกตัวกู เลิกตัวกูก็ต้องปฏิบัติตามองค์มรรคให้ เกิดวิชา เกิดปัญญาแล้วมาดับตัวกู เพราะดับตัวกูแล้ว อวิชชาดับ แล้วก็ดับ ดับ ดับ ดับ อยู่กับความดับ อยู่กับความดับก็คือ ตาไม่ใช่กู หูไม่ใช่ กู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ใช่กู อย่างนั้นเรียกว่าอยู่กับความดับ อะไรก็ไม่ใช่อะไร กูหมด ไม่ใช่กูหมด ไม่ว่าทั้ง โลภะ โทสะ โมหะ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป आयตนะ ผัสสะ ไม่ใช่กู พอไม่ใช่กูถึงที่สุดแล้ว ใจตัวไม่ใช่กูนั้น คือ ตัวกูมันดับ

ที่เราท่อง ท่องอยู่ ไม่ใช่กู ไม่ใช่กูมันเกิด พอไม่ใช่กูมันเกิด มันก็เกิดว่างจากกู มันว่างขึ้นมา เราก็อยู่กับตัวว่าง จะทำอะไร จะกินอะไร จะพูดอะไร อยู่กับตัวว่างตัวนั้น พออยู่กับตัวว่างจนอิมัตว์ พออิมัตว์ อีกแล้วก็รู้สึกเองแหละว่ามันอิมัตว์ พอมันอิมัตว์ก็อยู่กับสงบ ที่นี้ ว่างก็คืออย่างเดียวกันนั้นแหละ พอว่างแล้วมันสงบ แต่ถ้าไม่สงบก็คือไม่ว่าง เหมือนกับว่าเรามีน้ำอยู่ แล้วเราก็กรองซี่ฟู่่นออกไปทิ้งให้หมด แล้วเรา

ก็จะเห็นว่าในน้ำมันมีอะไรบ้าง ในพระไตรปิฎกท่านบอกว่า เมื่อจิตมันใสสะอาด เหมือนกับน้ำที่มันใสนั่นแหละ เราจะเห็นสัตว์น้ำ เห็นปู เห็นหอย เห็นปลาที่ล่องไปล่องมาอยู่อย่างนั้น เหมือนกันแหละ เหมือนกันเพราะฉะนั้น เราจะเห็นว่า มันเกิดโลภะ มันก็รู้ มันเกิดโทสะ มันก็รู้ มันจะเกิดโง่ขึ้นมา มันก็รู้หมด เพราะว่ามันใส ดูภายใน เรียกว่ารู้ภายใน ฉะนั้น ดับมันก็ว่าง ว่างก็ทำว่างไปเรื่อยๆ เขามาให้เราเห็น พอเรานั่งก็รู้สึกว่ามันว่าง มันโล่ง หรือว่าเรลืมตาอยู่นั่นแหละ มันว่างบอกไม่ถูก มันเย็นยังไปบอกไม่ถูก มันว่างไปหมด เจริญ เจริญเข้าไป เจริญเข้าไปอย่างนั้นบ่อยๆ อยู่กับว่าง ยกเท้าขึ้นมาว่างเหยียบลงไปว่าง ที่นี้ก็ว่าง ว่าง เดินว่าง

ที่นี้ พอว่างได้ที่ เหมือนกับพระสังฆนายกองค์ที่ ๖ นั่น คือ พระหัวหน้าไปเขียนว่า ร่างกายเหมือนต้นโพธิ์ จิตเหมือนกระจกเงา เราต้องเช็ดมันทุกเวลา ขี้ฝุ่นมันเลยจับไม่ได้ ที่นี้พอท่านรู้เข้าไป เข้าหูของพระสังฆนายกองค์ที่ ๖ ตอนนั้นท่านดำข้าวอยู่ เป็นคนงานดำข้าว จากข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร พอได้ยินศิษย์คนหนึ่งไปท่องอย่างนั้น ว่าร่างกายเปรียบเหมือนต้นโพธิ์ จิตเปรียบเหมือนกระจกเงา ต้องเช็ดมันทุกเวลา มันถึงใสสะอาด พระสังฆนายกองค์ที่ ๖ ท่านก็ว่ามันไม่ใช่ ท่านไม่ได้พูดกับใครว่ามันไม่ใช่ ท่านก็เลยไปดูแล้วก็ให้เขาเขียนใหม่ **เมื่อมันไม่มีต้นโพธิ์ ไม่มีกระจกเงา ขี้ฝุ่นมันจะลงจับที่ตรงไหน เพราะมันว่างทั้งนั้น** แหละ มันว่าง มันว่างหมด

พอเสร็จแล้ว พระสังฆนายกองค์ที่ ๕ ที่จะมอบบาตร มอบจีวร ให้ ท่านก็รู้แล้ว ท่านก็ไปเยี่ยมมตอดิกๆ ท่านไปเยี่ยมแล้วก็ถามว่า เป็น ยังไง ข้าวสารนั้นได้ที่หรือยัง “ได้ที่” นั้น ก็หมายถึงว่า จากข้าวเปลือก กลายเป็นข้าวสาร จากข้าวสารเป็นข้าวสุก จากข้าวสุกเป็นข้าวที่กินได้ ท่านก็ถามว่า เป็นยังไง ข้าวได้ที่หรือยัง นี่ไม่ใช่ถามภาษาคนนะ ถาม ภาษาธรรมะ ที่นี้พระสังฆนายกองค์ที่ ๖ ที่โง่งนั่นแหละ ก็เลยตอบท่านว่า ข้าวได้ที่ตั้งนานแล้วขอรับ ข้าวได้ที่ตั้งนานแล้ว หมายความว่า มันเข้าที่ แล้ว อวิชชาที่ดับแล้ว สังขารที่ดับแล้ว วิญญาณที่ดับแล้ว มันทดับ ดับ ดับกันไปแล้ว เพราะฉะนั้น ของเซน เราก็อ่านได้ แต่ว่าต้องตีให้แตก ถ้า ตีไม่แตก ปัญญาจะไม่เกิด เราต้องตีให้แตก พอตีแตกแล้วก็คือ ว่างนั่นแหละ พอว่างแล้วเป็นยังไง ก็สงบ

พระบางรูปท่านไม่อยากจะยุ่งยาก จะอยู่กับความสงบ อย่างพระ อัญญาโกณฑัญญะ ท่านเป็นพระที่พรรษาแก่ที่สุดในพระพุทธรศาสนา ที่นี้เมื่อท่านนั่ง นั่งข้างหลังพระพุทธเจ้า ท่านก็รองจากพระพุทธเจ้าเป็น รูปที่สอง ที่นี้พระสารีบุตรมั่ง พระโมคคัลลามั่ง สากวเบื่องช้าเบื่องช้า ใครมาก็ต้องมากราบท่านก่อน ท่านก็ชอบอยู่สงบๆ ดีกว่า ไม่อยากอยู่ ให้เขาไหว้อย่างนี้ เพราะว่าเขาเกรงใจที่ท่านมีพรรษามาก ท่านก็เลยลา พระพุทธเจ้าไปอยู่ที่สระบัวในป่าหิมพานต์โน่น ฉันทลูกบัว ดอกบัว อะไร อย่างนั้น ท่านคงจะอยู่อย่างนั้น นั่นคืออะไร คือท่านอยากจะทำอยู่กับความสงบ อยู่กับสงบ

ที่นี้อย่างพระเซน คือพระโพธิธรรมที่ท่านไปอยู่ในถ้ำตั้ง ๗ ปี หน้าเข้าถ้ำตั้ง ๗ ปี ท่านก็อยู่กับความสงบนั้นแหละ พอมีพระองค์หนึ่งไปหาท่าน ท่านก็นิ่งสมาธิ หันหน้าเข้าหาผนังถ้ำ พระองค์นั้นไปถึงก็ว่า กระผมมาเพื่อที่จะให้ท่านช่วยที ท่านก็หันหน้ามาดู ถามว่าจะให้ช่วยอะไร พระองค์นั้นก็บอกว่า อยากให้ท่านทำจิตของผมให้สงบที พระโพธิธรรมก็บอกว่า ถ้าอย่างนั้นคุณก็เอาจิตมาให้ผมสิ พระองค์นั้น ก็บอกว่า มันไม่มี ท่านก็บอกว่า ทำแล้ว ทำแล้ว ก็คือ มันสงบนั้นแหละ

เห็นไหม เราไปศึกษาที่ว่า เรื่องดับ เรื่องว่าง เรื่องสงบ นี่แหละ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยแล้ว เป็นเรื่องที่เราทุกคนปรารถนา ที่เรามาปฏิบัติดีนี้ เราปรารถนาในจุดนั้น คือจุดแห่งความสงบ เพราะฉะนั้น ใครอยู่ในชั้นไหน ในตอนไหน ก็ทำไป คิดแล้วเราก็ไปให้ถึงจุด คือความสงบ อยู่กับความสงบ กินกับความสงบ อาบกับความสงบ ถ่ายกับความสงบ คิดกับความสงบ ทำกับความสงบ พูดกับความสงบ สงบทั้งนั้น มันครอบคลุมไปทั้งนั้น

เราดูสิว่าในโลกนี้ ที่ว่าเสียงอึกทึกคึกโครม กับที่ไม่อึกทึกคึกโครม เสียงที่ไม่อึกทึกคึกโครมนั้นมันมากกว่า คือ เสียงแห่งความสงบ มันมากกว่า เด็กร้องไห้ สักพักมันก็หยุด มันก็สงบ คนหัวเราะอย่างนี้ ดีใจหัวเราะ ก็หัวเราะสัก ๓ ชั่วโมงสิ เดี่ยวก็ตาย มันก็ต้องหยุด หยุดไป อยู่กับความสงบอีก ดีใจ ดีใจจนกินข้าวไม่ลงอย่างนี้ ถ้าดีใจอยู่อย่างนั้น มันก็ตาย มันต้องวิ่งเข้าไปหาความสงบวันยังค่ำ

ที่นี้เราปฏิบัติธรรม ก็เพื่อจะให้ถึงจุดคือความสงบ *เตสัง วุปลโม* สุขโช การเข้าไปสงบ ระวังสังขารเหล่านั้น เป็นสุข สังขารเหล่านั้นคืออะไร กายสังขาร การกระทำทางกาย วลีสังขาร การพูดทางวาจา มโนสังขาร ความคิดทางใจ การเข้าไปสงบระวังสังขารเหล่านั้น ไม่ใช่ไม่พูด ไม่ใช่ไม่ทำ ไม่ใช่ไม่คิด แต่ว่าพูดไป ทำไป คิดไปไม่ใช่กู ตัวปัญญามันจัดการเองแหละ ตัวปัญญาตัวญาณนั้น จัดการเองหมด ไม่มีกู มันก็เลยพูด ทำ คิด ด้วยความสงบ เห็นใหม่ ความสงบนี้ควบคุมโลก ควบคุมสัตว์โลก ควบคุมมนุษย์ ควบคุมจักรวาล ควบคุมดวงดาวต่างๆ ในทุกๆ จักรวาล อยู่ในความสงบหมด มีแต่ เกิด-ดับ-สงบ เกิด-ดับก็สงบ สงบทั้งนั้น

ไปดูสิ ลองไปคิดดู คิดเล่นๆ ดูก่อนก็ได้ ตอนนั้นก็ทำไปตามลำดับ คือให้ดับ ดับแล้วก็ให้ว่าง ว่างแล้วก็สงบ สงบแล้วมันถึงจะเย็น มันค่อยๆ เย็นลง เย็นลง เย็นลง เย็นจนถึงที่สุด สงบแล้วก็เย็น มันเย็นเอง ไม่ต้องไปทำอะไรมัน

นี่คือเรื่องของความสงบ กาย วาจาสงบ จิตสงบ อย่างที่ ๓ ก็คือ กิเลสสงบ กิเลสสงบก็เพราะวิชาไปปราบ ไปปราบอวิชชานั้นแหละ อวิชชาเป็นหัวหน้ามัน พอไปปราบหัวหน้าของความโง่ อวิชชาดับ อวิชชาดับคือ กิเลสสงบ

- กาย วาจาสงบ อาศัยศีล
- จิตสงบ อาศัยสมาธิ

- กิเลสสงบ อาศัยปัญญา อันที่สามเขาเรียก อุปธิสงบ

สงบนี้ เขาเรียกว่า วิเวก กายวิเวก จิตตวิเวก อุปธิวิเวก กาย วาจา สงบ อาศัยศีล จิตสงบอาศัยสมาธิ กิเลสสงบอาศัยปัญญา ก็ปัญญาที่เรา ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นแหละ มันไปดับอวิชชาที่ทำให้กิเลส สงบ ไม่อย่างนั้นมันไม่สงบ มันจะได้ภิญญา ไปดูเทวดา ไปดูเมืองโน้น เมืองนี้ แยกจิตไปดู มันก็ยังไม่สงบ มันต้องทำ *อาสวักขยญาณ* ให้สิ้นไป *อาสวักขยญาณ* ก็คือทำอาสวะ ก็คือ อวิชชาให้สิ้นไป

อาสวะอย่างแรกเรียกว่า *กามาสวะ* คือ อาสวะในกาม ข้อที่ ๒ *ภวาสวะ* ก็คือภพต่างๆ ภพมนุษย์ ภพเทวดา ภพโลก ภพเปรต ภพ อสุรกาย ข้อที่ ๓ เขาเรียกว่า *อวิชชาสวะ* อาสวะทั้งสามนี้ให้มันดับ พอมันดับ ต่อไปมันก็ว่าง ดับแล้วก็ว่าง ว่างแล้วก็สงบ สงบแล้วก็เย็น ดับ ว่าง สงบ เย็น ดับ ว่าง สงบ เย็น ดับ ว่าง สงบ เย็น

คนที่ได้ภิญญาก็ยังเป็นข้าวเล่นน้ำอยู่ โยมรู้ไหมว่า ข้าวเล่นน้ำ เป็นยังไง เวลาเราทำนา ถ้ามันมีน้ำมาก ข้าวมันก็ไม่ยอมออกรวงสักที มันเล่นน้ำอยู่อย่างนั้น ต้องเปิดน้ำออกไป พอเปิดมันก็ตกใจ รีบตั้งห้อง รับออกรวงขึ้นมาเลย นี่ต้องทำให้มันตกใจ ต้องเล่นอย่างนั้น ที่นี้ผู้ที่ได้ ภิญญาก็มันเล่นน้ำอยู่ ไปรู้จักของคนนั้น ไปรู้จักของคนนี้ ไปรู้จักของตัวเองว่าเป็นตัวกู ไปรู้จักไปรู้จักสวรรค์ ไปรู้จักอะไร มันเล่นน้ำอยู่ ไม่สามารถ ที่จะทำอวิชชาสวะให้สิ้นไป เพราะ **การทำอาสวะให้สิ้นไปต้องอาศัย**

อริยมรรคมีองค์ ๘ อย่างเข้มแข็ง นี้ใครจะเอาอภิญญาก็ได้ แต่ว่าเป็น
ชาวเล่นน้ำอยู่อย่างนั้น ไม่รู้อีกที่ชาติ แต่ว่าได้ก็ช่าง ไม่ได้ก็ช่าง ให้มัน
หมดทุกข์ชาตินี้ก็แล้วกัน ให้มันจบไป อย่างนี้ก็จะสบาย

นี่คือสโลแกน อย่างที่บอกให้ฟัง ดับ ว่าง สงบ เย็น ของท่าน
อาจารย์พุทธทาสก็ สะอาด สว่าง สงบ ก็ไปอยู่ที่สงบ อันนี้ไปที่ทั้งสงบ
ทั้งเย็น เอาสงบเย็นเป็นตัวเดียวกันก็ได้ ค่อยๆ เย็นเองแหละ ถ้าสงบ
แล้วมันก็เย็นมันเองแหละ

เป็นอันว่า ปฏิบัติกันไม่หมด **ที่ฟังกันเยอะแยะไปหมดนี้ ต้อง
ไปปฏิบัติ อย่างไรก็ต้องปฏิบัติ** ใครอยู่ในขั้นไหนก็ปฏิบัติขั้นนั้นแหละ
ปฏิบัติกันไป ไปดูกิเลส ไปดูจิตกัน ว่ายังไปๆ ก็รู้มัน ที่นี้ก็ต้องเพิ่มความ
รู้ด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ตามระดับ

เวลาในการบรรยายก็พอที่จะสมควรแล้ว ขอยุติการบรรยายใน
ภาคค่ำของวันที่ ๑๓ เอาไว้แต่เพียงเท่านี้

บรรดาใบเม่นุบต่างๆ

เจริญพรญาติโยมทุกท่าน

ตื่นเช้าขึ้นมาไม่ว่าจะอยู่ที่บ้าน หรือมาปฏิบัติที่วัด พอตื่น ก็ให้นั่งสมาธิทันที กำหนดสิ่งที่เราปฏิบัติอยู่ไม่ต้องเข้าห้องน้ำ ถ้าไม่ปวดจริงๆ นั่งเลย เพราะว่าเราได้พักผ่อนเต็มที่แล้ว สมองมันก็คลายเครียด เราก็ให้สมองทำงานเลย จับองค์ภาวนาทันที

เรื่องทั้งหมดก็คือเรื่องของอริยมรรคมีองค์แปด เรื่องของอริยสัจ ๔ เรื่องของขันธ ๕ เรื่องของปฏิจจสมุปบาท เราจะต้องจำ อริยมรรคมีองค์แปด ต้องจำ สวดบ่อยๆ เรื่องอริยสัจ ๔ จำไม่ยาก คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ส่วนขันธ ๕ ก็คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตัวที่ ๔ ของปฏิจจสมุปบาท คือ เรื่องของขันธ ๕ เรื่องปฏิจจสมุปบาท ก็คือเรื่องทั้งหมดของตัวเรื่องทั้งหมดนี้ มันจะเกี่ยวข้องกัน เราจะขาดเรื่องหนึ่งเรื่องใดไม่ได้ ให้จำว่าอริยมรรคมีองค์แปด

- ข้อ ๑ และข้อ ๒ เป็นข้อของปัญญา สัมมาทิฏฐิ ความเห็นอันถูกต้อง สัมมาสังกัปปิโย คือ ความดำริอันถูกต้อง
- สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต การทำงานชอบ สัมมาอาชีโว การเลี้ยงชีพชอบ ชอบก็คือถูกต้อง ๓ ข้อนี้เป็นศีล จำให้แม่น และ
- สัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ความเพียรถูกต้อง มีสติ ถูกต้อง มีสมาธิถูกต้อง อันนี้เป็นสมาธิ

ในเมื่อส่วนที่ ๑ คือ สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปิโย ความเห็นอันถูกต้อง และความดำริอันถูกต้องยังไม่สมบูรณ์ เราก็ต้องเพิ่ม ศีล ไม่สมบูรณ์ ก็ต้องดูแลศีล สมาธิไม่สมบูรณ์ ก็ต้องสัมมาวาจา ความเพียรในการระวัง ความเพียรในการละ ความเพียรในการสร้าง ความเพียรในการรักษา ต้องให้ครบ แต่เมื่อมันยังไม่ครบ

- ให้เราระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่ส่วนที่หนึ่ง คือ ระวัง
- ระวังแล้วยังเกิดขึ้น ก็ข้อที่สอง พยายามที่จะละมันให้ได้ คือ ละสิ่งที่มันไม่ดี ที่เป็นอกุศลออกไปเสีย ละในทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ละต้องละที่ใจ ใจเข้าไปยินดีอันตราย ก็ต้องละมัน รู้แล้วต้องละ
- ข้อที่สาม ต้องตั้งใจในการทำกุศล หรือตั้งใจปฏิบัติให้ดีขึ้น
- ข้อที่สี่ คือ รักษาสิ่งนั้นเอาไว้

มีอยู่ ๔ เพียร **เพียรระวัง เพียรละ เพียรสร้าง เพียรรักษา** นี้คือ **สัมมาวาจาโม**

ที่นั่นมันต้องเสริมด้วยสติ ที่เราแปลออกก็เพราะเราขาดสติ ระวังตา ไม่นินดี ไม่นินร้าย แต่มันก็ยังแปลอเข้าไปนินดีนินร้ายจนได้ เราก็เพียรในการละ ต้องเอาสัมมาสติ สัมมาวาจาโม สัมมาสมาธิมาเสริมกัน เหมือนกันทุกๆ ตัว ข้อที่เป็นศีล ข้อที่เป็นสมาธิ ข้อไหนขาด ข้อไหนเกินก็ต้องรู้ เพื่อที่จะได้เอาไปเสริมตัวที่หนึ่งและสอง คือเสริมตัวปัญญา เพราะข้อที่หนึ่ง ความเห็นอันถูกต้อง เห็นอริยสัจสี่ เห็นชั้นห้า เห็นปฏิจจสมบูรณ์ ข้อที่สอง ความดำริอันถูกต้อง ดำริในการออกจากกาม ดำริในการไม่มุงร้าย นี่ต้องใช้ปัญญา ถ้ามุงร้ายในทางกาย วาจา ความคิด แสดงว่าเราขาดสติแล้ว เมื่อขาดสติแล้ว ก็เอาสติมาเสริม ถ้ามันขาดศีล เช่น ไปมุงร้ายทางกาม เพราะมันไปยึดในกาม มันก็ไปมุงร้ายกัน ฆ่ากัน เบียดเบียนกัน ส่วนมากทางวาจา ต้องเอาศีลมาเสริม เอาสมาธิมาเสริม ให้มันเกิดปัญญาขึ้นมา ต้องมีตัวเสริมทั้งนั้น เพราะสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะมันยังพร้อมอยู่ ถ้ายังพร้อม มันก็ยังไม่เต็มไม่บริบูรณ์

ข้อที่หนึ่ง **สัมมาทิฐิ** เห็นให้ถูกต้อง คือเห็นอริยสัจสี่ ซึ่งเป็นเรื่องซับซ้อน ถ้าไม่เห็นอริยสัจสี่ก็ดับทุกข์ไม่ได้ ต้องเห็นก่อน จึงต้องเริ่มต้นด้วยความเห็นที่ถูกต้องก่อน คือเห็นอริยสัจสี่ คือ เห็นทุกข์ เห็นเหตุใน

การเกิดทุกข์ เห็นการดับทุกข์ และเห็นหนทางให้ถึงความดับทุกข์ มันเกี่ยวกับเรื่องของความทุกข์ทั้งนั้น พระพุทธเจ้าพระองค์ตรัสรู้แล้ว เวลาที่เหลือของพระองค์ ๔๕ ปี พระองค์ก็ใช้ในการสอน การอบรม ชี้แนะ สรรพสัตว์ทั้งหลาย เรื่องที่พระองค์ชี้แนะก็ไม่มีเรื่องอื่นนอกจากเรื่องของความทุกข์ และความดับทุกข์ มีสองเรื่องเท่านั้น

พอเราดูอริยสัจสี่ คู่แรก ก็ทุกข์ กับสมุทัย คู่ที่สองคือ นิโรธ กับ อริยมรรค

- **ทุกข์** ก็ไม่รู้จะเปลวอย่างไรแล้ว ทุกข์มันก็คือ ทุกข์ ที่นี้ตัว อวิชชาในปัจจุสมุปบาท ตัวขึ้นต้นนั้น คือตัวเจ้าทุกข์ เจ้าเกาะของความทุกข์ ทุกข์ทุกอย่าง อวิชชานำหน้าทั้งนั้น
- **เหตุให้เกิดทุกข์ สมุทัย** คือ ตัวเหตุ เรามาดูอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล เหตุให้เกิดทุกข์นั้นแหละ คือ ตัวเหตุที่ทำให้เกิดอวิชชาขึ้นมา เหตุให้เกิดทุกข์ทั้งหมดเป็นตัวเหตุ อวิชชาเป็นตัวผล ฉะนั้น เราจะเห็นว่า หนึ่ง ผล คือ ทุกข์เป็นตัวผล สมุทัยเป็นเหตุ นั้นเป็นฝ่ายทุกข์
- ส่วนฝ่ายดับทุกข์ คือ **นิโรธ** ความดับทุกข์ และ
- **อริยมรรค** มี *สัมมาทิฐิ* ความเห็นอันถูกต้อง *สัมมาสังกัปป* ความดำริอันถูกต้อง *สัมมาวาจา* วาจาอันถูกต้อง *สัมมากัมมันโต* การทำกรงานอันถูกต้อง *สัมมาอาชีโว* การเลี้ยงชีพอัน

ถูกต้อง *สัมมาวาจา* ไม่ ความเพียรอันถูกต้อง *สัมมาสติ* มีสติ
อันถูกต้อง *สัมมาสมาธิ* มีสมาธิอันถูกต้อง

ในเรื่องสัมมาวาจา ไม่ ความเพียรอันถูกต้อง แปลว่า ความเพียร
ที่ไม่ถูกต้องก็ต้องมี จึงต้องมีข้อบังคับเอาไว้ข้างหน้า คือคำว่าสัมมานั้น
แหละ บังคับไว้ทุกๆ ข้อ โจรก็มีความเพียร คนที่คอร์รัปชั่นก็มีความเพียร
แต่เป็นความเพียรที่ไม่ถูกต้อง ที่นี้ความเพียรที่ไม่ถูกต้อง เช่น การทำ
สมาธิอย่างเดียว ทำให้เกิดนั้น นี้ โน่น ขึ้นมา หรือความเพียรทรมาณกาย
นี่ก็เป็นความเพียรที่ไม่ถูกต้อง ไม่ใช่สัมมาวาจา ไม่ เป็นมิจจวาจา ไม่
โจรก็มีความเพียรขโมยสิ่งต่างๆ แต่เป็นมิจจฯ ทุกอย่างจึงต้องมีสอง
เสมอ แล้วจึงมีสัมมาบังคับไว้

ทิวฐิ แปลว่าความเห็น *สัมมา* แปลว่าถูกต้อง ถ้าเป็นมิจจฯ เป็น
ความเห็นอันไม่ถูกต้อง ต้องให้เป็นสัมมาทิวฐิ ความเห็นอันถูกต้อง

ที่นี้ **สัมมาสังกัปป** ความดำริอันถูกต้อง ที่เราดำริไม่ถูกต้อง ก็
เป็นมิจจฯ เช่น ที่เรารุ่มหลงอยู่ในกามวัตถุ ในกามัตถหา ดำริในการ
เบียดเบียน มุ่งร้ายในกันและกัน ตอนนีรัฐบาลกำลังจะยุบสภา ยุบแล้ว
คือให้ธงเขียวเลย ก็กรูออกมาหาเสียง คือ ใส่สีกัน คนนี้ก็ล่าทัพ ด่าว่า
กัน นี่คือความไม่ถูกต้อง ส่วนคนที่ถูกต้องมันก็มี ไหนๆ เราก็กำลังจะ
เลือกตั้งกันอยู่แล้ว คนที่ซื้อเสียงอันนั้นไม่ถูกต้องอยู่แล้ว ซื้อเพราะอะไร
ซื้อเพราะความอยาก มันก็เป็นดำริที่ไม่ถูกต้องแล้ว คิดว่าจะเอาเงินไป

หว่านที่ไหนบ้าง ตอนนั้นก็หว่านไปพลางๆ ก่อน ทำมาช่วยน้ำท่วม มันมีอยู่แล้ว ที่มีแนวโน้มว่าไม่ได้ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ นั่นเป็นความไม่ถูกต้อง เรียกว่า มิจฉาสังกับปะ หรือ ดำริไม่ถูกต้อง

ที่นี้สาदनํ้าใส่กัน คือ สาตวาจาใส่ความกัน นี่เป็นมิจฉาวาจา คนนี้ด่าคนนั้น คนนั้นด่าคนโน้น มันต้องยกเรื่องนักรการเมืองจะให้เห็นกันชัดๆว่า นี่คือขาดธรรมมะ ถ้ามีสัมมา ก็จะไม่พูดจาเรียกร้อย ไม่ซื้อเสียง แต่ก็ไม่ซื้อก็ไม่ได้ ทุกคนก็ต่างซื้อกันทั้งนั้น พอซื้อแล้วมันเป็นการทำมาค้าขาย เป็นการประกอบธุรกิจอย่างหนึ่ง ต้องเอาทุนคืน จะเอาที่ไหนก็ต้องเอาของพวกเราอีกนั่นแหละ นี่เป็นมิจฉาทิฎฐิ มิจฉาสังกับปะ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ ทำอะไรที่ไม่ถูกต้อง มิจฉาอาชีโว เลี้ยงชีพไม่ถูกต้อง มิจฉาวายาโม ความเพียรที่ไม่ถูกต้อง มันก็ต้องเพียรกันทั้งนั้น การจะเอาตัวเองเข้าเป็นผู้แทนได้ มันต้องเพียร เพียร เพียร ฉะนั้นถ้าเป็นความเพียรที่ถูกต้อง ก็เป็นสัมมาวายามะ ถ้าเป็นความเพียรที่ไม่ถูกต้อง ก็เป็นมิจฉาวายามะ

ที่นี้สติ **สัมมาสติ** คือ สติที่ถูกต้อง มีสติทั้งสี่ คือ

- **มีสติเห็นกายในกาย** คือ เห็นถูกต้อง เห็นว่ากายนี้ มันเปื่อย มันเน่า มันสกปรก ไม่น่าเข้าไปยึดถือ เพราะมันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ก็เลยไม่ยึดถือ นี้เรียกว่า มีสติเห็นกายในกาย ถ้ามีสติ เขาก็ปล่อยออก เพราะเห็นกายนี้มัน

เนาเปื่อย สกปรก ที่สำคัญคือมันไม่เที่ยง

- มีสติเห็นเวทนาในเวทนา เวทนามันก็เกิดกับกาย กายเจ็บ กายป่วย หรือความสุขต่างๆ เวทนามันเกิดทั้งทางกาย และทางใจ เวทนาที่เกิดทางใจ คือ เวทนามันเกิดทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ก่อน พอเกิดแล้ว ทีหลังมันก็เกิดทางใจ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เป็นอวิชา ก็เรียกเวทนาทั้งนั้น
- มีสติเห็นจิตในจิต และ
- มีสติเห็นธรรมในธรรม

ในเรื่องเวทนา เวทนาเกิดได้อย่างย่อๆ ๒ ทาง แต่โดยละเอียดเกิดได้ ๖ ทาง มันเกิดทางตา มันเกิดทางหู มันเกิดทางจมูก มันเกิดทางลิ้น มันเกิดทางกาย มันเกิดทางใจ สติต้องทัน เห็นเวทนาในเวทนาว่า มันไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เกิดสุขขึ้นมา สติก็รู้ทันว่าเป็นเวทนาเหมือนกัน ทีนี้มันจะทันหรือไม่ ความพอใจทางตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้แหละ เรียกสุขเวทนา ไปดูว่าเราหลงมันมากี่ปีแล้ว ไปหลงว่าอันนี้แหละเป็นของดี แต่ตามทีจริง นี้แหละคือตัวดี ทำให้เราหลง เพราะสุขเวทนา มันก็เกิดดับ มันหาเป็นตัวตนไม่ ถ้ามันมีตัวตนมันก็ไม่ต้องดับลิ แล้วทำไมมันต้องดับล่ะ ทำไมต้องเกิดต้องดับ นี่ให้รู้ว่าเป็นสุขเวทนา ที่เรารุ่มหลงมันเพราะขาดสติ

อีกอย่างคือ ทุกขเวทนา เห็นแล้วมันไม่พอใจ ไม่พอใจ เห็นแล้ว

มันไม่พอใจ ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส สัมผัสแล้วมันก็ไม่พอใจ ไม่พอใจอยู่ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย พรวดมาแล้ว ผ่านมาแล้ว แต่ความพอใจนั้นมันยังเกิดอีก ก็เกิดทุกขเวทนาทางใจขึ้นมา สุขเวทนามากีเหมือนกัน ผ่านมาแล้วมันก็มาเกิดทางใจอีก เวทนาเกิดได้ ๒ ทาง สุขเวทนาตัวหนึ่ง ทุกขเวทนาตัวหนึ่ง สุขเวทนาจำง่าย ๆ ว่ามันดึงเข้ามาหาตัว มันชอบมันก็เลยดึงเข้ามา ปีใหม่ที่เราไปเที่ยวสนุกกัน มันก็ดึงเข้ามาหาตัวทั้งนั้น ส่วนทุกขเวทนา มันไม่ต้องการ มันผลักออกไป ให้ไปไกลตัว เกิดทุกขเวทนา ส่วนอทุกขมสุขเวทนา มันยังอ่านไม่ออก ยังแยกไม่ออก มันเป็นอวิชา ยังปนเปกันอยู่ เป็นทุกขเวทนา

ที่นี้เราปฏิบัติ**ปฏิจจสมุปบาท**

- **หนึ่ง ตัวอวิชา** คือตัวโง่
- **สองคือตัวสังขาร** เมื่อเกิดตัวโง่ขึ้นแล้ว สังขารมันก็โง่ คิดมันก็โง่ ทำมันก็โง่ พุดมันก็โง่ เพราะเป็นผู้นำหน้าหมด
- **ตัวที่สาม วิญญาณ** คือ ตัวรู้ ถ้าตัวรู้มันโง่ คือ จิตมันโง่ มันก็คิดโง่ ทำโง่ พอมาถึงตัวรู้ มันก็รู้โง่อีกนั่นแหละ คือ รู้ในรูปเสียง ฯลฯ ก็เป็นกฎู้หมด
- **พอมารู้ตัวที่สี่ นามรูป** คือ ตัวกาย กับจิต พอแยกออกไปเป็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันก็เป็นของกูหมด คือ มันก็บรรจุด้วยความโง่หมด รูปร่างกายก็เป็นกู เวทนามากีเป็นกู

สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นกุหมต มันจะมีแต่ความยึดมั่น
ถือมั่น กู้ออกนอกหน้า

- พอถึงตัวที่ห้า สฬายตนะ สฬ แปลว่า หก คือ อายตนะทั้งหก
สฬายตนะก็แยกออกมาจากนามรูป มาจากกาย คือ ตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ มันก็เป็นกุไปหมดอีกนั่นแหละ คือ ตัวทุกข์ เป็น
ของกุอีก เพราะมันกำชับมาแล้วตั้งแต่ตัวอวิชชาตัวต้น
- เมื่อสฬายตนะเป็นกุ ตัวที่หก ผัสสะ คือ การกระทบ การ
กระทบทางตา เรียกว่าผัสสะทางตา การกระทบทางหู ก็ผัสสะ
ทางหู ผัสสะทางจมูก ผัสสะทางลิ้น ผัสสะทางกาย ผัสสะทางใจ
คือ การกระทบทางใจ ผัสสะการกระทบก็เป็นกุ
- พอเกิดผัสสะ ตัวที่เจ็ด ก็มีเวทนา ก็คือตัวที่สองของลัมมาสติ
นั่นแหละ

ที่นี้ลัมมาสติหมายถึง มีสติเห็นถูกต้อง ถ้าเราเห็นไม่ถูกต้องใน
เวทณาก็คือ พอเห็นสุขเวทนา เราก็มเข้าไปชอบ ดึงเข้ามาหาตัว พอเห็น
ทุกขเวทนา เราก็มลักออกไป พอเห็นอทุกขมสุขเวทนา เราก็ยังงอยู่
ไม่รู้คือตัวดำๆ อะไร มันคือตัววิชชานั้นแหละ

เวทนามีสามอย่าง แต่มันก็เป็นหนึ่ง คือ เวทนาทั้งสามนั้น
มันเกิดแล้วก็ดับ และก็ว่างจากตัวตน เราต้องปฏิบัติจนเห็นสายดับได้
ไม่เช่นนั้น มันไม่ดับหรอก ถ้าเราไม่ดับที่อวิชชา หรือไม่ดับที่ตัวผัสสะ

เราก็ดับที่ตัวเวหนานี้ แต่ถ้าสติไม่ทัน มันจะไปดับได้อย่างไร สติต้องมาทัน พอสติทัน ปัญญาทัน ก็มาดับที่ตัวเวหนานั้น สุขเวหนาก็ไม่เข้าไปลุ่มหลง ทุกขเวหนาก็ไม่เข้าไปลุ่มหลง เข้าไปเกลียดมัน อทุกขมสุขเวหนาก็เหมือนกัน เวทนาทั้ง ๓ นี้ เราไม่ต้องการทั้งนั้น เพียงแต่รู้แล้วปล่อยวางไป

เมื่อเราไม่ต้องการเวทนา ความอยากก็เกิดขึ้นไม่ได้ ตัวต้นเหตุคือ **ความอยากนั้น มันเกิดขึ้นมาจากการที่เราไม่รู้จักตัวเวทนา** กามตัณหา มันก็ทรมาณ มันอยาก เพราะเราไม่รู้จักเท่าทันมัน อย่างเรื่องของกามทำไมธรรมชาติจึงสร้างให้สัตว์ทั้งหลายมีการเสพกาม คือ ถ้าสัตว์ทั้งหมดไม่มีการเสพกาม เผ่าพันธุ์ทั้งหมดมันก็มีขึ้นมาไม่ได้ ธรรมชาติเพียงแต่ทำหน้าที่ให้ชนิดเดียว แล้วเราก็มาต่อเอาเอง เราจึงต้องไม่ไปลุ่มหลงมันมากเกินไปในเรื่องของกาม คือ ข้อที่สองของอริยมรรคมีองค์แปด สัมมาสังกัปปะ มีความดำริในการออกจากกาม เห็นไหมเรื่องมันเกี่ยวโยงกันทั้งนั้น

ฉะนั้น การปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า กามะสุขัลลิกานุโยค คือ การประกอบตนพัวพันอยู่ด้วยความใคร่ในกามทั้งหลายไม่ใช่หนทางนี้ไม่ใช่ทาง เพราะในสมัยนั้นในอินเดียเขาก็แสวงหากันทั้งนั้นเลยหาอะไร หาความสงบเย็น คือ พระนิพพาน มันก็เกิดลัทธิขึ้นมา ลัทธิในการเสพกามอย่างหนึ่ง หลวงพ่อก็ไม่เคยไปดู แต่เขาจะมีโบสถ์ใหญ่ และ

ก็มีวิธีเสพงามต่างๆ เหมือนกับสัตว์เดรัจฉาน เพราะเขาเข้าใจว่า พอเสพ
 งามแล้วมันก็ดับ แล้วก็เย็นสนิท เขาก็ว่านิพพานอยู่ตรงนั้น นี่คือนิพพาน
 ของคนสมัยนั้น แต่พอเสร็จแล้ว ความอยากในงามมันก็เกิดขึ้นมาอีก
 พอเกิดขึ้นมาอีกอย่างนี้ มันก็ไม่ใช้นิพพานแล้ว มันก็เลยกระเถิบขึ้น
 ต่อไปจนถึงเรื่องขององค์ฌาน ฌานที่หนึ่ง วิตก วิจาร เขาก็ว่า นี่แหละ
 นิพพานแล้ว พออยู่ไปก็รู้ว่าไม่ใช่อีกแล้ว ฌานที่หนึ่ง ฌานที่สอง ฌานที่
 สาม ฌานที่สี่ มันก็เลยทำต่อเรื่อยๆ นั่นคือเรื่องของเวทนาทั้งนั้น
 ที่นี้เวทนาที่เป็นสุข ก็ดึงเข้ามาหาตัว เวทนาที่เป็นทุกข์ก็ผลักออก
 ไป เวทนาที่ไม่สุขไม่ทุกข์ก็เลยยังงออยู่ นี่คือนิพพานทั้งในสติปัฏฐาน
 สี่ และเวทนาในปฏิจลสมุพบาท ฉะนั้น ในปฏิจลสมุพบาท ให้เราดับที่
 เวทนา ถ้าดับที่เวทนา ตัณหาคือความอยากก็เกิดไม่ได้ คือ กามตัณหา
 ความอยากในเรื่องของงาม ภวตัณหา ความอยากในความมีความเป็น
 อยากเป็นนั่นเป็นนี่ เป็นรัฐมนตริต่างๆ วิภวตัณหา เมื่อมันไม่สามารถที่
 จะก้าวต่อไปได้แล้ว ขอตายดีกว่า อย่างนี้ เรียกว่าวิภวตัณหา เราจะไป
 ดับที่ตัณหาก็ได้ ถ้าเราสู้ตัวมันที่นี้ จะดับที่นี้ก็ได้ นี่ปฏิจลสมุพบาทครึ่ง
 ท่อน เริ่มจากนามรูป

ในเรื่องของอริยมรรคมีองค์แปด เรื่องสัมมาสติที่พูดยืดยาวมา
 ตั้งแต่ต้น สัมมาสติ มีสติเห็นอันถูกต้อง มีสติเห็นภายในภายใน ก็โยงโยกัน
 เอาสัมมาสติมาขยายเป็นสติปัฏฐานสี่ แล้วก็มีความควบคุมตา หู จมูก ลิ้น

กายใจ มันก็ใช้สติหมด เป็นว่าทุกอย่างต้องใช้สติ เหมือนเราทำขนม ทำแกง ถ้าไม่ใส่เกลือก็ไม่ได้ ถ้าเทียบแล้ว สติเหมือนเกลือ ต้องเข้าไปผสมทุกสิ่งทุกอย่าง ต้องมีสติ

พอมีสติเห็นเวทนา ถ้าเห็นสุขเวทนา ก็อย่าไปหลงมัน เห็นมันดับอีกแล้ว พอเห็นเกิด เต็มมันก็ดับ เต็มมันก็เกิด เต็มมันก็ดับ สุขเวทนาจึงเกิดดับ ทุกขเวทนาจึงเกิดดับ อหุขมสุขเวทนาจึงเกิดดับ สามอย่างนี้มันเป็นอย่างเดียวกัน เพราะกิริยาอาการมันก็เหมือนกัน นี่คือนิยามมาสติ เห็นเวทนาในเวทนาว่า เวทนานี้ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา มีสติ ดึงปัญญาขึ้นมา แล้วก็สลัดมันออกไปเสีย

พูดออกไปอีก ถ้าเราเกิดความเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา ไม่ใช่เราไปนอนครางอยู่ท่าตาบริบๆ ไม่ใช่อย่างนั้น ต้องภาวนาเข้าไป ภาวนาให้สุดแรงเกิดเลย ภาวนาเข้าไป ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู ความเจ็บความปวดนี้ไม่ใช่กู มันทุกขเวทนา เกิดทุกขเวทนาจึงไม่ใช่กู เห็นมันเกิด-ดับ มันไม่ใช่กูเพราะมันก็ไม่มีตัวตน ร่างกายนี้ไม่ใช่เรา เมื่อร่างกายไม่ใช่ของเรา เวทนาเกิดที่ไหนล่ะ มันเกิดที่กาย กับเกิดที่จิต เวทนานี้มันไม่ใช่เรา ดูคนที่นอนเจ็บไข้ได้ป่วยอยู่เต็มโรงพยาบาล จะมีซักกี่คนที่นอนภาวนาว่า เวทนาไม่ใช่กู ไม่ใช่กู มีแต่ภาวนาว่า เวทนาของกู ความเจ็บของกู คือ ภาวนาว่า กูเจ็บ กูเจ็บ เห็นไหมมันนอนกู่เจ็บกันทั้งนั้น เป็นมะเร็งหมอบอกขึ้นที่สามแล้ว ก็เป็นกู่ตาย กู่ตาย ไม่ใช่กูเจ็บแล้ว นี่คือนิยามรู้จักเวทนา ถ้ารู้จัก

ก็ภาวนาไม่ใช่กฎ ไม่ใช่ชฎ แข่งกับมันเลย ต้องภาวนาอย่างนั้น เรียกว่าเป็น
สัมมาสติในข้อที่ว่า เห็นเวทนาในเวทนา เอาไปใช้ได้นะ หลวงพ่อก็ใช้เรา
กินอาหารก็ต้องใช้แล้ว เวทนาที่เกิดทางกาย ทางจิต ทางตา หู ฯลฯ ต้อง
ใช้ทั้งนั้น ถ้ามันพลาดสติแล้วก็จะเสียท่าอวิชชามัน

ตอนนี้เราต้องละสม ละสมทั้งปัญญา ทั้งความคม ความไว คือ
ให้มีสติทันในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีสัมมาสติ มีสติเห็นกายในกาย เห็น
เวทนาในเวทนา

สัมมาสติข้อสามก็ เห็นจิตในจิต สติคือระลึกได้ ส่วนจิตมันก็
ไม่มีตัว ไม่รู้จะไปทำมันยังไร เราไปสมมติว่าจิตมันมีตัว ไปดูว่าตัวมัน
หน้าตาเป็นยังไร เรา ก็สมมติเอาเอง สมมติว่าจิตที่ประกอบด้วยอวิชชา
คือ จิตที่ยังไม่รู้อริยสัจ จิตตัวนั้นดำเมื่อมเลย ไม่มีหู ไม่มีตา นั่นคือจิต
ที่โง่ ที่มันดำ ถ้าจิตที่ฝึกแล้ว จิตตั้ง *ทันตั้ง สุขาวะ* หั่ง จิตที่ฝึกแล้วนำสุข
มาให้ สุขนี่ก็เป็นสุขเย็น ไม่ใช่สุขใหม่ ไม่ใช่สุขเกรียม จิตที่ฝึกแล้วชาว
อันนี้เราก็สมมติอีกแหละ เพราะจิตเองมันไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้ สึก
ไม่มี ไม่มีเครื่องหมายอะไร การมีสติเห็นจิตในจิต คือ เห็นว่าจิตนั้นมัน
เข้าไปยินดี เข้าไปยินร้ายไหม ถ้ายินดีก็เรียก เกิดอภิขมา ถ้ายินร้ายก็
เรียกโทมนัส เอาออกทั้งสองอย่าง ถอนความพอใจ และไม่พอใจในโลก
ออกเสียได้ ความพอใจ-ไม่พอใจที่เกิดในกายก็ถอนมันออกเสีย ความ
พอใจไม่พอใจที่เกิดในเวทนาจึงถอนออกไปเสีย ความพอใจไม่พอใจที่
เกิดทางจิตก็ถอนออกไปเสีย ต้องถอนทั้งนั้น

การถอนจิตต้องอาศัยการภาวนา เมื่อเราภาวนาแล้ว มันก็ค่อยๆ ถอนออก คือ ถอนจิตโง่นั้นแหละออกไป พอตัวจิตโง่มันออกไป เช่น เราเจ็บไข้ได้ป่วย ทนไม่ไหวแล้ว เราก็ภาวนา พอภาวนาถึง จิตมันจะ ถอนออกจากกาย แล้วไปยืนดูร่างกายนี้ มันถอนออกไปจากกาย จาก เวทนา อันนี้ยังพอเห็น แต่พอถอนจิตออกจากจิตคืออะไร คือ ถอนจิต ที่ฉลตออกจากจิตโง่ ออกจากจิตที่ยึดมันถือมัน พอมันว่างจากตัวกู ขึ้นมา มันก็ไม่ต้องเจ็บต้องปวด แล้วก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ นั่นคือถอนจิต ถอนจิตฉลตให้ออกจากจิตโง่

ที่นี้จิตฉลตก็เข้าไปยึดถือไม่ได้ ถึงบอกว่าเราสมมติทั้งนั้นในเรื่อง ของจิต สมมติว่าจิตโง่เป็นสีดำ จิตฉลตเป็นสีขาว จิตฉลตก็ไม่ใช้กูอีก นั้นแหละ คือเมื่อเราทำถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ เราก็ไม่เป็นทุกข์ มัน ก็พอแล้วเท่านั้น เราทำถูกต้อง ปฏิบัติถูกต้องมันก็ไม่เป็นทุกข์ นั่นคือการ ถอนจิตออกจากจิตอีกทีหนึ่ง นอกจากถอนกายออกจากกาย ถอนเวทนา ออกจากเวทนา ถอนธรรมออกจากธรรม คือเมื่อเราปฏิบัติแล้วได้ผลจาก การปฏิบัติ เราก็ไม่ต้องไปยึดถือในธรรมนั้นอีก มันก็มีแต่ทำไป ทำไป

มีคนถามหลวงพ่อกว่า สมมติว่าพอปฏิบัติถึงขั้นเป็นพระอรหันต์ แล้ว (สมมตินะ เดี่ยวจะหาว่าอาตมาอวดอ้างว่าเป็นพระอรหันต์) ไม่ ต้องปฏิบัติใช้ใหม่ ก็เลยตอบเขาว่า ไม่ใช่ อันนั้นคุณเข้าใจผิด การปฏิบัติ ที่มันเป็นทั้งเนื้อทั้งตัวของเขานั้น มันเป็นการปฏิบัติหมดแล้ว ทั้งกาย

ทั้งจิตเป็นการปฏิบัติจนชินเป็นนิสัยของเขาแล้ว ฉะนั้น ปฏิบัติก็เหมือน
 ไม่ปฏิบัติ ภาวนาก็เหมือนไม่ภาวนา เพราะมันชินจนเป็นนิสัย เป็นอย่าง
 นั้นแล้ว พอยกย่างจะก้าวเดินก็ภาวนาแล้ว พอขึ้นก็จะถึงพื้นก็ภาวนาแล้ว
 ไม่ใช้กฐัน่ง ไม่ใช้กฐัน่ง พอไปกำหนดลมหายใจ ก็ไม่ใช้กฐันหายใจ จะหายใจเข้า
 ไม่ใช้กฐัน หายใจออก ไม่ใช้กฐัน มันชินอย่างนั้นแล้ว พระอรหันต์ท่านชิน
 แล้ว แต่ไม่ใช่ความเคยชินที่เป็นอวิชชา เป็นความเคยชินที่เป็นวิชชา
 นี้เรียกว่าถอนจิตออกจากจิต ถอนธรรมออกจากธรรม ทุกอย่างมัน
 เป็นธรรมชาติหมดแล้ว กาย เวทนา จิต ธรรม ทุกสิ่งทีเห็น ทีได้ยิน ได้กลิ่น
 ลิ้มรส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในโลกในจักรวาลนี้ ทุกอย่างเป็นธรรมชาติ
 ทุกอย่างทีมีการเกิดขึ้น มีการตั้งอยู่ชั่วครั้งชั่วคราว แล้วก็มีการดับสลาย
 ไป นั่นเป็นธรรมทั้งนั้น สิ่งไหนทีเกิดดับ สิ่งนั้นเป็นธรรม

นักวิทยาศาสตร์ทีเป็นนักดาราศาสตร์เขาก็ดูแต่ดาว ดาวนี้เกิดเมื่อ
 ไหว่ ประกอบด้วยอะไรว้าง ไกลจากโลกเท่าไหว่ มีสารอะไรว้าง นั่นมัน
 ดับทุกซึ่ได้ไหม ถ้ามองเข้ามาหาทีตัวเองนี้ แล้วว่ากูนี่มันบ้าดาวแล้ว แต่
 กลับไม่รู้จักโลก ไม่รู้จักจิต โลกก็อยู่ตรงนี้แหละ โลกภายใน ตา หู จมูก
 ลิ้น กาย ใจ โลกภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์
 นี้ให้รู้จักโลกภายใน โลกภายนอก ให้เรารู้จักโลกว่า โลกนี้มันเกิดดับ ที
 เรารู้จักโลกภายนอกก็เพราะตามันเห็นรูป ตาเป็นโลกภายใน ส่วนวัตถุ
 ต่างๆ ทีเราเห็นเป็นโลกภายนอก โลกภายในมันก็เกิดดับ ว่างจากตัว

ตน โลกภายนอกก็เกิดดับ ห่างจากตัวตน ทีนี้เราไปพิสูจน์ดวงดาวก็ดี ดวงอาทิตย์ก็ดี โลกก็ดี ดาวต่างๆ ก็ดี ในท้องฟ้ามันเต็มไปด้วยดวงดาว ดาวที่มันเกิดๆ ดับๆ อยู่อย่างนี้แหละ ดวงนี้ดับไป ดวงโน้นเกิดขึ้น มันอยู่อย่างนั้น มาดูดีกว่าว่าชีวิตของเราไม่ถึงร้อยปี ถ้าเราศึกษาดาวดวงนี้หนึ่งปี ไม่ถึงร้อยปี ชีวิตนั้นตายแล้ว แล้วมันก็ไม่จบ เกิดใหม่มาดูดาวอีก มันก็เป็นอย่างนั้นอีก

ทีนี้การดูดาวมันได้ไม่ใช้จะไปปฏิบัติการดูดาว ดูก็ได้แต่ควรไปดู การเกิดดับของดวงดาว ที่จริงเราก็คือดาวดวงหนึ่งเหมือนกัน ดาวมันมีภายนอกภายใน ดวงดาวคือจิตที่อยู่ภายใน คือ ความรู้สึก ตัวรู้จริง รู้ไม่จริงนั้นแหละ ดาวดวงนี้มันก็เกิดดับ มันก็เหมือนกัน กับดาวภายนอกนั้นแหละ แต่ดาวภายนอกมันมีแต่รูป ดาวดวงนี้มันมีอะไรพิสดารกว่า ดาวดวงอื่นๆ เสียอีก ถ้าเราศึกษาอย่างนี้มันก็ได้ผล อย่างนักวิทยาศาสตร์ไอน์สไตน์ที่คิดเรื่องระเบิดปรมาณู เขาเป็นชาวพุทธ แต่เขาไม่สามารถพูดได้ว่าเขาเป็นชาวพุทธ เขาศึกษาเรื่องศาสนาพุทธ เรื่องของพระพุทธเจ้า เรื่องธรรมะ เขาพิสูจน์ เขาก็เลยหันกลับมาทางนี้ เขาบอกว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาของจักรวาล ทีนี้เราคนคนหนึ่งก็เท่ากับจักรวาลหนึ่ง ทีนี้ถ้าเขาขาดสติไปพูดว่าเขานับถือศาสนาพุทธ ศาสนาพุทธเป็นเลิศในจักรวาลนี้ พวกศาสนาอื่นคงมาจับเขาเขว่นคอยเลย เขาก็เลยเลียง เลียงเป็นศาสนาของจักรวาล และมันก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เราคน

หนึ่งเท่ากับจักรวาลหนึ่ง หรือเม็ดกรวดเม็ดทรายหนึ่ง ก็เท่ากับจักรวาลหนึ่ง ทุกอย่างเป็นจักรวาลหนึ่งทั้งหมด มันโยงใยกันทั้งนั้น ทุกจักรวาลมันจะโยงใยกันหมด

เราต้องศึกษาจักรวาลนี้แหละ มันมีทั้งกาย มีทั้งจิต มีอะไรหลายๆอย่าง ศึกษาให้รู้ตามความเป็นจริง วิทยาศาสตร์รับรอง เป็นพื้นฐานของการรับพระพุทธรศาสนา วิทยาศาสตร์ยิ่งเจริญก้าวหน้าไปเท่าไรไม่ต้องกลัวว่าพุทธศาสนาจะลึ้มละลาย เพราะพุทธศาสนาอยู่นเหนือวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานรองรับพุทธศาสนาเอาไว้ ยิ่งพิสูจน์เท่าไรก็เป็นความจริงขึ้นมาเท่านั้น

สำหรับพวกเราทุกคนที่มาปฏิบัติธรรมนี้ สนใจในการปฏิบัติ ก็เท่ากับเราเป็นนักวิทยาศาสตร์ ห้องทดลองอยู่ที่ไหน ทดลองอะไร เราควรทดลองว่า กายที่มันไม่เที่ยงเป็นยังไง พอทดลองเอาอะไรมาพิสูจน์ เราก็มีเครื่องมือ คือ อริยมรรคมีองค์แปดนั้นแหละเป็นเครื่องมือหนึ่ง การที่จะพิสูจน์ในเรื่อง กาย วาจา จิต ห้องแล็บมันก็อยู่ตรงนี้ เครื่องมือของเราก็อยู่ตรงนี้ สิ่งที่จะพิสูจน์ก็อยู่ตรงนี้ มันก็อยู่ตรงนี้หมดแล้ว ฉะนั้นอย่าลืมนะเราที่เป็นนักปฏิบัติก็เป็นนักวิทยาศาสตร์ แขนงไหนหรือแขนงที่จะดับทุกข์ ถ้าจะดับทุกข์ เราก็ต้องรู้ว่าทุกข์มันอยู่ตรงไหน มาพิสูจน์ว่าความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความเจ็บเป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์

เกิด อะไรเกิด เกิดจากท้องแม่ ไม่ใช่หอรอก มันนานเกินไป มันเกิดครั้งเดียว แต่ทำไมมันทุกข์มาราจนละ มันไม่ใช่แล้ว คิดค้นกันมาเรื่อยๆ ก็เกิดนักวิทยาศาสตร์อย่างพระพุทธเจ้าขึ้นมา ก็เลยรู้ว่าความทุกข์คือสิ่งที่เกิดขึ้นมา ไม่ใช่เกิดจากท้องแม่ เกิดจากท้องแม่นั้นเป็นการเกิดภาษาคน แต่เกิดที่วามัน คือเกิดจากความรู้สึกเป็นตัวกูขึ้นมา เห็นไหมนี้นักวิทยาศาสตร์ พระพุทธเจ้าท่านพิสูจน์ออกมาแล้วว่า *ชาติปิทุกขา* ความเกิดเป็นทุกข์ พอเกิดตัวกูทีหนึ่ง มันก็ทุกข์ทีหนึ่ง โกรธทีหนึ่ง ก็ทุกข์ทีหนึ่ง มันโลกทีหนึ่ง ก็ทุกข์ทีหนึ่ง ยึดมันถือมันทีหนึ่ง มันก็เป็นทุกข์ทีหนึ่ง นี่ความเกิดก็เป็นทุกข์ คือ *ชาติปิทุกขา* ท่านพิสูจน์แล้วอย่างนี้

ทุกคนมีห้องเล็บส่วนตัวกันทั้งนั้น แต่ทำไมเอาเครื่องมือไปใช้ในเรื่องดูดาว ดูจักรวาลอื่นมีไหม จักรวาลนี้มีขอบเขตเท่าไร จักรวาลนี้มันกำลังขยายอยู่ไหม ดวงอาทิตย์มีกี่ดวง ฯลฯ ไปศึกษาให้มันรอกหัวทำไม มันไร้ผล มันดับทุกข์ไม่ได้ ถ้ามันดับทุกข์ไม่ได้ สลัดทิ้งมันไป มาดูที่ตรงนี้ก่อน เพราะทุกคนมันตั้งต้นที่ตรงนี้ เหมือนเวลาขึ้นต้นไม้ ไปขึ้นที่ปลายมันจะได้อย่างไร มันต้องขึ้นไปจากโคน

ถ้าเราเป็นนักวิทยาศาสตร์ก็ต้องศึกษา ต้นไม้ก็คือคนคนหนึ่ง ต้นไม้นี้รากมันเป็นยังไง ใบ ดอก ผล มันเป็นอย่างไง การสืบทอดมันเป็นยังไง กายมันเป็นยังไง ความรู้สึกมันเป็นยังไง ความสุขมันเป็นยังไง

อยู่เหนือทุกข์เหนือสุขมันเป็นยังไง ฯลฯ ก็ศึกษาไปสิ ศึกษาอย่างนี้ไม่
เกินเลยไป เราต้องรู้ วันหนึ่งเราต้องเหยียบกายนี้ เหยียบจิตนี้ อยู่เหนือ
กาย เหนือจิต เหนือเวทนา อยู่เหนือธรรมชาติ ที่จริงก็เป็นธรรมชาตินั้น
แหละ ภาษารธรรมะเรียก โลกุตระธรรม อยู่เหนือโลก เหนือจักรวาล ทุกๆ
จักรวาล เห็นไหมจิตมันขนาดไหน

ที่เราศึกษากันนี้ มันต้องพิสูจน์ว่าที่เราภาวนาอยู่นี้ มันดับได้ไหม
ที่ว่าไม่ไช้กู อะไรไม่ไช้กู กายมันไม่ไช้กู ทำไม่ไม่ไช้กู ก็ที่นั่นอยู่นั้นมันกูอยู่นี้
แล้วกูมันเปลี่ยนใหม่ละ ดูไป พิสูจน์ไปสิ กูเปลี่ยนหรือไม่เปลี่ยน พิสูจน์
อย่างไร ไปดูคนตายเป็นอย่างไง ดูคนแก่เป็นอย่างไง เนื้อเหี่ยว หนังย่น ดูคน
เจ็บเป็นอย่างไง ดูไป เอามาพิสูจน์มาทาบเข้ากับตัว ที่อยู่ในห้องเล็บนี้แหละ
ร่างกายนี้มันก็เปลี่ยน นี่เรียกว่าเราพิสูจน์เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ถ้าเราไม่พิสูจน์ มันก็ยึดมั่นถือมั่นอยู่อย่างนั้นแหละ เกิดมาก็
กู เป็นหนุ่มสาวก็กู แก่ก็กู เจ็บก็กู ตายก็กู ทุกข์ก็กู สุขก็กู กูทั้งนั้นเลย
ไม่เคยพิสูจน์เลย ทีนี้ถ้าเราเกิดมาพบพระพุทธศาสนาแล้ว พุทธศาสนา
ชี้ทางให้เราปฏิบัติแล้วเกิดสติปัญญาขึ้นมา เราก็พิสูจน์เอา แก่มันอย่างนี้
หนุ่มสาวมันอย่างนี้ ความแก่ก็มาจากความหนุ่มสาว ความหนุ่มสาวก็มา
จากความเป็นเด็ก ทุกอย่างมันอยู่ที่ความรู้สึกว่ากูทั้งนั้น พอมันเกิดขึ้น
มา ก็ชาติปีทุกขาแล้ว ละเอียดถึงขนาดนั้น ไม่ใช่เกิดมาครั้งหนึ่ง ๗๐ ปี
๑๐๐ ปีอย่างนั้น ขอให้สลัดทิ้งไปเลย พอกูทีหนึ่ง มันทุกข์ทีหนึ่ง เห็นใน

ปัจจุบันเลย ไม่ต้องไปเห็นในชาติหน้า หรือถ้าเห็นในชาติหน้า ก็ให้ชาติหน้ามันไกลๆ หน่อย นี่คือชาติปีทุกขา

พอไปชะราปีทุกขาก็ไม่ไหวแล้ว ภูมันแก่ เดินขึ้นมาบนเขานี้ก็ไม่ไหวแล้ว เวลาเราเดินขึ้นมาก็ตดสอบว่าเราแกร่งยัง ถ้าก็ยังหนุ่มก็วิ่งขึ้นมาเลยสิ บางคนเห็นแล้วก็รู้สึกขึ้นไม่ไหว เพราะรู้สึกว่าคุณแก่ ไปยึดถือในความแก่ ถ้าเป็นคนจิตใจถึง เป็นนักปฏิบัติธรรม ก็ว่าไม่แก่ พยายามขึ้นจนถึงเพราะจะมาคุย มาฟังธรรมะ เขาสลัดทิ้งกูไว้ที่เชิงเขาแล้ว เขาไม่ได้ห้ามว่าถ้าเหนื่อยแล้วพักไม่ได้ ถ้าเดินมาแล้วเหนื่อยก็พักซะ หรือคุณจะหายใจในปี เดินพลาง พักพลาง ไม่นั่งก็ได้ เดินมาช้าๆ สบายๆ อย่าเดินมากับกู ถ้าเดินมากับภูมันเหนื่อย ถ้าเดินมากับไม่ใช้กู มันไม่เหนื่อย พักมาในตัวได้

“กู” นี่แหละสำคัญจริงๆ เพราะเป็นตัววิชา ชาติปีทุกขา กูเกิดแล้ว พอกูเกิดแล้ว ก็ทุกข์แล้ว ชะราปีทุกขา กูแก่แล้ว ภูผมหงอกขึ้นแล้ว กูแก่แล้ว พุดแล้วว่ามันร้องที่เขาไปทำหน้าที่ ทำตา ทำจมูก ทำคอ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องครึ่ง พอร้องเพลงแล้วไปกอดหนุ่มๆ เห็นแขนตัวเองก็ว่ามันเหยียวย่น ทนไม่ได้ ก็เลยไปผ่าตัดแขนอีก เพราะมันแขนกู มันกูทั้งนั้นเลย พอเข้าไปยึดถือ มันก็เป็นทุกข์ เข้าไปยึดถือตา มันก็เป็นทุกข์ ไปยึดถือนิ้ว มันก็เป็นทุกข์ ฯลฯ ชาติปีทุกขาทั้งนั้นแหละ

พอเกิดชราขึ้นมา ก็ชะราปีทุกขาอีก กูอีก เรายังดูสิ หมาแมวมันก็

แก่เหมือนกัน ทำไมมันไม่เป็นทุกข์เล่า หมามีสามขา ขาหนึ่งงอเดินไม่ได้ มันก็ลากขาไป มันไม่เห็นชาติปีทุกข์ขaley แต่เราทำไมชาติปีทุกข์ทั้งที่มีแขนมีขาดีๆ หม่า ๓ ขา มันไม่ชาติปีทุกข์ขaley มัน ๓ ขาก็ลากไปๆ ไม่ได้ภาวนาว่ากูว่าไมใช้กูขaley เพราะมันเป็นสัญชาตญาณของสัตว์ มันเป็นอย่างนั้น แต่เราดูแล้วก็ว่า น่าอายมันเหลือเกิน ฉะนั้น สัตว์ทั้งชาติปีทุกข์ออกไปเสีย แล้วชะราปีทุกข์ก็ไมใช้กูสิ ความแก่มันเป็นเพราะอวัยวะทุกอย่างมันเสื่อมไป พอเห็นมันเสื่อมไปก็ไมใช้กู ไมใช้กูไปเรื่อยๆ แล้วมันจะมากกว่าเราได้อย่างไร เพราะเราพิสูจน์แล้วว่ามันไมใช้กู ชะราปีทุกข์มันดับว่าง มันก็ไมใช้กู

มะระฉนมปีทุกข์ช่ง โนน กูทำไว้ให้มิ่งแล้ว ทีบศพ ทำไว้เรียบร้อยแล้ว ถ้ามิ่งจะตายก็ไปอนตายเป็นตรงนั้น ทีนี้เรายังไมตาย ยังเป็นอยู่ พอคิดถึงความตาย มันเป็นทุกข์ขึ้นมาทุกที ไปทุกข์มันทำไม ตายก็ตาย มันก็ต้องตายสักวันอยู่แล้ว แต่ว่าชีวิตนี้ต้องให้คุ้ม เกิดมาแล้วเป็นคนต้องยกระดับจิตใจให้เป็นมนุษย์แล้วมาปฏิบัติธรรม ต้องใช้ให้คุ้ม ตัวเองใช้คุ้มแล้ว ก็ต้องช่วยเหลือผู้อื่นอีกให้มันคุ้มกัน มะระฉนมปีทุกข์ช่งไมตายเปล่าแล้วคนนั้น

ถ้าคิดถึงความตายแล้วเป็นทุกข์ วันหนึ่งถ้าคิด ๑๐๐ ครั้ง ก็ทุกข์ทั้ง ๑๐๐ ครั้งเหวอ คิดถึงความตายแบบตายก็คือตาย ไมเป็นไร ไมใช่ตายของกู คือในตาย ในแก่ ในเจ็บนั้นแหละมันมีเกิด มันซ่อนเอาไว้

คือ เกิดความรู้สึก เป็นชาติปีทุกขา ความรู้สึกว่าภูเกิดขึ้น พอความรู้สึกว่าภูเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์ พอความรู้สึกว่าแก่ ว่าหนุ่ม ว่าสาว ก็ความรู้สึกตัวเดียวกันนั่นแหละ พอไปรู้สึกในความแก่ ก็เป็นทุกข์แก่ รู้สึกในเจ็บ ก็เป็นทุกข์เจ็บ มันซ่อนอยู่ทั้งนั้น ต้องตีความรู้สึกนี้ให้แตกสลายไปเลย ว่าความรู้สึกนี้ไม่ใช่ภู ความรู้สึกนี้ไม่ใช่ภู หนุ่มสาวก็ดี เด็กก็ดี เจ็บก็ดี เสื่อมไปก็ดี ไม่ใช่ภู พอไม่ใช่ภู ชาติปีทุกขามันก็เกิดไม่ได้ ชาติปีทุกขามันไปซ่อนตัวอยู่ทั้งนั้นเลย พอซ่อนตัวแล้ว ก็ค่อยๆ ไปเกิดความยึดถือ ไปมีอุปาทานในนั้น คือ ความยึดมั่นถือมั่น

นี่คือทั้งหมด ถ้าเราปฏิบัติได้ที่ตรงนี้ มันก็ได้ทั้งหมด ไม่ต้องเป็นทุกข์ มันขึ้นอยู่กับเราว่าจะจับเข้าที่ตรงไหน มันขึ้นอยู่กับเรา ตรงไหนก็ได้ ที่พูดมาในอริยมรรคมีองค์แปด นี้แค่สัมมาสติ

ต่อไปสัมมาสมาธิ ก็คือสมาธินั้นแหละ เรื่องอริยมรรคมีองค์แปด ยังไม่จบ ต้องเคลียร์กันอยู่อย่างนี้ เรื่องนี้สำคัญ เรื่องอริยสังขีที่สำคัญ เรื่องปฏิจจสมุปปาทคือวงจรแห่งความทุกข์และความดับทุกข์ก็สำคัญ สำคัญทั้งนั้น แต่ละเรื่องมันโยงใยกัน เราจะแยกมันออกจากกันไม่ได้ เราปฏิบัติเรื่องหนึ่ง ก็เท่ากับเรื่องทั้งหมด เราปฏิบัติสัมมาทิฐิ คือ เห็นอริยสังขี เห็นชั้นห้า เห็นปฏิจจสมุปปาท ก็ไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่น ก็เท่ากับเห็นทั้งหมดในทุกเรื่อง ถ้าเราปฏิบัติไม่เห็นสัมมาทิฐิ มันก็ไม่เห็นทั้งหมด ก็เลยต้องจระไนกันอย่างนี้

ตอนนี้เวลาก็สว่างพอสมควรแล้ว ขอความสุขความเจริญในธรรม
จงมีแก่ญาติโยมทั้งหลายทุกๆ ท่าน เทอญ

อริยสัง-กับ ปฏิจจสมุปบาท

เจริญพรญาติโยมทุกท่าน

การฟังธรรมในคืนนี้ จะกล่าวในเรื่องอริยสังสี่ พร้อมกับปฏิจจสมุปบาทที่เราสวดกันเมื่อครู เมื่อก่อนตอนที่หลวงพ่อยู่สวนโมกข์ พระเดชพระคุณท่านพุทธทาสจะบรรยายในวันเสาร์เรื่องปฏิจจสมุปบาทนี้แหละ มีพระ ๕ รูปรวมทั้งอาตมาจะต้องมานั่งที่หน้าธรรมาสน์ และสวดปฏิจจสมุปบาทก่อนที่ท่านจะบรรยายธรรม แต่ถึงสวด ถ้าเราไม่จำ ไม่เข้าใจ หรือไม่ปฏิบัติ เราก็ไม่สามารถจะรู้ได้

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง อาตมารู้สึกจะใช้เวลามา ๓ ปีแล้วในการบรรยายเรื่องนี้ และฝึกใจฝึกสมาธิทบทวนจนทำให้เกิดนิมิตขึ้นมาว่า อาตมาขึ้นมาหนึ่งบนเตียง ข้างหลังมีไม้ขึ้นเป็นเสา ๒ เสา มีไม้พาดตรงกลางเหมือนราวตากผ้า แต่ไม่มีการตากผ้า มีเนื้อข้าง ๑๒ รั้วยาวประมาณ ๑ วาพาดบนไม้ นั้น คงทำสุกแล้ว ทีนี้อาตมาก็เดินมาคุกเข่า

ที่เตียง เตียงนี้หันไปทางทิศตะวันออก แต่เสานัน้อยู่ทางทิศตะวันตก
ที่มีเนื้อข้างอยู่ ๑๒ รั้วนั้นแหละ อาตมาก็ขึ้นมาที่เตียง แล้วก็คลาน
ในใจคิดว่าเรากำลังเข้าหาพระพุทธเจ้า แล้วเนื้อข้างนี้ไม่ใช่ข้างในป่า เป็น
เนื้อของพระพุทธเจ้า เพราะมีในสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าเกิดเป็นพญาช้าง
ตัวประเสริฐ เมื่ออาตมาขึ้นมาที่เตียง แล้วก็คลานมา ทางซ้ายมือก็มี
เด็กคนหนึ่งประมาณ ๕-๖ ขวบ เขาก็จับเนื้อข้างที่ยังแขวนนั้นประเคน
อาตมา หลวงพ่อก็เข้ามาจนเกือบชิด แล้วก็ฉันเนื้อข้างนั้น ฉันไม่กี่คำ
ไม่ได้รู้สึกว่าร่อยหรือไม่ร่อย แต่มีความรู้สึกว่เนื้อข้างนี้เป็นเนื้อของ
พระพุทธเจ้า พอเสร็จแล้ว ถอยหลังลงจากเตียง ยังหันไปทางทิศตะวันตก
ที่นี้ทางซ้ายมือเป็นมหาสมุทร คือมหาสมุทรอินเดีย น้ำสี่คราม อาตมา
ก็ลงไปในมหาสมุทร น้ำก็แค่ครึ่งแข้ง ลงไป ลงไป น้ำแค่ครึ่งแข้งเอง
แล้วที่พื้นก็เป็นทรายนุ่มๆ เดินไปมีแหลมยื่นเป็นทราย เดินลงไปๆ มัน
ก็ลึกเท่ากัน ก็เดินอ้อมไป แล้วไปขึ้นที่แหลม พอขึ้นไปแล้วก็เดินเข้ามา
หาฝั่ง ที่ฝั่งนั้นก็มีบ้าน เป็นหมู่บ้าน แต่บ้านนั้นว่างหมดเลย ไม่มีใครอยู่
เลย เอ๊ะ! ขอบกล บ้านทุกหลังไม่ว่าประตู หน้าต่าง ฝาผนัง ทาสีขาวหมด
ที่นี้พื้นเอง นิमितเอง ก็ต้องแก้เอง การที่ไปฉันเนื้อข้างก็คือเรื่อง
ปฏิจจสมุปปาท เรื่องปฏิจจสมุปปาทนี่ลึกซึ้ง เหมือนที่พระพุทธโฆษา-
จารย์ในประเทศลังกาท่านกล่าวไว้ว่า เรื่องปฏิจจสมุปปาทเป็นเรื่องที่ลึก
ซึ้งเหมือนกับมหาสมุทร ไม่สามารถจะหยั่งลงไปได้ แต่ถึงอย่างไร จะ

ถึงพื้นหรือไม่ถึงพื้น ท่านก็จะหย่อนเท้าลงไปในน้ำ แล้วก็แกว่งดู ท่านพูดอย่างนั้น อาตมาคิดอยู่อย่างนั้นแหละตอนที่ลงไปในมหาสมุทร ที่นี้พอลงไปมหาสมุทร ก็ อ้าว! นี่หรือ ที่พระพุทธโฆษาจารย์บอกว่าลึกลับทำไมพอเราลงไป มันแค่ครึ่งแข้งเอง แค่นั้นเอง และก็เป็นที่รายนี้ๆ ส่วนบ้านสีขาวคือ บ้านไม่มีคน เป็นบ้านที่ว่างจากคน ก็คือว่างจากตัว จากตน จากเรา จากเขานั่นแหละ

ที่นี้เรามาดูเรื่องของปฏิจจสมุปบาท เรื่องนี้เราจะรู้ได้ ต้องปฏิบัติ ต้องศึกษาตามอริยมรรคมีองค์แปดก่อน สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ มีคำแปลอยู่ด้วย ฉะนั้น ท่านควรที่จะสวดบ่อยๆ เรื่องอริยมรรคมีองค์แปด พอสวดไปก็ปฏิบัติไปทุกวัน สวดไปปฏิบัติไป สวดไปปฏิบัติไป แล้วก็ค่อยๆ เข้าใจ

เมื่อคืนพูดแล้วในเรื่องอริยมรรคมีองค์แปด ในข้อหนึ่งคือ สัมมาทิฐิ มีความเห็นอันถูกต้อง คือ เห็นอริยสัจสี่ เห็นขันธห้า เห็นปฏิจจสมุปบาท การเห็นนี้ต้องปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติก็จะไม่เห็น ที่นี้การที่จะเห็นไม่ใช่เห็นด้วยตาเนื้อ ต้องเห็นด้วยตาปัญญา เมื่อเราปฏิบัติแล้วก็จะเกิด ตาปัญญาขึ้นมา เกิดดวงตา เกิดปัญญา เกิดญาณ เกิดวิชา เกิดแสงสว่าง ที่นี้เมื่อใครปฏิบัติก็จะเห็นข้อแรกคือเห็นอริยสัจสี่ก่อน จะไปเห็นปฏิจสมุปบาททีเดียวยังไม่ได้หรอก เพราะปฏิจสมุปบาททั้งหมดก็คืออริยสัจสี่ ต้องเห็นอริยสัจสี่ก่อน

อริยสังขลี

เรื่องอริยสังขลีก็พูดไปแล้ว มันก็มีอยู่ ๒ ตอน ตอนหนึ่งก็คือฝ่ายเกิดทุกข์ อีกตอนหนึ่งก็คือฝ่ายดับทุกข์ ทั้งหมดก็คือเรื่องของเหตุผล นั่นแหละ ฝ่ายเกิดก็คือเกิดทุกข์ ฝ่ายดับก็คือดับทุกข์ ปฏิจจสมุปบาท ก็คือการขยายอริยสังขลีให้กว้างออกไป กว้างออกไป อริยสังขลีก็มีผล แล้วก็มีเหตุ มีผล แล้วก็มีเหตุ ทุกข์เป็นผล สมุทัยเป็นเหตุ นิโรธเป็นผล อริยมรรคมีองค์แปดเป็นเหตุ นั่นคือ ผล-เหตุ ผล-เหตุ

ที่นี้มันยังย่อเกินไป ที่เราปฏิบัติอริยมรรคมีองค์แปด ที่หลวงพ่อบอกว่าข้อที่ ๑ กับข้อที่ ๒ สัมมาทิฐิฐิ ความเห็นอันถูกต้อง สัมมาสังกัปปิ ความดำริหรือความคิดอันถูกต้อง ๒ ข้อนี้เป็นตัวปัญญา เมื่อเป็นตัวปัญญา การที่จะเห็นก็บอกแล้วว่าไม่ใช่เห็นด้วยตาเห็น ต้องเห็นด้วยตาปัญญา เมื่อเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด ก็จะทำให้เกิดจักขุอุทะปาติ พระพุทธเจ้าท่านตรัส จักขุเกิดขึ้นแล้วแก่เรา นี่คือในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ให้ท่านไปสวด แล้วท่านจะรู้จะเห็น

จักขุอุทะปาติ ดวงตาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ญาณังอุทะปาติ ญาณัง คือตัวรู้ ญาณังอุทะปาติ ญาณเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ปัญญาอุทะปาติ ปัญญาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา วิชชาอุทะปาติ วิชชาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา วิชชาก็คือตัวปราบอวิชชาให้สิ้นไป อาโลโกอุทะปาติ แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ไม่ใช่แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์ หรือไฟฟ้า แต่เป็นแสงสว่างแห่งปัญญา

แห่งวิชา ที่ส่องออกไปข้างหน้า พอส่องออกไปแล้วก็เห็น นั่นแหละ เกิดจักขุของอุทะปาติ ญาณังอุทะปาติ ปัญญาอุทะปาติ วิชาอุทะปาติ อาโลโกอุทะปาติ พอเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องใช้ นี่เป็นปัญญาแล้ว ปัญญาที่ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด พอเกิดปัญญาขึ้นมาแล้ว สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นอันถูกต้อง เห็นอะไร เห็นอริยสัจสี่

พอเกิดปัญญาขึ้นมาแล้ว ก็เท่ากับว่าเกิดจากตัวอริยมรรค เกิดปัญญาขึ้นมาแล้ว ปัญญานั้นก็สรุปว่าเป็นนิโรธ ปัญญาที่เป็นนิโรธ คือ ไว้สำหรับทำอะไร นิโรธมีไว้สำหรับดับ นิโรธคือดับ ดับอะไร ก็คือดับ อวิชชานั้นแหละ อวิชชาเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คือสมุทัย นิโรธที่เราได้ผลมาจากการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด เมื่อเกิดนิโรธขึ้นมาแล้ว นิโรธนั้นก็เอาไปดับที่สมุทัย คือ เหตุให้เกิดทุกข์ ไปดับที่เหตุให้เกิดทุกข์ ให้อัตว์เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์นี้แหละ มันป้อนอาหารคือ ราคะ โทสะ โมหะ ป้อนให้อวิชชา อวิชชามันเลยไม่ตาย อยู่ได้มาจนทุกวันนี้แหละ อวิชชาตัวนี้มันครอบงำมนุษย์ทั่วโลกเลย นอกจากพระอริยเจ้า หรือผู้ปฏิบัติธรรมที่ยังไม่ได้บวช แต่จิตใจภายในเขาสามารถดับได้ ดังนั้นเมื่อเราได้นิโรธมาแล้ว ก็ต้องดับที่เหตุให้เกิดทุกข์ เมื่อดับเหตุให้เกิดทุกข์แล้ว ทุกข์มันก็ตั้งอยู่ไม่ได้ ตัวทุกข์ในที่นี้ก็คือตัวอวิชชา อวิชชาคือตัวทุกข์ ราคะ โทสะ โมหะ คือตัวเหตุให้เกิดทุกข์ นิโรธคือตัวดับทุกข์ อริยมรรคคือตัวที่เราจะต้องปฏิบัติให้จริงจัง

ที่นี้หลวงพ่อบุ๊ตแล้วพุดอีก มันจำเป็นที่จะต้องพุด ที่บอกว่าไม่ใช่ กู ไม่ใช่กูนั้นแหละ ให้ภาวนากันว่าไม่ใช่กู ปกติเราไม่ได้ภาวนาคำว่ากูกันหรอก แต่มันเป็นอยู่แล้ว ตาก็กู หูก็กู จมูกก็กู ลิ้น กาย ใจ กูหมด แล้วก็ก็มีของกูหมด มันก็เลยมีแต่กู กับของกู พอกูทีหนึ่ง อวิชชาเกิดทีหนึ่ง กูทีหนึ่ง อวิชชาเกิดทีหนึ่ง มันก็เลยใหญ่โมโหฟารเท่ากับภูเขา อวิชชามันใหญ่โตจริงๆ พอใหญ่โตแล้ว มันครอบงำ มีลูกน้องอยู่เป็นแถว สังขาร วิญญาณ นามรูป आयตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรามรณะ โสกะ ประิหะวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส เป็นลูกน้องอยู่ใต้อำนาจของอวิชชาหมด เราก็เลยมีความทุกข์กัน แต่ละวันแต่ละคืนก็อยู่กันอย่างนั้น มันก็เลยมีความทุกข์ตลอดไป ทุกข์โดยรู้สึกตัวบ้าง ไม่รู้สึกตัวบ้าง

เราไม่รู้สึกว่ามี ความทุกข์ เพราะชินกับความทุกข์ เว้นแต่จะมีทุกข์ที่มันแรงขึ้นมา เช่น ทุกข์จากเกิดแผ่นดินไหวจนเอาชีวิตไม่รอด นั่นเป็นทุกข์หนัก หรือทุกข์คนที่รักตายไป นั่นก็ทุกข์ หรือทุกข์ตัวเองจะตายขึ้นมา มะเร็งขั้นที่สามแล้ว หมอบอกอยู่ได้สามเดือน ยิ่งทุกข์เข้าไปใหญ่เลยที่นี้ เพราะมันกลัวตาย ทุกข์กลัวตายนี้ มีกันทุกคน ถ้าไม่ปฏิบัติธรรมให้ถึงขั้น จะมีทุกข์กลัวตาย ทุกข์กลัวตายก็ยังไม่พอ มันยังมีทุกข์กลัวเจ็บ ทุกข์กลัวแก่ ไม่ใช่มันรู้สึกความแก่ แต่มันไปกลัวความแก่ มันโง่หรือว่ามันฉลาดนี้ ไปทุกข์กลัวแก่ ที่นี้ทุกข์กลัวหนุ่มกลัวสาวมันก็ทุกข์เหมือนกัน แต่เขาไม่เรียกว่าทุกข์ เขาเรียกว่าสุขเวทนา คนหนุ่มคนสาวถ้าใครที่หล่อ

ที่สวຍ เกิดสุขเวทนาหลงตัวเอง นั่นก็ทุกข์เหมือนกัน สุขเวทนามีเป็นทุกข์ เหมือนที่วามาดโดยละเอียดแล้วเมื่อคืน

สุขเวทนามีคือทุกข์ ทุกขเวทนามีคือทุกข์ อทุกขมสุขเวทนามีคือทุกข์ คือ ตัวอวิชา ตัวเจ้าของทุกข์ อวิชาเป็นเจ้าของทุกข์ทุกตัว ทุกข์ที่เกิดเพราะอยู่ใต้อำนาจของอวิชา ที่นี้เราก็เลยต้องอาศัยการปฏิบัติตาม อริยมรรคมีองค์แปด ทำให้เกิดจักขุอุทปะปาติ ญาณังอุทปะปาติ ปัญญาอุทปะปาติ วิชาอุทปะปาติ อาโลโกอุทปะปาติ แล้วเราก็ได้ปลงปัญญามา เรียกว่านิโรธ คือ ผลของการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด

ปัจจัยให้เกิดทุกข์ - อธิบายจากปฏิจจสมุปบาท

เมื่อก่อน ตอนยังไม่มืโรธ ทุกข์มันเกิดอย่างไร เหตุให้เกิดทุกข์ นั้นแหละ เหตุให้เกิดความโกรธ เหตุให้เกิดความโลภ เหตุให้เกิดความหลง เหตุมันเกิดยังไง มันเกิดทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันเกิดอยู่ทุกวันๆ แล้วอวิชชามันก็ได้อาหาร อวิชชาเป็นปัจจัยทำให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยทำให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยทำให้เกิดนามรูป นามรูปเป็นปัจจัยทำให้เกิดสฬายตนะ สฬายตนะเป็นปัจจัยทำให้เกิดผัสสะ ผัสสะเป็นปัจจัยทำให้เกิดเวทนา เวทนาเป็นปัจจัยทำให้เกิดตัณหา ตัณหาเป็นปัจจัยทำให้เกิดให้เกิดอุปาทาน อุปาทานเป็นปัจจัยทำให้เกิดภพ ภพเป็นปัจจัยทำให้เกิดชาติ ชาติเป็นปัจจัยทำให้เกิดชรา มรณะ

โสกะ ปะริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส นำเบื้อ ฟังแล้วนำเบื้อ เพราะฟังไม่ถุก มันเป็นภาษาของชาวอินเดีย แต่เราก็จะต้องเอาภาษาต้นฉบับเอาไว้ นั่นคือปัจจัยทำให้เกิดทุกข์ เกิดทุกข์ เกิดทยอยกันไปอย่างนั้น คือตัวอวิชชาเป็นต้นเหตุ

ทีนี้ถ้าเราปฏิบัติตามทางที่พระพุทธองค์ปฏิบัติมาแล้ว แล้วก็ไป พระพุทธเจ้า ที่พระองค์เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะต้องรู้เรื่องนี้ และรู้โดยละเอียดด้วย แต่เราไม่ต้องรู้ละเอียดเกินไป เพียงแต่สกัดกั้นความทุกข์ให้มันผอมลง ผอมลงก็ใช้ได้ ความทุกข์เกิด ก็เพราะเหตุให้เกิดทุกข์ จะให้ทุกข์ดับ ก็ต้องดับที่เหตุมันก่อน คือตัวสมุทัย พอดับตัวเหตุให้เกิดทุกข์ อวิชชามันก็ดับ ตัวอวิชชานั้นคือ การที่เราเอาความรู้สึกมาเป็นตัวกู เอาจิตมาเป็นตัวกู พอเอาจิตมาเป็นตัวกู จิตนั้นก็เลยถูกรวบคลุมด้วยอวิชชาทันที คือ ด้วยอำนาจของความเิงทันที

อริยสัจ - ปฏิจจสมุปบาท

เหตุให้เกิดอวิชชานั้น คืออะไร ก็เพราะมันไม่รู้อริยสัจสี่ คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นั้นแหละ เพราะมันไม่รู้อริยสัจสี่จึงเรียกว่า จิตอวิชชา จิตอวิชชาแปลว่า ทั้งมืด และบอด เท่ากับทั้งหูหนวก ทั้งตาบอด มันมาจากเหตุคือ จิตตัวนั้นไม่รู้อริยสัจสี่ เมื่อเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด เราก็ได้ผลเป็นนิโรธ **นิโรธคือตัวปัญญาสูงสุด**

แล้วเราก็เอาไปปราบ เอาไปแก้ตัวสมุทัย ให้ตัวที่เป็นเหตุมันรู้ขึ้นมา ว่าอริยสัจเป็นอย่างไร อย่างนี้ เมื่อก่อนมันโง่ พอทำตัวเหตุให้มันฉลาด ขึ้นมา ความโง่มันก็หายไป เมื่อก่อนตัวนั้นมันนำความมืดมา ทำให้จิต ที่ประกอบด้วยอวิชชามันมืด เมื่อเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด เราก็ได้ไม่ขีดมาแล้ว หรือรู้แล้วว่า มีสวิตช์อยู่ตรงนี้ เหมือนเราเข้าไปในห้องมืดๆ เราก็รู้แล้วสวิตช์มันอยู่ตรงนี้ พอเปิดมัน ความมืดก็หายไป มืด จะอยู่ได้อย่างไร หนีหมด แต่เราจะต้องเรียนรู้มาก่อนว่ามีสวิตช์ไฟอยู่ ไฟฟ้าเขาทำมาแล้วอย่างนั้นๆ ที่นี้เราก็เรียนรู้ เหมือนปฏิบัติอริยมรรคมีองค์แปดอย่างนั้น พอเรียนรู้แล้ว พอเราเข้าไปในห้อง เราก็เปิดสวิตช์ พอเปิด ความมืดมันก็หายไป นั่นคือตัวอวิชชาหายไป แต่เขาไม่เรียก อวิชชาหายไป เขาเรียกอวิชชาดับ

เมื่อก็ฝ่ายเกิด แล้วก็ฝ่ายดับ คือ พออวิชชาดับ สังขารดับ พอ สังขารดับ วิญญาณดับ วิญญาณดับ นามรูปดับ นามรูปดับ สฬายตนะดับ สฬายตนะดับ ผัสสะดับ ผัสสะดับ เวทนาดับ เวทนาดับ ตัณหาดับ ตัณหาดับ อุปาทานดับ อุปาทานดับ ภพดับ ภพดับชาติดับ ชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปะริทเวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสดับ ดับเพราะอะไร ดับเพราะเรามีของดินนั่นแหละ คือ เราผลิตอริยมรรคมีองค์แปด ให้เข้มแข็งขึ้นมา **อริยมรรคมีองค์แปดมีหน้าที่ผลิตปัญญาออกมา** ถ้าใครปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดก็จะผลิตปัญญาออกมา เมื่อผลิต

ปัญญาออกมาแล้ว คือ ผลิตดวงตาขึ้นมา ผลิตญาณขึ้นมา ผลิตวิชาขึ้นมา ก็ในเรื่อง จักขุอุทะปาติ ญาณอุทะปาติ ปัญญาอุทะปาติ วิชาอุทะปาติ ที่นี้ก็เอามาใส่ในคูปรับ คือ ตัวมีดนั้นแหละ พอเอามาใส่ในตัวมีด อันนี้มันไม่มีด มันมีตัวสว่าง ปัญญา มันสว่าง เรียกว่า อาโลโกอุทะปาติ คือ ความสว่างแห่งปัญญาพร้อมพลัง

เหมือนที่หลวงพ่อพูดเมื่อคืนว่า นักวิทยาศาสตร์เห็นกับกล้องดูดาว แต่ผู้ปฏิบัติเห็นกับกล้องคือปัญญา เห็นว่าดาวทุกดวงเกิด-ดับ เกิด-ดับ แต่นักวิทยาศาสตร์ต้องส่องกล้องถึงจะเห็นได้ คนหนึ่งเห็นจากวัตถุ คือ กล้อง คนหนึ่งเห็นจากญาณ คือ เห็นจากปัญญาภายใน

ทุกอย่างมีแต่เรื่องเกิด-ดับ ไม่มีอะไร เกิดในที่นี้ หมายถึง เกิดทุกข์ เพราะว่ามันเกิด คือ เกิดตัวกู อวิชชาคือเกิดตัวกู เมื่อมันเกิดตัวกูขึ้นมา อวิชชาเป็นจิตกู และเมื่อเป็นจิตกูขึ้นมา การกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ เป็นกุหมด อะไรก็เป็นกุหมด เป็นกุทุกครั้ง เป็นทุกข์ทุกครั้ง

ตัวทุกข์ต้องดับมันไม่ดับไม่ได้ ไม่อย่างนั้นก็ทนทรมานมันจนตาย มันมีแต่ความทุกข์ได้มาก็เป็นทุกข์ดูงายๆว่า เรานี้เป็นอยู่ขนาดนี้ เงินเดือน ๔-๕ หมื่น แล่นสองแสนอย่างนี้ เป็นยังไง เมื่อก่อนที่เรามีเงินเพียงหมื่นกว่าบาทตอนเริ่มงาน หรือมีเงิน ๒ หมื่น ๓ หมื่น ก็อยู่ได้ ที่นี้พอมากขึ้นมา ความทุกข์ก็เพิ่ม เพิ่มตามตัวเงินอีกแล้ว เพราะเข้าไปยึดถือ ทุกข์ก็เลย

เพิ่มขึ้นตามตัวเงิน ทุกข์ก็เลยเพิ่มขึ้น เพิ่มขึ้น ฉะนั้น คนที่มีเงิน ทอง ทรัพย์สมบัติมาก ก็ยิ่งเข้าไปยึดถือ ก็ยิ่งทุกข์มาก เพราะฉะนั้นพวกที่เป็นมหาเศรษฐีก็เลยปฏิบัติธรรมไม่ได้ เพราะมันเป็นห่วง นั่งอยู่อย่างนี้ไม่ได้หรอก พวกมหาเศรษฐีเวลาเขาเป็นเงินเป็นทองหมด หลากเดียว คิดเรื่องได้ลูกเดียว เรื่องเสียไม่มี สรุปว่าก็ทุกข์ทั้งนั้น ทุกข์มันเกิดเพราะจิตมันโง่นั้นแหละ พอจิตโง่จึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ และแล้วก็เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมาทันที

พอถึงสายดับ อวิชชาขายะ เตวอะ อะเสสะวิราคะนิโรธา สังขาระนิโรโธ สังขาระนิโรธา วิญญาณะนิโรโธ วิญญาณะนิโรธา มันก็ดับไป ดับไป ดับไป ดับไป แต่ว่าพระพุทธเจ้าพระองค์ตรัสเป็นขั้นตอน เพราะจะดับทีเดียว ปัญญาของเรายังไม่พอ แต่ถึงยังไงเราจะต้องเห็นอริยสัจสี่เสียก่อน ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เห็นแล้วก็เข้าใจ เข้าใจแล้วก็เห็นแจ้ง เห็นแจ้งแล้วเอามาจับ จับตัวไหน ก็จับมาจากตัวข้างล่าง ชรา มรณะ โสกะ ประิเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส ความแก่เป็นทุกข์ ความเจ็บเป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นทุกข์ มีความปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นนั้นก็ เป็นทุกข์ จนถึง ..ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ทั้งห้าเป็นทุกข์ คือ การเข้าไปยึดมั่นในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นตัวกู เป็นทุกข์หมด

ทุกข์ - เหตุให้เกิดทุกข์คือ ชาติ

เราตั้งใจทุกข์ขึ้นมา คือ ชรา มรณะ โสกะประวิเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสเป็นตัวทุกข์ ทีนี้เราต้องการหาอริยสัจสี่ ตัวทุกข์คือ ชรา มรณะ โสกะประวิเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาส แล้วเหตุให้เกิดทุกข์คืออะไร เหตุให้เกิดทุกข์ก็คือชาติ เบ็ดตุลิตำรานั้น

เหตุให้เกิดทุกข์คือชาติ ชา-ติ คือ ความเกิด แต่อย่าไปเข้าใจว่าเกิดจากท้องแม่ ชาติคือความรู้สึกว่าเกิดตัวกูขึ้นมา เกิดตัวกูที่หนึ่ง เกิดชาติที่หนึ่ง ตัวกูที่หนึ่ง เกิดชาติที่หนึ่ง แล้วเมื่อคืนหลวงพ่อก็บอกว่าชาตินี้แหละ ความรู้สึกในตัวกูนี้แหละ มันจะฝังตัวเข้าไปในชรา พอเกิดชาติ เกิดความรู้สึกว่าเป็นตัวกูขึ้นมาแล้ว ชราก็เป็นตัวกู คือ ความแก่ก็เป็นกู ความเจ็บก็เป็นกู ความตายก็เป็นกู เป็นกูหมด มันเข้าไปฝังตัวอยู่ในนั้นหมด

ฉะนั้นหนึ่ง คือ ความทุกข์ สอง เหตุให้เกิดทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คือชาติ การดับทุกข์ดับที่ตรงไหน จะดับทุกข์ก็คือต้องดับชาติ คือดับความรู้สึกว่าตัวกูที่อยู่ข้างหน้ามันแหละ ทีนี้หนทางการปฏิบัติที่จะดับชาตินั้น ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี้เราจะได้แล้ว จะได้อริยสัจสี่แล้ว

ชาติเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คือภพ

ต่อไป เราตั้งใจขี้นมาอีกว่า ชาติเป็นตัวทุกข์ ชาติเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดชาติ คือ ภพ ภพก็มีกามภพ รูปภพ อรูปภพ ภพนี้ไม่ค่อยมีรายละเอียด แต่ถ้าคนที่ได้อภิญญาจะเห็นรูปภพ อรูปภพ มันจะเป็นพวกเทพ ถ้าเป็นในเมืองมนุษย์ก็เรียกพวกหลงในรูป นี้อรูปภพก็ไม่ได้หลงในรูป หลงในสิ่งเหล่านี้ เช่น เลี้ยงนกเขาอย่างนี้ มันก็หลงทั้งนั้น พวกหลงทั้งนั้น หลงในเสียง ในเพชรนิลจินดา หลงในความสวยงาม นั่นคือภพของมนุษย์ แต่ภพที่เป็นเทพแต่ละชั้น แต่ละชั้น นั่นเป็นแต่ละมิติ มิติ ที่มันซ้อนกัน ไม่ใช่มันอยู่บนกลางอวกาศ มันอยู่นี่แหละ อยู่ในโลภที่ใกล้ๆ เราที่ตรงนี้แหละ ถ้าเราจิตละเอียดก็ให้เห็น นั่นคือเรื่องของภพ กามภพ รูปภพ อรูปภพ

ที่กล่าวว่าชาติคือตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คือภพ เพราะเราไปหลงภพ เช่น พอทำบุญก็ขอให้เกิดเป็นเทพ เป็นเทวดา เป็นคนสวย คนรวย ไปก่อนมันทำไม่เล่า ก็ขยันเข้าสิ ขยันในการหาเส้นทางทำมาหากิน ขยันในการประหยัด มันก็รวยสิถ้าอย่างนั้น แต่ไม่ขยัน มัวไปไหว้พระ ๗ วัด ๙ วัด ต่อให้ไปไหว้ซั๊ก ๑๐๐ วัด ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นหรอก มีแต่เสียเงินค่ารถกันไม่ไหว ๙ วัดมันน้อยไป เอาซั๊ก ๑๐๐ วัด ๑๐๐๐ วัด สิถ้าอย่างนั้นนี่คือมันไปถือในสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ แล้วมันก็ไปบัญญัติกันเอาเองทั้งนั้น ไม่ตามพระพุทธเจ้าที่ท่านชี้แนะ

ชาติ เหตุให้เกิดชาติคือภพ การดับชาติ ต้องดับที่ภพ ดับที่ภพ ก็ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดอีก พอปฏิบัติก็ทำให้เกิดปัญญา ขึ้นมา เกิดจักขุอุทะปาติ ญาณังอุทะปาติ ปัญญาอุทะปาติ วิชชาอุทะปาติ อาโลโกอุทะปาติ มันก็เลยดับภพได้ เพราะภพมันเป็นเหตุแล้ว ตอนนี่ พอดับภพได้ ชาติมันก็เลยดับ ใจตัวกูมันก็เลยดับ ชาติมันเป็นตัวกู เป็นตัวทุกซ์

อุปาทานเป็นตัวทุกซ์

ต่อขึ้นไปข้างบนอีก เราตั้งเป็นโจทย์ขึ้นมาใหม่ จากภพก็เป็นอุปาทาน อุปาทานก็คือ กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน สีสัพพัตตุปาทาน อัตตวาหุปาทาน ภาษาบาลีทั้งนั้นเลย

กามุปาทานคือ การยึดมั่นถือมั่นในกาม ในวัตถุต่างๆ เป็นบ้าน ช่าง รถยนต์ อะไรทั้งนั้น เรียกว่า วัตถุกาม ที่นี้เรื่องระหว่างเพศ ก็เรียกว่ากิเลสกาม กามุปาทานคือ ความยึดมั่นถือมั่นในกาม

ทิฏฐุปาทาน ยึดมั่นถือมั่นในความคิดความเห็นของตัวเอง นั่งเถียงกันจนหน้าเขียวหน้าแดงกัน มันทิฏฐุปาทานทั้งนั้น ใจคนนั้นก็บอกของกูถูก คนนี้ก็ว่าของกูถูก นั่นคือทิฏฐุปาทาน ที่มีเหตุผลกันไปคนละอย่างสองอย่าง

สีสัพพัตตุปาทาน ยึดมั่นถือมั่นในศีลพรต พวกนี้สวดมนต์ทำวัตร

แปลไม่ได้ แปลแล้วจะไม่ได้บุญ ไม่ขลัง นั่นพวกสืลัพท์ตตุปาทาน เราสวดกันสมัยก่อน ตั้งแต่หลวงพ่อบุญ เป็นเณร ก่อนจะห่มจีวรนะ ต้อง ยะถาปัจจะยังๆ ก่อน ยะถาปัจจะยัง ะวัตตะมานัง ธาตุมัตตะเมวตัง ยะทิหังจีวะรัง ตะหุปะภุญชะโก จะ ปุคคะโล ธาตุมัตตะโก นิสสัตโต นิชชีโว สุกุญโญ ๖ อะไรไม่รู้ แปลไม่ออกสักตัวเดียว ก็ว่ากันอยู่อย่างนั้น เพราะพระที่อยู่ก่อนท่านบอกให้ว่า เราก็อ่่าตาม ไม่รู้อะไรสักตัวหนึ่ง

ที่นี้ปฏิจจสมุปบาทนี่เขามีไว้ทำไม อวิชชาปัจจะยา สังขารา สังขาระ ปัจจะยา วิญญานังฯ เมื่อก่อนเขาไว้สวดศพ ได้มาทีละ ๑๐ บาท ไว้ขาย ไว้ทำตุกริกง ไม่ได้ไว้ปฏิบัติ อาตมาก็เลยจำมาตั้งแต่เป็นสามเณรอายุ ๑๕-๑๖ ปีโน้น ไม่รู้เรื่องเลย ถ้าหากว่าพระเดชพระคุณท่านพุทธทาสไม่แปลออกมา เราก็ยังดักดานอยู่อย่างนั้นแหละ ที่นี้คนที่ยังดักดานในสมัยนี้ มันยังมีเยอะเหลือเกิน พอทำวัตรแปลของสวนโมกข์ขยายออกไป บางวัดก็ว่าอย่าสวดเลย ไม่ต้องแปล แปลแล้วมันไม่ศักดิ์สิทธิ์ มันจะเอาศักดิ์สิทธิ์ โน่น ไม่ได้ไปเกิดบนสวรรค์หรือพวกนั้น มันจะเอาศักดิ์สิทธิ์ โน่น ให้มันดักดานอยู่อย่างนั้นล่ะพวกนั้น

ที่นี้เราได้รู้ขึ้นมา มีพระรูปไหนบ้างล่ะที่ให้แปล มีพระรูปไหนบ้างที่ไปคัดพระไตรปิฎกออกมาตั้ง ๔๕ เล่ม ท่านอาจารย์ท่านพุทธทาสท่านทำได้ เล่าความก่อนเกิด ตอนที่ท่านอาจารย์พุทธทาส จะคลอดออกมา คือท่านอยู่ที่พุมเรียง มีพระสูงอายุท่านหนึ่งแถว

ผมเรียงนั่นแหละ ในคืนนั้น ท่านก็นิมิตว่า มีช้างตัวหนึ่ง เอางามาทาง
 ตูพระไตรปิฎกที่ตั้งอยู่บนหัวนอนท่านพังหมดเลย พอตอนเช้าท่าน
 ก็ไปบิณฑบาต ท่านถามว่าลูกใครเกิดบ้างเมื่อคืน เขาว่าเกิด ๒ คน
 คนหนึ่งก็เรียนได้เป็นนายความ อีกคนหนึ่งก็คือพระเดชพระคุณท่าน
 อาจารย์พุทธทาส คือ เด็กชายเงื่อม เขาก็เลยพุ่งไปที่โน้น เหมือนกับว่า
 ธรรมชาติเขาปิดไว้ไม่ให้เห็น

ที่คืนโน้น เอ่ยชื่อเขาคงไม่เป็นไร เขาก็ตายแล้ว ชื่อนายปิว
 นายปิวเขาก็เรียนไปๆ ได้เป็นนายความ ส่วนท่านอาจารย์พุทธทาสท่าน
 ก็เป็นเด็กวัด พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษก็หนักแน่นในพระพุทธ
 ศาสนา เพราะฉะนั้น เด็กชายเงื่อมนั่นแหละ ก็คือท่านอาจารย์ท่าน
 พุทธทาส แล้วท่านก็เป็นช้างที่มาทางตูพระไตรปิฎกพังหมดเลย เห็น
 ไหม ชีวิตของท่านที่ได้รางวัล UNESCO นั้น ก็สมควรแล้ว นี่ไม่ใช่จะ
 เสียรอาจารย์เอง ก็คนอื่นไม่เห็นถึงขนาดนั้นเลย แล้วก็ทำให้ท่านแปลกๆ
 ออกมาจนเราอ่านไม่ทัน เราอ่านกันไม่หมด สงสัยถ้าใครตายไป เกิดมา
 มาอ่านต่ออีก เพราะมันเยอะเยอะไปหมด แต่ตอนที่หลวงพ่ไปอยู่ที่
 สวนโมกข์หลวงพ่ก็ผ่านผ่านด้วยการฟังแล้วเอามาปฏิบัติ แล้วก็ทบทวน
 ไปว่าที่ปฏิบัตินี้ถูกหรือไม่ เป็นไปตามทำนองที่ท่านแปลมาไหม นี่คือ
 ไม่ใช่สวดแล้วให้มันศักดิ์สิทธิ์ สวดแล้วต้องให้รู้เรื่อง แล้วเอามาปฏิบัติได้
 ที่ตั้งหัวข้อไว้ว่าอุปาทาน กามุปาทาน ทิฎฐุปาทาน คือยึดถือทิฎฐิ

ตัวเอง สิ้นลัฟพัตตูปาทาน คือยึดมั่นถือมั่นในเรื่องศีลพรต มารับศีลเพื่อไปสวรรค์กัน ไม่ใช่เพื่อขัดเกลากายวาจา นั่นเรียกว่า สิ้นลัฟพัตตูปาทาน

ตัวที่สี่ *อิตตวาทูปาทาน* ก็คือ อิตตวา แล้วก็อุปาทาน เอามาเชื่อมกัน คือเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตน ว่าตัวกู และของกูก็ตามมา

เราก็ตั้งใจหยังขึ้นมาว่าอุปาทานสี่นั้น เป็นตัวทุกข์ เหตุเกิดอุปาทาน เหตุเกิดทุกข์นั้นก็คือตัวตัณหา เหตุเกิดของอุปาทานคือตัณหา ความดับของอุปาทานต้องดับที่ตัณหา การดับตัณหาต้องดับด้วยอริยมรรคมีองค์แปดตามเคย เมื่อปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด ตัณหาที่จะดับ พอตัณหาดับ อุปาทานมันจะอยู่กับใครล่ะ อุปาทานมันก็ดับ เพราะเหตุมันดับ ผลมันก็ดับ

ตัณหาเป็นตัวทุกข์

ต่อไปเราก็ตั้งใจหยังขึ้นมาอีก มันต้องเข้าใจเข้าลึกครั้งแหละ ๑๑ ครั้ง ๑๒ ครั้งนี้ ถ้าใครเข้าใจซักครั้งก็จะเข้าใจหมด เราตั้งใจหยัง ตัวทุกข์ก็คือตัวตัณหา ตัณหาแปลว่าความอยาก

- *กามตัณหา* ตัณหาในกาม ความอยากมี
- *ภวตัณหา* ความอยากเป็น กูอยากจะเป็นผู้แทน เป็นรัฐมนตรี เป็นนายก คือความอยากทั้งนั้น ถ้าอยากก็เป็นตัณหา แต่ถ้าทำไปด้วยอำนาจของสติปัญญา ไม่ใช่อำนาจของความอยาก ไม่เชื่อว่าตัณหา มันก็ไม่ต้องทุกข์

- **วิภาวต์ถนหา** มันอยากมีก็ไม่มี อยากเป็นก็ไม่ได้เป็น มันก็มาอยากตัวที่สาม อยากตาย มันก็เลยได้ตายกันทุกวันเห็นใหม่ เดี่ยวก็ยิงตัวตาย กระโดดสะพานตาย มีวิธีต่างๆ นี่พวกหาเรื่องตายทั้งนั้น มันขาดอะไร ก็ขาดปัญญา นั่นแหละ แหม ทำนาเปลี่ยลง ไปผูกคอตาย แฮ้อ หมดปัญญาเลย เห็นใหม่ ไม่มีปัญญาเลย ก็มันมีวิธีกำจัดเปลี่ย แต่ทำไม่ไปผูกคอตาย เมื่อวานเอง ที่สุพรรณบุรี ไปดูข้าวเปลี่ยลงหมด มันหมดก็ทำใหม่ลิ แล้วมันเรื่องอะไรไปตายทำไม

มีคนหนึ่งมาหาหลวงพ่อ ตอนที่พายุลงหนัก อยู่แถวปากพยุคน ผมหมดท่าแล้ว สนวนยาง ๒๐ ไร่ล้มหมด อ้าว ก็ให้มันล้มไปลิ มันโดนพายุแล้วจิตคุณยังมีไหม คุณทำจิตอย่าให้มันล้มลิ จิตยังมีอยู่ แล้วก็หาวิธีตันไหนยังไม่ล้มถึงดิน ก็จัดการตั้งมันขึ้นไป แล้วชุดหลุมให้มัน ปลูกมันใหม่ ทำให้ได้ เราทำมัน อย่าให้มันทำเรา

จะนั้น เสียอะไรก็แล้วแต่ อย่าให้เสียใจ ถ้าใจเสียไปแล้ว หมดไม่มีอะไรเหลือ จะนั้น จิตใจอย่าเสีย สติปัญญาอย่าเสีย ไม่ต้องกลัวทุกอย่างมีทางออกทั้งนั้น อย่าไปผูกคอตายเพราะเปลี่ยลงในนา มันล้มละลายก็ให้มันเสียไป เขาเสียเงินกันเป็นล้านๆ เป็นลิบล้าน ก็เมื่อก่อนที่ไม่มีอะไร ทำไม่มันอยู่ได้ พอมีอะไรขึ้นมาแล้ว ทำไม่อยากตายขึ้นมาพอล้มละลาย ไม่ต้องกลัว ไม่เป็นไร ทำจิตให้เข้มแข็งไว้ การที่จิตจะเข้มแข็ง

ได้ ต้องอาศัยปัญญา มีปัญญาหาวิธีแก้ปัญหาก็ได้ ถ้าใจไม่เสียแล้วไม่เป็นอะไร ไม่มีปัญหาทั้งนั้น แก้ไปตามความสามารถที่ทำได้

ที่หลวงพ่อกำลังอยู่ที่นี้ เรื่องต่างๆ นานา มันเยอะเยอะไปหมดไม่กลัวอะไรก็ไม่กลัว พูดคำเดียวว่าไม่กลัว เราจะต้องทำได้ มันยากลำบากเท่าไร เราจะต้องทำได้ อุปสรรคต่างๆ เรื่องคน เรื่องมาตั้งวัดอยู่กลางเมือง ศาลากลางอยู่ตรงนั้น ที่ว่าการอำเภออะไรก็อยู่ตรงนั้น หลวงพ่อกำลังอยู่ตรงนี้ ลองคิดดูสิทำไม่ถึงการได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณธรรม มีเหตุมีผลทั้งนั้นเลย มันหลายเรื่องอุปสรรคมากมาย กว่าจะเป็นอย่างนี้ได้มันยากมาก

เมื่อก่อนนี้มีพระเยอะ ตอนที่ก่อสร้างมีพระ ๑๐ รูป ๑๕ รูป ตอนที่ก่อสร้างมันสนุก พอเข้าปฏิบัติเท่านั้นแหละ พระค่อยหดลงไปทีละนิดๆ หดจนเหลือองค์เดียวแล้วตอนนี้ เห็นไหม องค์เดียวหลวงพ่อก็กว้าง ให้หลวงพ่อกับโอกาสบรรยายธรรมให้ญาติโยม ให้โยมได้มาที่ตรงนี้ ได้มาปฏิบัติธรรม และมีโอกาสที่จะไปต่างจังหวัดที่ไหนๆ ไม่เป็นไร เพราะฉะนั้น ไม่กลัว เรื่องนี้ไม่กลัวเลย เพราะชีวิตของหลวงพ่อก็รู้แล้วว่าแค่ ๘๐ หรือมากกว่า ๘๐ ก็คงไม่เท่าไร แต่ชีวิตที่เหลือนั้นหลวงพ่อกับให้ญาติโยมทุกคนแหละ ชีวิตที่นิ่งอยู่ตรงนี้ มันไม่ใช่ของหลวงพ่อกแล้ว เป็นของญาติโยมแล้ว ฉะนั้น หลวงพ่อต้องทำประโยชน์ทำประโยชน์อย่างเดียว

ต้องทำเรื่องนี้อยู่หนึ่งเฉยไม่ได้ หลวงพ่อก็คิดว่าทำไมพระพุทธรเจ้าท่านไม่หยุดเลย ต้องเดินไปโปรดคนนั้นที่ตรงนี้ ต้องเดินไปโปรดเขาอยู่เรื่อยๆ ไม่ได้หยุด ก็เพราะพลังมันเหลือ พลังที่เราภาวนาเกิดสติปัญญาขึ้นมาเนี่ย พลังเหลือ้นั้นแหละที่ต้องให้คนอื่นเขา

พลังที่เหลือนี้ก็เคยพูดที่สวนโมกข์กรุงเทพฯ พระอรหันต์หรือพระพุทธรเจ้าท่านมีพลังเหลือ ร่างกายของท่านดับแล้ว แต่พลังที่เหลืออยู่คือพลังแห่งสติปัญญา พลังแห่งธรรมะยังเหลืออยู่ ได้ช่วยพวกเราให้มีพลังขึ้นมา ถ้าเราก่อนหลับก่อนนอนก็สวดมนต์ แล้วก็ขอพลังต่อพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย พระธรรม พระอรหันต์นั้นแหละ ให้พลังนั้นมาเข้าที่จิตใจของเรา ให้เรามีพลังที่เข้มแข็งขึ้น ภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า momentum คือพลังที่เหลือ เหมือนกับรถ วิ่งเสร็จแล้วเราไม่เบรก มันก็ยังวิ่งได้ นั่นแหละคือพลังเหลือ ฉะนั้น คือพลังตัวนี้ พระพุทธรเจ้าเลยไม่ได้หยุดเลย

หลวงพ่อเวลาพูดธรรมะไม่เคยเหนื่อยเลย สบาย แล้วก็สนุกด้วย โยมเขาฟัง แล้วได้เอาไปปฏิบัติ เหมือนเราได้จิตวิญญูญาณเขา แล้วเขาไปจัดการกันเอง หลวงพ่อตายไปก็ไม่มีปัญหาแล้ว ได้ฝากได้ฝังกันไว้แล้ว แล้วเราก็บปฏิบัติกันต่อไปๆ มันก็ไม่สูญหายสิ ธรรมะนี้ก็ไม่หายไปไหน มันก็ยังอยู่ในเมืองมนุษย์นี้ พอเราปฏิบัติแล้วรู้แล้ว ต่อไปเราก็ฝากให้คนอื่นอีก ให้ลูกให้หลาน ให้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันนี้ พลังนั้นก็ไม่ได้หายไปไหน ก็ยังอยู่ต่อ ต่อ ต่อ กันไป นี่มันเป็นอย่างนี้

กลับมา พออุปาทานดับไป ตัวตันทามันก็เป็นตัวทุกข์อีก ทุกข์ใหม่ลองคิดดูสิ พอมันเกิดอยากขึ้นมาแล้วมันทุกข์ใหม่ แหม...รถมันมีอยู่แล้ว ไม่ใช่ไม่มี แต่มัน ๓ ปีแล้ว ๓ ปีล้อมันก็ยังหมุนอยู่ไม่ใช่เหวอไปเห็นที่มันออกมาใหม่โน่น รถมันออกทุกวัน มันเปลี่ยนแปลงกระຈกบ้าง อันนั้นบ้าง อันนี้บ้าง มันก็ครือกันนั้นแหละ แต่เสร็จแล้วอยาก โอ๊ย คันนี้ไม่ดีแล้ว เอาไปเทิร์นเถอะ แล้วก็เอาเงินเดือนเงินดาวน์นั้นแหละ โปะลงไปอีก นี่ใคร ก็ตัวตันทานั้นแหละ ตัวตันทาเป็นตัวอยาก อย่างคนที่เมียหลายคน มันก็เหมือนกันแหละคนไหน คนไหน เหมือนกันทั้งนั้น แต่ว่ามันอยาก เห็นใหม่ เรียกกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา คือ ความอยาก ตัณหานี้ ตั้งเป็นตัวทุกข์ จะได้เข้าใจง่ายๆ

ตัณหาเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ก็คือเวทนา สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ตัวเวทนาคือตัวเหตุให้เกิดตัณหา ฉะนั้น การที่จะดับตัณหา ต้องไปดับที่เหตุของมัน คือ ดับที่เวทนา จะดับเวทนามันก็ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด พอปฏิบัติแล้ว ได้ปัญญาคือ จักขุขุทะปาติ ญาณขุทะปาติ ปัญญาขุทะปาติ วิชชาขุทะปาติ อาโลโกขุทะปาติ ได้ปัญญามาแล้วก็เห็น อ้อ ไอ้ตัวเวทนา สุขเวทนามันก็คือทุกข์ ทุกขเวทนามันก็คือทุกข์ อทุกขมสุขเวทนามันก็คือไอ้ตัวโง่ ที่นี้ ทั้งสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนานั้น เหมือนกัน เหมือนที่หลวงพ่อบุตเมื่อคืน เหมือนกันเพราะเกิด-ดับเหมือนกัน สุขเวทนามันก็เกิด-ดับ ทุกขเวทนามันก็เกิด-ดับ อทุกขมสุขเวทนามันก็เกิด-ดับ มันก็เลยเหมือนกัน

การจะดับตัณหา ต้องดับที่เหตุ เหตุก็คือเวทนา จะดับตัณหาจึงต้องดับที่เวทนา การจะดับเวทณาก็ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด แล้วก็เอามาดับที่ตัวเวทนา พอตัวเวทนามันดับ ตัณหามันก็ดับ นี่หนึ่ง ตัณหา สองเหตุเกิดของตัณหา สามความดับของตัณหา สี่หนทางให้ถึงความดับของตัณหา

ถ้าเราให้แจ่มแจ้งเข้าไปอีก หนึ่ง ตัณหาเป็นตัวทุกข์ สองเหตุให้เกิดทุกข์ คือ เวทนา สาม การดับทุกข์มันคือการดับที่ตัวเหตุคือ เวทนา สี่หนทางแห่งความดับทุกข์ก็ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด แล้วก็ได้ปัญญาตามที่ต้องการ แล้วตัณหามันก็ดับ ไปสังเกตดูสิ ตัวนี้แหละชัดเจนที่สุด เพราะตัณหาอันมีทุกคนเลย ไม่เรื่องลูก ก็เรื่องเมีย ไม่เรื่องเมียก็เรื่องบ้าน ไม่เรื่องบ้านก็เรื่องรถ เรื่องเครื่องซักผ้า เรื่องตู้เย็น ทั้งนั้นแหละ เครื่องเสียง อะไรต่างๆ ทั้งนั้นเลย กล้องถ่ายรูป เหมือนกัน ทั้งนั้น เต็มวุ้นใหม่มันก็ออกมา ออกมา หลวงพ่อเลิกเล่นเลย พอ ไม่เอาแล้ว ไม่ตามใจมันแล้ว ดีแค่ไหนก็ไม่ตามใจมันเสียอย่าง พอ ไม่เป็นไร ถืออาถรรพ์ว่า พอ พอ

นี่ตัณหาต่างๆ มันมีทั้งนั้นเลย มันขึ้นอยู่กับว่าอยากกับอะไร ถ้าอยากกับสติปัญญา ไม่เรียกว่าตัณหา แต่ถ้าอยากด้วยความอยากเพียงๆ นั้นแหละ มันตัณหา ถ้าอยากแล้วมันเป็นทุกข์ ไม่ต้องอย่างอื่นหรอก เข้าไปในร้านเสื้อผ้านี้ ลืมหมดเสื้อผ้าที่อยู่ที่บ้าน ลืมหมดเลย นับไม่ถูก

แล้ว พอไปเห็น แหม อันนี้มันดอกสวย น่าจะเอาไปใส่ตอนสงกรานต์ มาแล้ว มาแล้ว ตันหาทั้งนั้น มันไม่จบ ตันหาที่มันไม่จบ มันไม่อึม ตันหาที่โยมรู้ว่ามันเป็นยังไง มันไม่มีหูรูด พอเข้าก็ออกโพล่งไป ไม่มีหูรูด แต่ถ้ามีหูรูด คือ สติปัญญา มันรู้ที่รู้ทางจะไปถ่ายที่ไหน ฉี่ที่ไหน เพราะมันมีหูรูด แต่ตันหา มันไม่มีหูรูด นี่ง่ายง่าย ตันหาที่ลำไส้มันตรง

ที่นี้ตันหาเป็นตัวทุกข์ เหตุเกิดของตันหา ก็คือเวทนา ความดับของตันหา ก็คือต้องดับเวทนา หนทางให้ถึงความดับตันหา ก็คือ การปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดเหมือนเดิม

เวทนาเป็นตัวทุกข์ - เหตุให้เกิดเวทนาคือผัสสะ

ที่นี้เราก็ตั้งใจอีก ตัวเวทนานี้ เป็นตัวทุกข์ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ก็คือตัวผัสสะ ตัวผัสสะคืออะไร คือตัวกระทบ ตากระทบรูป หูกระทบกับเสียง จมูกกระทบกับกลิ่น ลิ้นกระทบกับรส ผัสสะทั้งนั้น จนใจถึงกับธรรมารมณ์ เขาเรียกผัสสะที่นี้ หนึ่งเวทนา สองเหตุเกิดของเวทนาคือผัสสะ สามความดับของเวทนา ต้องดับที่ผัสสะ สี่วิธีปฏิบัติเพื่อให้เวทนาดับ ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด เมื่อปฏิบัติตาม มันก็เกิดตัวนั้นขึ้นมาอีก จักขุขุอะพาที ญาณัง อุทะปาทีฯ นั่นแหละ พอเกิดตัวนั้นขึ้นมา ก็เอามาดับที่ตัวผัสสะ

ที่ตัวผัสสะนี้ พอตาเห็น ก็ลักแต่ว่าเห็น ไม่ต้องไปรักไปเกลียด

มัน หูได้ยินก็รักแต่ว่าได้ยิน ใจ “รักแต่ว่า” นั่นแหละ มันคือตัวปัญญา เห็นดอกไม้สวย ก็รักแต่ว่าสวย แต่พอมันพ้นเวลานี้ไปแล้ว มันก็ไม่สวยแล้ว นั่นเราใช้ปัญญาแล้ว คือ ใช้หลักอนิจจัง อนัตตามาคุ่มๆ เรื่อง

ถ้าเรารู้ว่ามันสวย ดูว่ามันหล่อ ดูในปัจจุบันนี่ลี เล็งลงไปเลย สวยที่ตรงไหน ผู้หญิงสวยที่ตรงไหน ผู้ชายหล่อที่ตรงไหน หล่อที่จมูก ก็ใช้มีด ใช้ปัญญา เหมือนเอาจุกมันออกมา เอามาวางไว้บนกระดาษขาวๆ เอ้า คิ้วมันสวย ลอกคิ้วมันออกมาวางไว้ ลูกตาของผู้หญิงคนนั้นสวย ที่จริงมันใส่ตาปลอมทั้งนั้น คิ้วลูกตาออกมาวางไว้ เปลือกปากมันสวย เอามีดไปเฉือนเปลือกปากมาเลย สวยที่ตรงไหน ใช้ปัญญาในปัจจุบันนี้แหละ ให้เราหาจุดให้พบว่าสวยที่ตรงไหน หล่อที่ตรงไหน หาจุดพบแล้ว เหมือนออกมาเลยด้วยจิตที่ประกอบด้วยปัญญา นั่นแหละจักขุ อูหะปาติ ญาณังอูหะปาติฯ ที่เหยียดออกไปอีก ใช้ในปัจจุบันเลย อย่างนั้นแน่นอนที่สุด แต่ข้อสำคัญคือต้องเอาสัมมาสติ บอกแล้วว่าสำคัญในอริยมรรคคือต้องสติ ถ้าขาดสติขาดหมด แงงไม่ถึงเกลือ ไม่มีน้ำปลา ก็เลยจืดชืด ฉะนั้น ต้องมีสติตั้งปัญญามา พอจะเกิดผัสสะขึ้นมา มีสติแล้วก็มีปัญญามาผ่าตัดเลย พอผ่าตัดเสร็จจบ ไม่ติดอกติดใจแล้วที่นี้หมดความติดอกติดใจ

นี่ ตั้งใจทขัยขึ้นมาว่า เวทนาคือตัวทุกข์ เหตุให้เกิดเวทนาคือผัสสะ ผัสสะทางตา ผัสสะทางหู ผัสสะทางจมูก ผัสสะทางลิ้น ผัสสะทางกาย

ผัสสะทางใจ สักแต่ว่า คำว่าสักแต่ว่า คือ ปัญญา สำเร็จรูปมาจากการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด พอเห็น ก็เลยสักแต่ว่าเห็น มั่นก็เลยจบ เออ ถ้ามันตายแล้วมันเป็นยังไง ถ้าไปโดนสัทนามที่ญี่ปุ่น แล้วมันไม่ก้องกันหรือที่นี้ มั่นก็หมดสวย หมดงาม หมดหล่อกันทั้งนั้น หลวงพ่อณะอยากเห็นคนที่ตายมากๆ เป็นกองอย่างนั้น อยากเห็นไอ้ที่แขนขา ไอ้ที่ขาขา ไอ้ที่คอขา ไอ้ที่ใส่ทะลักออกมา ชอบ ชอบเลยอย่างนั้น เราจะได้ปลง เราไปเห็นคนสวยเข้า เอาภาพนั้นมาทาบบีบเข้าไป ได้ที่เลยที่นี้ เห็นคนหล่อ ก็เอาภาพนั้นมาทาบ จบเลยไม่ต้องใช้เวลานาน ชั่วเสี้ยววินาทีเดียว จบ หนึ่งนั้นมันไม่ยาว สั้นนิดเดียว ต้องใช้ปัญญา

เพราะฉะนั้น ผัสสะคือการกระทบ พอกระทบก็ “สักแต่ว่า” พอสวยก็ “สักแต่ว่า” หล่อก็ “สักแต่ว่า” พอ “สักแต่ว่า” มั่นก็จะดับทันที นั่นคือเราปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด พอปฏิบัติแล้วก็ทำให้ผัสสะดับ พอผัสสะดับ เวทนาที่อยู่ไม่ได้ สุขเวทนาที่เราเข้าไปพอใจมัน ก็เลยเลิกความพอใจมัน พอทาบแล้วมันหมดสิทธิ์แล้ว หมดท่าแล้ว สุขเวทนาจึงตั้งอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนาจึงตั้งอยู่ไม่ได้ อทุกขมสุขเวทนาจึงตั้งอยู่ไม่ได้ เขาเรียกว่าไม่มีนันทิ นันทิแปลว่าความพอใจ พอันทิไม่เกิด มั่นก็จบ ถึงว่าเพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ

ผัสสะเป็นตัวทุกข์ - เหตุให้เกิดทุกข์คือสฬายตนะ

ที่นี่เราก็มุ่งตั้งใจอีก ตั้งใจอยู่ที่ผัสสะ ผัสสะเป็นตัวทุกข์ ผัสสะทั้งหกนั้นแหละ ผัสสะทางตา ทางหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผัสสะเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คือสฬายตนะ สฬายตนะก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หกทาง นั่นคือประตุนหน้าต่าง ๖ บาน พอตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำหน้าที่ตามหน้าที่ดู หูมีหน้าที่ฟัง มันทำหน้าที่ตามธรรมชาติของมัน

ผัสสะเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คือสฬายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ฉะนั้น การจะดับผัสสะ ต้องดับที่สฬายตนะ คือ ดับที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ วิธีดับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด พอปฏิบัติแล้ว สฬายตนะคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจดับ เมื่อตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจดับ ผัสสะมันก็ดับ เลิกยึดมั่นถือมั่นมัน

แต่หลวงพ่อก็ใช้วิธีอย่างนี้ ตาไม่ใช่กู หูไม่ใช่กู จมูกไม่ใช่กู ลิ้นไม่ใช่กู กายไม่ใช่กู ใจไม่ใช่กู เรียนลัดกันอย่างนั้นเลย แต่ถ้าตา หู จมูก อวิชชา มันเกิดแล้วที่ตา หูฯ นั้นแหละ หลวงพ่อก็เลยท่องๆ เดินท่องอยู่อย่างนั้นแหละ ตาไม่ใช่กู หูไม่ใช่กู มันก็ดับ ถ้าตาไม่ใช่กู หูไม่ใช่กู ผัสสะมันก็ดับ

สฬายตนะเป็นตัวทุกข์ - เหตุให้เกิดทุกข์คือนามรูป

เมื่อผัสสะดับ เพราะสฬายตนะดับ เราก็ตั้งสฬายตนะเป็นตัวทุกข์

ขึ้นมาอีก สฬายตนะคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คือ นามรูป นามรูปก็คือ กาย กับ ใจ นั้นแหละ การดับทุกข์ต้องดับนามรูป ถ้าไม่ดับนามรูป สฬายตนะก็จะไม่ดับ สฬายตนะมันเป็นประตูลูกต่าง มันติดอยู่กับกายนี้แหละ ตาก็ติดอยู่กับกาย หู จมูก ลิ้นฯ ทั้งนั้นแหละ

เมื่อสฬายตนะเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คือนามรูป การจะดับสฬายตนะ ก็ต้องดับที่นามรูป ไม่ใช่มาดับที่ตัวสฬายตนะ การจะดับนามรูปก็ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดเหมือนเดิม แล้วก็ได้สำเร็จรูปมาด้วยปัญญา จักขุขุทะปาติ ญาณังขุทะปาติฯ นั้นแหละ พอได้ปัญญามาแล้ว ก็เอามาดับที่นามรูป คือ กาย กับใจ หลวงพ่อก็ทำอย่างนั้นอีก กายไม่ใช่กู ใจไม่ใช่กู เรียนลัด แต่ก่อนก็ปฏิบัติอยู่อย่างนั้น เดินเวียนรอบหอรชัง ไปโน่น บางทีเดิน ๓ รอบเลย กายไม่ใช่กู ใจไม่ใช่กู กายไม่ใช่กู ใจไม่ใช่กู เดินเวียนอยู่อย่างนั้น ต่อไปมันก็แตกฉานเอง มันก็รู้เองเสร็จแล้วสฬายตนะมันก็ดับ เราทำให้มันซ้ำ ซ้ำ ดับให้มันซ้ำ ซ้ำ ต่อไปมันก็ดับเอง มันก็รู้ทันเอง เพราะเราใช้สติในอริยมรรคมีองค์แปดนั้นแหละ

นามรูปเป็นตัวทุกข์ - เหตุให้เกิดทุกข์คือวิญญาณ

พอเสร็จแล้ว เราจะดับนามรูป เราก็ตั้งอีก นามรูปเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ก็วิญญาณ วิญญาณคือตัวรู้ แต่เมื่อก่อนมันรู้เฝ้าๆ ใจรู้

นี่คือกุฎฐ์ ที่สอนรู้ๆ กันนั้นแหละ พอกุฎฐ์ ภายใจก็เป็นของกุ สฬายตนะก็เป็นของกุ ผัสสะก็เป็นของกุ เวหนาก็เป็นกุ ฐ์นั้นก็เลยเป็นกุหมต เพราะอะไร เพราะวิญญาณตัวนั้นมันถูกควบคุมโดยอวิชชา มันก็เลยกลายเป็นกุฐ์ขึ้นมา ไปไหนมันก็แบกรู้ไปด้วย ไม่เบื่อ ไม่รู้ว่าหนัก

เมื่อนามรูปเป็นตัวทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ก็คือวิญญาณ การดับนามรูปต้องดับที่ตัววิญญาณ ดับวิญญาณต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด เมื่อปฏิบัติ เราก็ได้ปัญญาสำเร็จรูปมา คือ จักขุชอุทะปาติ ญาณัง อุทะปาติฯ นั้นแหละ แล้วก็ดับวิญญาณ พอดับวิญญาณ นามรูปก็ดับ คือดับเหตุมัน ต้องดับที่เหตุมันเสมอ

พระอัสสชิท่านบอกกับสารีบุตรว่า *ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น* เพราะฉะนั้น ทุกตัวนั้นแหละ มันมีทั้งทุกข์ มีทั้งเหตุ ในนั้นมีทั้งตัวทุกข์ มีเหตุให้เกิดทุกข์ มันเป็นอย่างนั้นตลอดไปนั้นแหละ ที่นี้พอเราเอาอริยมรรคมีองค์แปดมาปฏิบัติ แล้วก็ดับตัววิญญาณ ตัวนามรูปมันก็ดับ

วิญญาณเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ คือสังขาร

ต่อไปเราที่ตั้งใจหยั่งอีก วิญญาณเป็นตัวทุกข์ วิญญาณนี้ไม่ใช่วิญญาณผิณะ วิญญาณที่รู้มัน วิญญาณที่รู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตัวรู้มันเขาเรียกวิญญาณ วิญญาณที่เป็นผีที่ตายไป

แล้วโน้นอย่าไปยุ่งกับมัน ตัดตัววิญญานนี้แหละ ถ้าดับตัววิญญานนี้ได้แล้ว ก็ไม่ต้องไปเป็นวิญญานโน้นแล้ว ทีนี้ถ้าสมมติผีมาหลอกเรา เราก็รู้จากวิญญานนี้แหละว่าตาเห็น ก็รู้กับวิญญานที่เกิดทางตาเห็นแหละ ถ้าได้ยินเสียง ก็ด้วยวิญญานทางหู เรียกโสตวิญญาน วิญญานนี้หมายถึงวิญญานหก คือ วิญญานทางตา วิญญานทางหู วิญญานทางจมูก วิญญานทางลิ้น วิญญานทางกาย วิญญานทางใจ

วิญญานเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ก็คือสังขาร ความดับทุกข์ ก็ต้องดับที่สังขาร ที่เหตุมัน ไม่ใช่มาดับที่ตัววิญญาน ต้องดับที่ตัวสังขาร กายสังขาร วจีสังขาร มโนสังขาร ดับที่ตัวสังขารก็ต้องปฏิบัติตาม อริยมรรคมีองค์แปด ให้มีพลัง พอมีพลังพอได้ปัญญา มา ก็ดับสังขาร แล้ววิญญานมันก็อยู่ไม่ได้ วิญญานมันก็ดับ นั่นคือดับที่ตัวเหตุ ตัวเหตุมันทั้งนั้น ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น พระองค์มีปกติตรัสอย่างนั้นเป็นธรรมดา นี่เป็นเรื่องธรรมดา พระองค์ต้องตรัสอย่างนี้อยู่เรื่อยๆ

สังขารเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์คืออวิชชา

ทีนี้ยังเหลืออีก ๒ ตัว สังขาร กายสังขาร สังขารทางกาย สังขาร แปลว่ากระทำ กายสังขาร การกระทำทางกาย วจีสังขารก็คือการพูด มโนสังขารก็คือตัวคิด เรียกว่าใจ ใจคิด สังขารเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิด

ทุกข์ก็คือวิชานั่นแหละ การที่จะดับสังขาร ต้องดับที่ตัวอวิชชา อวิชชาจะดับอย่างไร ก็ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด เห็นใหม่ ขึ้นไปถึงตัวต้นมันแล้ว ดับอวิชชาต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด พอปฏิบัติก็เกิดจักขุขุทะปาติ ญาณขุทะปาติ ปัญญาขุทะปาติ วิชาขุทะปาติ อาโลโกขุทะปาติ เกิดนิโรธขึ้นมา เรียกว่าเกิดปัญญาขึ้นมา พอเกิดปัญญาขึ้นมาแล้ว ก็มาดับที่ตัวอวิชชา พอดับอวิชชา สังขารมันก็ดับ

อวิชชาเป็นตัวทุกข์

อวิชชาเป็นตัวทุกข์ ตัวนี้มันสำคัญ ตัวต้นมันสำคัญ หลวงพ่อต้องคิด คิด คิด คิด วิจัย วิจัย เขาไม่ได้ว่าไว้อย่างละเอียด เราก็เลยต้องใช้สมองกันนานเหมือนกัน

อวิชชาคือตัวทุกข์ ที่เอาจิตโง่มาเป็นตัวกู ของกูนั่นแหละเป็นตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์เพราะมันโง่ เพราะอวิชชาตัวนั้นมันโง่ เพราะมันไม่รู้ อริยสัจสี่นั่นแหละ นั่นก็คือเหตุของอวิชชา หนึ่ง อวิชชา สองเหตุเกิดของอวิชชา ก็คือสมุทัย สามความดับอวิชชา สี่จะดับอวิชชาต้องดับที่เหตุ เราต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด พอปฏิบัติ เราได้นิโรธมาแล้ว คือเห็นแจ่มแจ้งมาแล้ว ได้ตัวปัญญา ตัววิชชามาแล้ว เราก็เอามาดับที่ตัวสมุทัย คือ ตัวเหตุให้เกิดทุกข์ พอดับที่ตัวสมุทัย อวิชชาก็ดับ เห็นใหม่ ตัวนี้แหละที่ยาก

อวิชชา เหตุเกิดของอวิชชา ความดับอวิชชา หนทางให้ถึงความดับของอวิชชา ต้องทำอย่างนั้นถึงจะได้ แล้วเป็นไฉนที่นี้ อวิชชาดับสังขารดับสังขารดับวิญญาณดับ วิญญาณดับนามรูปดับ นามรูปดับสฬายตนะดับ สฬายตนะดับผัสสะดับ ผัสสะดับเวทนาดับ เวทนาดับตัณหาดับ ตัณหาดับอุปาทานดับ อุปาทานดับภพดับ ภพดับชาติดับ ชาติดับ ชรา มรณะ โสกะประริเทวะทุกขะโทมะนัสสุปายาสดับ

เอามาจากข้างล่างบ้าง ชรา มรณะ โสกะประริเทวะทุกขะโทมะนัสสุปายาสดับ ก็เพราะชาติดับ ชาติดับก็เพราะภพดับ ภพดับก็เพราะอุปาทานดับ อุปาทานดับก็เพราะตัณหาดับ ตัณหาดับก็เพราะเวทนาดับ เวทนาดับก็เพราะผัสสะดับ ผัสสะดับก็เพราะสฬายตนะดับ สฬายตนะดับก็เพราะนามรูปดับ นามรูปดับก็เพราะวิญญาณดับ วิญญาณดับก็เพราะสังขารดับ สังขารดับก็เพราะอวิชชาดับ อวิชชาดับก็เพราะเหตุให้เกิดอวิชชามันดับ เห็นใหม่ พออวิชชาดับ สังขารดับๆ เวียนขึ้นเวียนลงอย่างนั้น เอาขึ้นลง ขึ้นลง เราจะเข้าใจ แล้วจะเห็นแจ้ง

ก่อนอื่นเราต้องจำ และปฏิบัติ**อริยมรรคมีองค์แปด** ไป**อริยสัจสี่** จำไม่ยาก แต่ต้องเข้าใจ ตัองรู้ ที่นี้**ปฏิจจนมุขปาถ** ตัวละครแต่ละตัว ต้องจำให้ได้ สามอย่างนี้มันเกี่ยวโยงกัน อริยสัจสี่ก็ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ หนทางให้ถึงความดับทุกข์ พระพุทธเจ้าพระองค์รู้ อริยสัจสี่ พระองค์ก็เลยทำอย่างนี้ ไม่ใช่ดีดน้ำมนต์

- หนึ่ง ทุกข์เป็นอย่างนี้ๆ ทุกข์เป็นสิ่งที่เราควรกำหนดรู้ เรากำหนดรู้ได้แล้ว
- สอง เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างนี้ๆ เหตุให้เกิดทุกข์เป็นสิ่งที่เราควรละ เหตุให้เกิดทุกข์เราละได้แล้ว
- สาม นิโรธ นิโรธคือความดับทุกข์ ความดับทุกข์เป็นอย่างนี้ๆ ความดับทุกข์เป็นสิ่งที่เราควรทำให้แจ้ง ความดับทุกข์เป็นสิ่งที่เราทำให้แจ้งได้แล้ว
- สี่ หนทางให้ถึงความดับทุกข์ ก็คืออริยมรรคมีองค์แปด ก็คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ เป็นอย่างนี้ๆ อริยมรรคมีองค์แปดเป็นสิ่งที่เราควรปฏิบัติให้เกิดมี อริยมรรคมีองค์แปดเราทำให้เกิดมีได้แล้ว

นี่อย่างละสาม เรียกว่าปริวัฏฏ์สาม ทีนี้ปริวัฏฏ์สามมันเวียนไปเวียนมา เรียกว่าอาการสิบสอง อาการสิบสองไม่ใช่ทวัตติงสาในโน้นนะ ทวัตติงสานั้น เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจฯ อันนั้นมันอาการสามสิบสอง อันนั้นมันอาการสิบสอง สาม สี่ สิบสอง ในอริยสัจทั้งสี่นั้นแหละ ถ้าพระองค์ยังไม่ชำนาญในเรื่องนี้ พระองค์ก็ยังไม่ปฏิญาณว่าเป็นพระพุทธเจ้า แต่เมื่อพระองค์ชำนาญเรื่องการเกิด การเห็นอริยสัจสี่ เรื่องการเห็นขั้นนี้ทำให้การเห็นปฏิจจสมุปบาท หรืออริยสัจสี่ที่อยู่ในปฏิจจสมุปบาททุกๆ ตัว ตัวละสี่ๆ นั่นคือให้เห็นอริยสัจสี่

ท่านอาจารย์พระเดชพระคุณท่านพุทธทาสท่านจึงบอกว่า อริยสังขลาคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นอริยสังขลเล็ก ส่วนอริยสังขใหญ่คือ ปฏิจจ-สมุปบาท เพราะแต่ละตัวมันมีสี่ทั้งนั้นเลย เหมือนเราทำสร้อยคอ หรือสร้อยข้อมือ ทำเป็นห่วงๆ แล้วเอามาคคล้องกันเป็นสิบเอ็ดหรือสิบสองห่วง จึงเรียก **ปฏิจจสมุปบาท แปลว่า อาศัยกัน แล้วเกิดขึ้นๆ** ถ้าเราเอาตัวเดียว เช่น เอาชรา มรณะ โสกะปะริทเวหะทุกขะโทมนัสอุปายาสเป็นทุกข์ ตัวเหตุให้เกิดทุกข์ ตัวความดับทุกข์ ตัวหนทางให้ความดับทุกข์ เอาไปทีละตัวๆ อย่างนั้นก็ได้ แต่ถ้าทำอย่างทีหลวงพ่อกว่านี้ เราก็จะเข้าใจได้ง่ายกว่า ปฏิจจสมุปบาทมีหลายแง่หลายมุม เราไม่ต้องเอาทุกมุม แค่ให้เราปฏิบัติแล้วความทุกข์มันดับ ก็ใช้ได้แล้ว

การปฏิบัติ

ความทุกข์ดับมาจากอวิชชา นี่เห็นยากหน่อย **ถ้าปัญญาเราไม่ถึงเอาดับที่เวหนาก่อน ให้ตั้งต้นที่ผัสสะ** แล้วให้ตั้งที่เหตุคือสฬายตนะ ก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตาไม่ใช่หู หูไม่ใช่จมูก ไม่ใช่ลิ้น กาย ใจ ไม่ใช่หู ตาเห็นก็ไม่ใช่หูเห็น ก็คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ตามันก็ทำหน้าที่อย่างนั้น แต่อย่าให้ของมันไปทำหน้าที่ ให้ตามันทำหน้าที่ไปตามธรรมชาติ พอมันเกิดผัสสะขึ้นมา เกิดเวทนาขึ้นมา สติก็ตั้งปัญญามา พอตั้งปัญญามาแล้ว ก็เห็นเวทนาตัวไหนๆ เราก็เข้าใจแล้วว่า อย่าง

นี่เรียกว่าสุขเวทนา อย่างนี้เรียกว่าทุกขเวทนา อย่างนี้เรียกอทุกขมสุขเวทนา พอเกิดเวทนาขึ้นมา เราก็เตรียมพร้อม ดึงปัญญามา เหมือนที่ที่เราปฏิบัตินั้นแหละ ปัญญาเอามาจากไหนล่ะ ก็เอามาจากอริยมรรคมีองค์แปดนั้นแหละ พอได้ปัญญานั้น ก็เอามาดับ ดับที่เวทนาไม่ทัน ก็ดับที่ตัณหาที่ได้ รู้ว่าตัณหาเป็นยังไง ดับที่ตัณหาเสียก็ยังไม่ทันอยู่ แค่อ้าเลย ตัณหาไป ดับไม่ทันแล้ว มันเลยไปเป็นอุปาทาน เป็นภพ เป็นชาติ เป็นชรา มรณะฯ ไปถึงโน่นแล้ว มันก็ทุกข์เต็มเปี่ยมแล้ว

ทั้งอริยมรรคมีองค์แปด อริยสังขี แล้วก็ปฏิจลสมุปบาท ต้องเข้าใจเรื่องนี้ ถ้าไม่เข้าใจ มันก็ยังเว้าๆ แหว่งๆ มันก็ยังไม่อะไร ฉะนั้นขอให้ทุกคนช่วยกันขยันหน่อย อย่างน้อยตอนแรกก็เข้าใจทีสวด สวดแล้วก็ค่อยๆ เข้าใจ ซึมไปที่ละนิดๆ แล้วพอปฏิบัติ มันก็จะซึมลึกทีนี้ ซึมลึกเข้าไปอีก รู้เองทีนี้ รู้เอง รู้อย่างที่หลวงพ่อสอนมันเป็นสุดมยปัญญา พอเอาไปคิดเองก็เป็นจินตามยปัญญา ถ้าเรารู้ด้วยการปฏิบัติ ด้วยการภาวนา ตาไม่ใช่กุ หูไม่ใช่กุ จมูก ลิ่น กาย ใจ ไม่ใช่กุ พอภาวนาไป มันรู้ขึ้นมาจริง นั่นแหละ เรียกภาวนามยปัญญา เกิดปัญญาขึ้นมา

ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา จากการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปฯ นั้นแหละ มันจะไปรวมตัวกัน ก็ให้เห็นอริยสังขี พอเห็นอริยสังขีก็สบาย สบายมากทีนี้ มันก็ดับ เรียกว่าดับ ดับ ดับ มันก็ว่างทีนี้ ใครที่เจริญว่าง มันก็ว่างจากตัวกู่นั้นแหละ

ดับ พอกิเลสมันดับ พอจิตมันดับ จิตที่มันเป็นๆ ไม่ใช่ดับที่ห้องดับจิตดับตอนที่เรายังเป็นๆ ยังลืมตา ยังหายใจนี้แหละ ดับว่ามันไม่ใช่กู จิตมันไม่ใช่กู พอจิตไม่ใช่กูดับ จิตมันก็ว่าง ก็คือว่างจากกู ถ้าจิตว่างจากกู การกระทำก็ดี ความคิดก็ดี คำพูดก็ว่างจากกู วิญญาณตัวรู้ก็ไม่ใช่กูรู้ นามรูป กาย-ใจก็ไม่ใช่กู ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ไม่ใช่กู ผัสสะ การกระทบก็ไม่ใช่กู เวหนาก็ไม่ใช่กู แล้วตัณหามันจะเกิดยังไงที่นี้ นี่ มันหมดกู เพราะกูคือกิเลสมันตาย

ฉะนั้น การปฏิบัติ หนึ่งกู สองเหตุให้เกิดตัวกู สาม ความดับตัวกู สี่หนทางให้ถึงตัวกู มันก็อริยสังขลีนั่นแหละไม่พ้นไปจากนี้หรอก ฉะนั้น ให้เราปฏิบัติให้เกิดปัญญาขึ้นมา ให้แจ่มแจ้ง พอแจ่มแจ้งขึ้นมา มันก็สามารถที่จะเปลื้องความทุกข์ ลอกออกไป ลอกออกไป กูออกไป กูออกไป มันก็หมดเอง **การฟังนี้เพื่อให้เข้าใจ เข้าใจแล้วก็ให้เอาไปปฏิบัติ** ปฏิบัติแล้ว ผลของการปฏิบัติก็คือไม่มีความทุกข์ หมดความทุกข์

ฉะนั้น หนึ่ง ดับ สอง ว่างจากตัวกู สาม สงบ ก็จิตมันไม่เอาอะไรแล้ว มันก็อยู่กับความสงบสติที่นี้ มันไม่เอาอะไร มันจะอยู่กับอะไร ร่างกายนี้ก็ไม่ใช้ของกูแล้ว จิตก็ไม่ใช้ของกูแล้ว ตา หู ฯ ก็ไม่ใช้ของกู ไม่ใช้ตัวกูแล้ว อยู่กับความสงบดีกว่า คือมันไม่เข้าไปยึดมันถือมันอะไรแล้ว มันก็สงบ จิตมันก็เลยได้สร้างบ้านใหม่ขึ้นมา บ้านที่เราอยู่กัน คือ บ้านของร่างกาย แต่นี้เป็นบ้านของจิต เป็นบ้านของปัญญา บ้านโน้นมันเป็นบ้าน

ของกาย ที่นี้ บ้านของกายที่ยังยึดมั่นถือมั่นกันนั้น มันเป็นบ้านของใคร ของอวิชาาแหละ จิตเป็นของอวิชาาหมด แต่บ้านใหม่นี้ เป็นบ้านของวิชา เป็นบ้านของปัญญา

ฉะนั้น ดับ ว่าง แล้วยังสงบ บ้านที่สงบเพราะมีปัญญา มีวิชา พอมีวิชา มีปัญญาไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นอะไร เพราะอะไร เพราะกิเลสมันดับ พอกิเลสมันดับหมด เพราะอวิชาามันดับ ใจตัวต้นมันดับ ใจตัวปลายๆ มันก็ดับหมดแหละ ไม่มีอะไรเหลือ ให้เราทำไปอย่างนั้น

ฉะนั้น ให้เราไปอยู่บ้านใหม่กันเถอะ สร้างบ้านใหม่ มาที่นี้เพื่อจะหาเส้นทางในการสร้างบ้านใหม่ ให้อยู่กับความสงบ อยู่กับความสงบทั้งกายทั้งจิตนั้นแหละ เพราะกิเลสมันดับ พอกิเลสมันดับ ก็อยู่กับความสงบ หายใจเข้าสงบ หายใจออกสงบ อยู่กับความสงบ มันจะตายก็คิดขึ้นมา สงบ สงบ สงบ อยู่กับความสงบ แต่ต้องฝึกให้ชิน ความสงบมันควบคุมตา หู ฯลฯ ควบคุมโลก ควบคุมจักรวาล ความสงบไม่ตาย ร่างกายกับกิเลสมันตาย

ที่นี้ใจความสงบมันจะเกิดขึ้นได้ ต้องทำให้ว่างก่อน ทำให้ดับก่อน แล้วที่สองก็คือว่าง ที่สามคือสงบ พอสงบแล้ว อีกหน้อยมันก็เย็นเอง พอเราสงบ สงบ สงบ ไฟที่มันลุกโพลงๆ มันไม่สงบ ไฟโลภะโทสะ มันลุกโพลงๆ พอเราดับเสร็จแล้ว เป็นยังไง มันก็ว่างจากที่ลุกโพลงๆ นั้นแหละ พอว่างจากที่ลุกโพลงแล้ว มันก็สงบ ไฟนั้นมันสงบแล้ว มันไม่มี

ออกซิเจนไม่มีอากาศมาหล่อเลี้ยงมันแล้ว ทีนี้ มันก็ยังไม่ยอมอยู่ พอเราใช้เวลาไป เรามาวนอยู่กับความสงบ สงบ ต่อไปมันก็คืออยุ่เย็นลง เย็นจนถึงที่สุดทีนี้ ดับ ว่าง สงบ เย็น นี่คือสโลแกนที่ตั้งเอาไว้ตั้งแต่ข้างต้นโน้น

เอาละ ขอให้ทุกคน มีการปฏิบัติที่ก้าวหน้า แล้วก็ให้เจริญยิ่งขึ้นไปในชีวิตของตัวเอง เราเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้ง ที่เราจะสามารถช่วยเหลือเพื่อนได้ เราก็ช่วยเหลือเพื่อนในตอนที่เรายังมีชีวิตนี้แหละ ไม่ใช่ปฏิบัติจนถึงที่สุด แล้วค่อยช่วยเพื่อน ปฏิบัติไปได้เท่าไรก็ช่วยเพื่อนเท่านั้น ยิ่งช่วยยิ่งได้ ไม่หมดหรอก ยิ่งเราช่วย เรายิ่งได้ หลวงพ่อช่วยเท่าไรๆ มันไม่หมดซักที ฉะนั้น ตอนนี่เราทำเพื่อตัวเอง ต่อไปก็ทำทั้งเพื่อตัวเอง เพื่อผู้อื่น พองานของตัวเองเสร็จแล้ว ก็เหลืออย่างเดียว เหมือนที่พระพุทธเจ้าท่านจบกิจของพระองค์แล้วตอนพระชนมายุ ๓๕ หลังจากนั้นอีก ๔๕ ปี เป็นงานของคนอื่นหมดเห็นไหม ฉะนั้น เราต้องเดินตามพระพุทธเจ้า เราจะจะไม่เสียทีที่เราเกิดมาเป็นคน ยกกระต๊อบจิตให้ถึงความ เป็นมนุษย์ แล้วเราก็จะได้ธรรมะที่เราปฏิบัติ

ขอให้ความเจริญในธรรมจงเกิดมีแก่ท่านทุกๆ คนเทอญ

โอบาทปิดทอง หลวงพ่อเอียน

ที่เราทำมาตั้งแต่วันที่ ๑๒ ถึงวันนี้คือ วันที่ ๑๕ นี้คือ ความปรารถนาของหลวงพ่อที่ตั้งไว้ในชีวิต เพราะว่าก่อนที่จะเกิดมาในโลกนี้ โยมแม่ได้นิมนต์เรื่องของดอกบัว ๒ ดอก คือ นิมนต์ว่าได้ดอกบัว ๒ ดอก ก่อนที่ท่านจะมีกรรมของหลวงพ่อ แต่หลวงพ่อรู้แล้วก็แก้ไม่ได้ ตอนนั้นแก้ได้แล้ว คือ ดอกบัวดอกที่หนึ่ง ก็คือตัวหลวงพ่อเอง ดอกบัวดอกที่สอง ก็คือญาติโยมทุกๆ ท่านที่ได้มารับฟัง แล้วเอาไปปฏิบัติ ทำให้ธรรมะเบิกบานขึ้นมาในดวงใจของทุกๆ ท่าน ฉะนั้น ขอให้ท่านเอาไปปฏิบัติตามที่หลวงพ่อชี้แนะ นี้คือความปรารถนาในชีวิตหลวงพ่อ ให้ดอกบัวคือปัญญา มันบานถึงที่สุด ความทุกข์มันก็จะตายไปโดยไม่เหลือ และต่อไป ความสงบเย็นก็จะเข้ามาแทนที่

หลวงพ่อเกิดมาเพื่อที่จะทำอย่างนี้ หลวงพ่อไม่มีภรรยาแต่หลวงพ่อก็มีลูกได้เยอะแยะไปหมด ความปรารถนานี้จะสมปรารถนา ก็อยู่

ที่พวกเราทุกคนศึกษาจริง ปฏิบัติจริง สุดท้ายก็คือได้ผลจริง อย่างนั้น
ชีวิตหลวงพ่อก็ไม่เป็นหมันแล้ว ชีวิตที่เป็นหมัน ก็คือชีวิตที่ไม่มีลูก
สืบทอดในวงศ์ตระกูล แต่ที่นี่ หลวงพ่อได้สืบทอดแล้ว วงศ์ตระกูลก็คือ
ตระกูลของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ตระกูลในทางโลกแบบภาษาคน

พระพุทธเจ้าเป็นพ่อของเราทุกคน พระธรรมเป็นแม่ คือ ท่าน
คลอดสรรพลึงทั้งหลายทั้งปวงในโลก ในจักรวาล ทุกๆ จักรวาล สรรพลึง
ทั้งหลายคลอดออกมาจากพระธรรม พระพุทธเจ้าเป็นพ่อ พระธรรม
เป็นแม่ ส่วนพระอริยสงฆ์สาวกที่เป็นพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านเป็นพี่
ของพวกเรา ฉะนั้น เราจะต้องเดินตามพ่อ เราต้องเชื่อฟังแม่ แล้วเราก็
เอาพระธรรม คือ ต้นฉบับของความว่างที่สงบเย็นมาปฏิบัติ แล้วเราก็
อยู่ในครอบครัวเดียวกัน

ในที่นี้ให้ถือว่าเป็นโรงเรียนสองภาษา ไม่ใช่ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ
ภาษาเยอรมัน ไม่ใช่สองภาษาของพวกเราก็คือ ภาษาโลกียะ จะเป็นภาษา
ไหนก็ได้ในโลกนี้ เรียกว่าโลกียะ อีกภาษาหนึ่งก็คือ ภาษาโลกุตระที่เรา
บางคนฟังไม่ถูก เพราะไม่ได้ศึกษาพื้นฐานมา

โลกุตระก็คือเหนือโลก ไม่ใช่ขึ้นไปอยู่ในอวกาศ แต่เหนือโลกใน
ภาษาที่เราเรียนเราศึกษากันอยู่นี้ ที่เรียกว่าเหนือโลก ก็คือ เหนือตา เหนือ
หู เหนือจมูก เหนือลิ้น เหนือกาย เหนือใจ เหนือสิ่งสมมติต่างๆ ไม่ยึด
ติดในอะไรทั้งนั้น นี่เรียกว่าเราเรียนภาษาโลกุตระ ภาษาที่อยู่เหนือโลก

เมื่อเราเรียนภาษาเหนือโลกนั้นแล้ว เราก็เอามาปฏิบัติด้วยองค์ปฏิบัติที่ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราท่านได้ปูทางไว้ให้พวกเราแล้ว ก็คือ อริยมรรคมีองค์แปด นั่นคือทางเดินที่ท่านชี้แนะไว้ให้พวกเรา อริยสังคีติ คือ ผลแห่งการปฏิบัติ

ต่อไปก็คือ ปฏิจจสมุปบาท ทั้งฝ่ายเกิด ทั้งฝ่ายดับที่มันอยู่ที่จิตใจ ของพวกเรานี้ ไม่ใช่สิ่งภายนอก เรื่องปฏิจจสมุปบาทเป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง เป็นเรื่องที่อยู่ภายใน เป็นเรื่องทุกข์ และเรื่องดับทุกข์โดยเฉพาะของแต่ละคน ฉะนั้น เราอย่าให้เสียเวลาที่เราก่อตัวขึ้นมา อย่าให้เสียเวลาของตัวเอง อย่าให้เสียเวลาของคนอื่น ของคนอื่นก็ต้องช่วย ตัวเองเราก็ต้องช่วย เราจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เราต้องช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ นี่คือหน้าที่ หน้าที่ของเราทุกคนที่ต้องปฏิบัติ

ฉะนั้น หลวงพ่อก็ทำหน้าที่ ท่านทุกคนก็ทำหน้าที่ เราอย่าทำหน้าที่ เฉพาะแต่ประกอบวิชาชีพ ที่ได้เงินมาแล้วเอามาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เลี้ยงครอบครัวเท่านั้น แต่อาชีพของเรานี้ คืออาชีพภายใน ถ้าเราไม่มี อาชีพภายใน ไม่มีทางเดินที่ถูกต้องแล้ว เราทำอาชีพภายนอก ก็ทำให้ เรามีความทุกข์ทุกกระเบียดนิ้ว ได้มาเราก็เป็นทุกข์ ไม่ได้สมปรารถนา เราก็เป็นทุกข์ มันจะมีแต่ความทุกข์เท่านั้น มันจะรุมมาทำร้ายเรา แต่ ละวันๆ ฉะนั้น วิชาป้องกันไม่ให้ความทุกข์ ก็คือวิชานี้ คือวิชาในการ ปฏิบัติ ในเรื่องกาย วาจา ในเรื่องของจิต ในเรื่องของการทำให้กิเลสมัน

ระงับลงไป แล้วเราก็จะเป็นอิสระ เราจะไม่ติดคุก เราจะไม่ติดตะราง แห่งอวิชาอีกต่อไป

ส่วนพวกเราที่ไม่ได้ปฏิบัติ ไม่รู้อะไรบางสิ่งบางอย่างในเรื่อง โลกุตระธรรมนี้ เหมือนกับว่าเขาเอาเชือกมามัดเท้าของเรา เขาไม่ได้มัดแน่นๆ เขามัดหลวมๆ มัดทั้งสองข้าง ไม่ได้มัดให้ติดกัน มัดให้เราเดินได้ เราก็เดินได้ทำอะไรได้ทุกอย่างทุกอย่าง แต่เราไม่รู้ว่ามีมดกัด เมื่อไม่รู้ทำยังไง ก็ทำให้มันรู้ขึ้นมา คือ เชือกนั้นเป็นเชือกของอวิชา อวิชามันมามัดพวกเราไว้ มัดเมื่อไหร่เราก็ไม่รู้ แต่ว่าเราจะรู้ทุกครั้งว่าถูกมัด ถ้ามันเกิดความทุกข์ขึ้นมาเพราะเราถูกมัด

ทีนี้เราก็จะต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด ให้เกิดจักขุ ให้เกิดญาณ ให้เกิดปัญญา ให้เกิดวิชา ให้เกิดแสงสว่างแห่งปัญญา พอเกิดแสงสว่างแห่งปัญญาขึ้นมา เราก็ดูเนื้อตัวของเร ดูเท้าของเรา อ้าว เรานี่มันถูกมัดนี่ เชือกมันมัดอยู่หลวมๆ เราก็เล่ห์เหลี่ยมในการแก้เชือก คือเชือกแห่งอวิชานั้น คือเชือกที่เขามัดไว้ที่เท้านั่นแหละ นี่เราต้องแก้ทุกคน ของใครใคร่ก็แก้เอง แต่ว่าเราไม่สามารถที่จะเห็นได้ว่าถ้าเราไม่ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด แล้วไม่เกิดจักขุของอุทปะภาติ ญาณของอุทปะภาติ ปัญญาของอุทปะภาติ วิชาของอุทปะภาติ อาโลโกของอุทปะภาติ เพราะถ้าไม่เกิด เห็นอริยสังขลาก็แก้มัดไม่ได้

ฉะนั้น เราเกิดมาเพื่ออะไร เราเกิดมาไม่ใช่เพื่อทำมาหากินให้

จำรวยอย่างเดียว เรายังมีงานที่จะต้องทำ งานส่วนตัวก็คือเพื่อที่จะแก้
 มัด แก่ที่เขาผูกเชือกมัดเท้าของเราเอาไว้ นี่เราจะเห็นเมื่อเราปฏิบัติตาม
 อริยมรรคมีองค์แปด แล้วก็เกิด จักขุขุหะปาติ ญาณังขุหะปาติ เป็นต้น
 ขึ้นเท่านั้น เมื่อเราเห็นแล้ว เราก็กัดมัดที่เท้าของเรา เอาเชือกนั้นทิ้งออก
 ไป ก็คือ กิเลสตัณหาตาย แต่ร่างกายคือเปลือกนอกยังอยู่

ทีนี้เราก็กูไปยังผู้อื่น เมื่อสอดส่องไปยังผู้อื่น คือ เพื่อนฝูง ญาติ
 พี่น้องของเรา ก็ให้ถือว่าทุกคนเป็นญาติพี่น้องของเราทั้งนั้นในโลกนี้
 แต่ว่าญาติพี่น้องที่เป็นสายโลหิตก็เหมือนกับญาติพี่น้องที่อยู่ห่างๆ กัน
 ทีนี้ท่านทุกคนที่มานั่งปฏิบัติกันอยู่ที่นี่ อาตมาถือว่านี้เป็นญาติทาง
 ธรรม ญาติทางจิตที่ใกล้ชิดกันโดยเฉพาะ นี่ทุกคนเป็นญาติกันยิ่งกว่า
 ญาติสายโลหิตเสียอีก แต่ถ้าหากญาติสายโลหิตมาปฏิบัติธรรม คนนั้น
 ก็เป็นญาติเช่นเดียวกัน เรียกว่าเป็นญาติธรรมเช่นเดียวกัน

ฉะนั้น เราจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าพระองค์จะตั้งเสด็จพ่อของ
 พระองค์ให้เป็นญาติกัน พระองค์จะตั้งราหุลให้เป็นญาติกัน ตั้งใครๆ ที่
 อยู่ในพระราชวังของพระองค์ให้มาเป็นญาติกัน เพราะว่าญาติภายนอก
 มันห่างกันเหลือเกิน พอเป็นญาติกันแล้วก็ต้องทำหน้าที่ร่วมกัน คือทำ
 หน้าที่ที่จะแก้เชือกของตัวเองแต่ละคนๆ แก่เชือกออก แล้วก็ช่วยผู้อื่น
 คือ ช่วยชี้แนะผู้อื่นว่า นี่มันมีเชือกอยู่นะ ที่เขาเอามามัดไว้ที่เท้าทั้งสอง
 ข้าง มันมีเชือกอยู่ ถึงเขามัดไว้หลวมๆ ให้เราเดินได้ แต่แล้วเราก็ไม่รู้ธำ

เราไม่ปฏิบัติตามองค์แห่งมรรคที่พระพุทธเจ้าชี้แนะเอาไว้ ฉะนั้น เราทุกคนจงอย่าได้ประมาท ในการที่จะเรียนรู้ในการปฏิบัติให้เกิดสติปัญญาขึ้นมา เมื่อเกิดสติปัญญาขึ้นมาแล้ว เราก็จะได้แก่เชือกที่มัดอันนั้น เมื่อแก่เชือกของตัวเองแล้ว ก็ช่วยผู้อื่นเหมือนที่บอกให้ฟังนี้แหละ

ฉะนั้น ทั้งหมดนี้คือ ความสบายใจของหลวงพ่ หลวงพ่อก็เลยต้องทำหน้าที่อย่างนี้ตลอดไป จะกี่เดือนก็ปี อันนั้นสุดแล้วแต่ธรรมชาติที่มอบให้ ฉะนั้น หน้าทีอันนี้เป็นหน้าที่ของหลวงพ่ และเป็นหน้าที่ของท่านทุกๆ คนที่จะต้องทำกันอย่างนี้

หน้าที่ภายนอก คือ การประกอบอาชีพเพื่อปากเพื่อท้อง อันนั้นเราก็ทำกันไป แต่หน้าที่ภายใน คือ ภาษาโลกุตระ เราก็ต้องศึกษา เราก็ต้องเรียนรู้ เอามาปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องอริยมรรคมีองค์แปด ในเรื่องอริยสัจสี่ ในเรื่องปฏิจจสมุขบาท โดยเฉพาะยึด ถ้าเราศึกษาโดยละเอียดโดยตัวเองแล้ว เรียนรู้ด้วยตัวเองแล้ว เราก็ชำนาญในการแก้เชือกอันนั้น แล้วเราก็แก่เชือกของตัวเองขว้างทิ้งไปเสียได้ เราก็เลยบอกคนอื่น

เชือกนั้นเราจะเห็นได้อย่างไร ถ้าเราปฏิบัติแล้วเกิด จักขุอุหะปาที คือ ดวงตาภายใน เกิดญาณขึ้นมา เกิดปัญญาขึ้นมา เกิดวิชาขึ้นมา เกิดแสงสว่างแห่งปัญญาขึ้นมา เราก็เห็นภายใน เห็นแล้ว เราก็แก่เชือกนั้นทิ้งไปเสีย ภาระของเราก็จะหมดไปในเรื่องของตัวเอง

ที่นี้ยังเหลือภาระในการช่วยเหลือผู้อื่น เรื่องนี้ทั้งหมด หลวงพ่อ
 ปรารภมาตั้งแต่เด็ก เรียกว่าเราทุกคนที่มาั่งอยู่ตรงนี้ เรามีอุปนิสัย
 แห่งการปฏิบัติธรรม ในการแสวงหาธรรม เพราะฉะนั้นที่ท่านเข้ามาทาง
 นี้ก็ถูกต้องแล้ว ไม่ใช่ว่าอาตมาจะโฆษณาตัวเอง ท่านจะไปที่อาจารย์ไหน
 ก็ได้ มาที่นี้ก็ได้ แต่ท่านจะต้องปฏิบัติเพื่อจะให้ได้วิชา คือการแก้เชือก
 อันนั้น แต่ที่ไหนๆ ก็ไม่เท่ากับที่ตัวเอง คือ ที่ตัวเองนี่แหละ พอรับฟังมา
 แล้วก็เรียนรู้ด้วยตัวเอง ปฏิบัติด้วยตัวเอง เห็นได้ด้วยตัวเอง นี้เรียกว่า
สวากขาโต ภคฺวตา ธัมโม พระธรรมนั้นใด เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ
 ฟังเห็นได้ด้วยตนเอง นั้นมันต้องเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ใช่มีความรู้รอบตัว
 เอาหัวไม่รอด มันก็ยังเป็นทุกข์อยู่ ถ้ายังเป็นทุกข์อยู่ก็ยังไม่ใช้ไม่ได้ ต้องให้
 ทุกข์มันน้อยลง น้อยลง จนหมดสิ้น

ที่นี้เราก็มีอาจารย์หลายองค์หลายท่าน เมื่อเรารับฟังมาแล้ว เรา
 ก็เอามาปฏิบัติ ด้วยการเอามาใส่ดูในห้องแล็บของเรานี้แหละ ถ้าปฏิบัติ
 แล้ว มันดับทุกข์ไม่ได้ ก็ไม่ต้องเอา เอาที่ปฏิบัติแล้วมันดับทุกข์ได้
 นี้ต้องเป็นอย่างนี้

เพราะฉะนั้น เมื่อเรากินเข้าไปแล้ว ดื่มเข้าไปแล้ว ถ้ามันหายหิว ก็
 เรียกว่าใช้ได้ ที่นี้เราดื่มน้ำ คือ พระธรรมนี้ พอดื่มเข้าไปแล้วมันรู้สึก
 ชุ่มฉ่ำ เย็น แล้วก็ไม่มีหิวอีกต่อไป คือพอดื่มเข้าไปแล้ว มันอิ่ม คิดที่ไหน
 ก็อิ่มที่นั้น แล้วมันก็มีมอยู่ตลอดเวลา ถ้าอย่างนั้นก็เรียกว่าถูกต้องแล้ว

อาจารย์ในประเทศไทยนี้ มีเยอะเยอะเต็มไปหมด นี่เป็นบุญของประเทศไทย ถ้าหลวงพ่อกำหนดเดี๋ยวก็ทำไม่ได้ มีอาจารย์ท่านอื่นๆ พระองค์อื่นๆ วัดอื่นๆ เยอะเยอะเต็มไปหมด มีให้ท่านเลือก เหมือนกับเราไปในตลาดสดที่เขาขายของนั่นแหละ ทีนี้เราต้องมีตา ถ้าไม่มีตาก็ไปได้มะม่วงเนาะมาได้ของปลอมมา เราต้องมีตาทั้งภายในภายนอกภายใน

นี่คือภาคแห่งการปฏิบัติ ฉะนั้น ขอให้ทุกๆ ท่าน จงอย่าได้ประมาท จงอย่าได้ประมาท จงอย่าได้ประมาทกับชีวิตของเราเลย ทำชีวิตของเราอย่าให้มันเป็นหมัน เมื่อไม่เป็นหมันแล้ว เราก็จะมีลูกมีเต้ามากกว่าลูกที่เรามีทางโลกีย์ ๒ คน ๓ คน ๕ ห้าคนนี่ เราจะมีลูกเยอะเยอะเต็มไปหมด อย่างนี้ศาสนาจะไม่หายไปจากโลกนี้ เพราะฉะนั้น ให้มันคุ้มค่าที่เราเกิดมาในโลกนี้แล้ว มาพบพระพุทธศาสนาแล้ว ทีนี้พบพระพุทธศาสนาแล้ว ยังไม่พบพระพุทธเจ้า ฉะนั้น เราจะต้องปฏิบัติให้พบกับพระพุทธเจ้า คือภายในที่สงบเย็น

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูก่อนวัฏกลี ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ทีนี้ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ฉะนั้นพระพุทธเจ้าก็คือพระธรรมนั่นแหละ พระธรรมที่สูงที่สุด พระธรรมที่เราศึกษาเพื่อที่จะเห็น ก็คือ ปฏิจจสมุปบาท การเห็นปฏิจจสมุปบาท เราต้องปฏิบัติตามองค์อริยมรรค เมื่อปฏิบัติแล้วก็เกิด เกิดอะไร เกิด

เห็นอริยสังข์ พอเห็นอริยสังข์นั้นก็คือเห็นปฏิจจนสมุปปาบท อย่าไปแยกว่า อริยสังข์กับปฏิจจนสมุปปาบทเป็นคนละเรื่อง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ก็คือ ปฏิจจนสมุปปาบทวงเล็ก คือ ตัวอย่าง พอเห็นตัวอย่างอย่างนั้นแล้วก็ไป ทำการบ้าน ไปทำการบ้านปฏิจจนสมุปปาบทวงใหญ่ ที่ตั้งต้นด้วย อวิชา สังขาร วิญญาน นามรูป आयตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรา มรณะ โสกะปะริเทวะทุกขะโทมะนัสสุปายาส

ที่นี้พอเราเห็นปฏิจจนสมุปปาบทแล้ว เราก็ต้องดูว่าช่วงไหนเป็น ยังไง เห็นแล้วก็ปฏิบัติ ปฏิบัติแล้วก็สลัดความทุกข์ทิ้งไป เช่นว่า เมื่อเรา เห็นทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คือเห็น อวิชา เหตุเกิดของอวิชา ความดับของอวิชา หนทางให้ถึงความดับของอวิชา เสร็จแล้วก็เอาอริยสังข์ นั้นแหละไปทาบ แล้วก็เอาไปดับอวิชาตัวนั้น เมื่อดับอวิชา สังขาร วิญญานฯ มันก็ดับตามกันไปหมด พอดับตามกันไปหมดแล้ว เราก็เริ่ม จะเห็นพระพุทธรูปเจ้ากลางๆ แล้ว พอเราเห็นพระพุทธรูปเจ้าแล้ว เราก็โน้มหน้า พระพุทธรูปเจ้า คือ ความสงบเย็นนั้น นำมาไว้ที่กาย ที่วาจา ที่จิตของเรา แล้วเราก็อยู่กับพระพุทธรูปเจ้าตลอดชีวิตนี้ อยู่กับความดับ ความว่าง ความสงบ แล้วมันก็เย็น นั่น พระพุทธรูปเจ้าอยู่ที่ตรงนั้น

ถ้าเราดูภาพปฏิจจนสมุปปาบท พระพุทธรูปเจ้าจะชี้ไปที่วงว่าง คือ สุญญตา คือความไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งปวง เป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา เข้าไปยึดมั่นถือมั่นไม่ได้

เมื่อภิกษุรูปหนึ่งไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ถ้าเอาอย่างย่อๆ ได้ไหมในธรรมะในพระพุทธศาสนาของเรา呢 พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า ได้เอาย่อๆ ก็ได้ ให้เธอจำไว้ให้ดี สัพเพ ชัมมานาลัง อะภินิเวสายะ สิ่งทั้งปวง (สิ่งทั้งปวงนี้ก็คือ ทั้งหมด ที่พระองค์สอนทั้งหมดในพระไตรปิฎก ๔๕ เล่มนั้นแหละ แต่สมัยก่อน ๘๐ เล่ม ที่นี้มันมากไปกว่านั้น สิ่งทั้งปวงก็คือ ทั้งโลก ทั้งจักรวาลนั้นแหละ ที่ตาเห็น หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัส จิตรู้ธรรมารมณ์ นั้นแหละคือสิ่งทั้งปวง) สิ่งทั้งปวงอันใด (ก็คือพวกเรา呢แหละ) ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น ดิก็ไม่ใช่ไปยึดมั่นถือมั่น ชั่วก็ไม่ใช่ไปยึดมั่นถือมั่น สวยก็ไม่ใช่ไปยึดมั่นถือมั่น รวยก็ไม่ใช่ไปยึดมั่นถือมั่น สามิภรรยา ทรัพย์สมบัติอะไรก็ไม่ใช่ไปยึดมั่นถือมั่น นี่สิ่งทั้งปวงอันใด (ก็คือพวกเรา呢แหละ) ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นตัวกู ว่าเป็นของกู เพราะไอ้ตัวกูมันไม่มี พอปฏิบัติตามปฏิจสุมุปาบทแล้ว ตัวกูมันไม่มี ตัวกูมันหายไป เมื่อตัวกูหายไป ก็ไม่ต้องเข้ายึดมั่นถือมั่นแล้ว เมื่อเรายังมีตัวกูอยู่ มันก็เข้าไปยึดถือในตัวกู พอไปแยกตัวกูออกหมด อ้าว ตัวกูมันไม่มีนี้ เมื่อตัวกูมันไม่มี จะเข้าไปยึดมั่นถือมั่นอะไรละ ตัวกูไม่มี ของกูก็ไม่มี ฉะนั้น อย่าเข้าไปยึดมั่นถือมั่น

ให้จำไว้แม่นๆ ทุกคนต้องจำคาถานี้ สัพเพ ชัมมานาลัง อะภินิเวสายะ สิ่งทั้งปวงอันใด (ก็คือพวกเรา呢แหละ) ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวตน ว่าเป็นของตน อวิชาเกิดก็เพราะเข้าไปยึดมั่นถือมั่นจิต สังขาร คือ กาย

สังขาร วีสังขาร มโนสังขาร เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา ก็เพราะเข้าไปยึดมั่นถือมั่น วิญญาณ ตัวรู้ก็ถูกเข้าไปยึดมั่นถือมั่น นามรูป आयตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน เป็นต้น เกิดขึ้นมาได้คือความทุกข์ในวงจรนั้น ก็เพราะเหตุแห่งความยึดมั่นถือมั่น

ทีนี้ถ้าเราทำความยึดมั่นถือมั่นให้มันดับไปเสีย อวิชชามันก็ดับ สังขารมันก็ดับ วิญญาณมันก็ดับ ก็ดับหมด ความทุกข์มันก็ดับหมด ทีนี้เราจะอยู่กับอะไร ก็อยู่กับความสงบเย็น อยู่กับความดับทุกข์ อยู่กับความว่าง อยู่กับความสงบ อยู่กับความเย็น นั่นคือชีวิตจริงเป็นอย่างนั้น

ฉะนั้น ขอให้ทุกคนจงปฏิบัติเพื่อจะได้รู้ว่าชีวิตจริงที่ถูกปลดออกจากโช่ตรวน ปลดออกจากเชือกเป็นยังไง มันสงบยังไง มันอิสระยังไง เราก็รู้ด้วยตัวของเราเอง ฉะนั้น ในวันสุดท้ายนี้ ก็ขอให้ทุกท่าน จงอย่าได้ประมาท อย่าได้ประมาท อย่าได้ประมาท ให้มีธรรมะเกิดขึ้นในดวงจิตของท่าน ให้มีแสงสว่างคือปัญญาเกิดขึ้นในจิตของท่าน จงทุกๆ ท่าน เทอญ

บทส่งท้าย

นี่เป็นช่วงสุดท้ายที่เราจะมาเข้าคอร์สในการปฏิบัติ ซึ่งทางภายนอก เขาสนุกรสนานกัน เขาสาदनํ้ากัน อะไรกัน เขาตีหมกัน เทียวกัน แต่เราก็ได้ทำอย่างนั้นเหมือนกัน เรามาที่นี่ เราก็ได้รับนํ้า ทำให้จิตใจของเราได้รับนํ้า คือพระธรรมของพระพุทธเจ้าหรือของโลก เราก็ได้มีความเย็นขึ้นมาในจิตใจได้ เราก็เอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย อันนี้คือ การสงเคราะห์

อีกคำหนึ่งที่หลวงพ่อบุ๊ต คือ ว่าง ว่าง ก็อยากให้ทุกคนที่แต่งงานแล้ว มีครอบครัวแล้ว แล้วคนที่ยังไม่ได้แต่งงานในทางโลก ก็ให้ทุกคนทั้งสองพวกนี้แหละ ไม่ใช่เล็กกันกับสามีหรือภรรยา แต่ให้แต่งงานกันใหม่ แต่งงานกับนางสาวสุญญตา นางสาวสุญญาตาคือความว่าง ความว่างไม่ใช่ผู้หญิง ความว่างไม่ใช่ผู้ชาย ความว่างไม่ใช่กระเทย แต่เราไม่มีคำที่จะเรียก ก็เลยอยากให้ทุกท่านแต่งงานกับนางสาวสุญญตา คือความว่างจากตัวกู

เพราะอวิชชาดับ คือจิตโง่ดับ พอจิตโง่ดับแล้ว ตัวที่สองก็คือว่าง ฉะนั้น เราต้องแต่งงานกับนางสาวสุญญาตาคือความว่าง ไม่ว่าเด็ก ไม่ว่าผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ไปแต่งงานกับความว่างเสีย ว่างจาก ราคะ โลภะ โทสะ โมหะ แล้วเราก็จะมีจิตที่สงบเย็นต่อไป

ครอบครัวของเรา คนหนึ่งก็ครอบครัวหนึ่ง ครอบครัวหนึ่ง ครอบครัวของเราคือชีวิตของตัวเอง จะได้พบกับความสงบ ลองคิดดู ถ้ามันว่างหมด มันจะเป็นยังไง มันก็สงบ เมื่อกิเลสว่างหมด กิเลสที่เกิดขึ้นทางกาย ทางวาจา เราก็กำชับมันได้ กิเลสที่เกิดขึ้นทางจิต เราก็บังคับมันได้ กิเลสที่เกิดขึ้นจากทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เราก็บังคับมันได้ เมื่อเราบังคับมันได้ก็จะทำให้อวิชชาดับ เพราะเราปฏิบัติตามองค์มรรค แล้วก็ได้ปัญญาที่วิเศษมา แล้วอวิชชามันก็ดับไป ทำให้เกิดความเย็นเข้ามาแทนที่

เมื่ออวิชชาดับ ตัวความโง่ดับ เราก็เริ่มที่จะหมั่นแล้ว หมั่นกับนางสาวสุญญาตา หมั่นเสร็จแล้วก็แต่งงานกับนางสาวสุญญาตา เราก็เลยได้อยู่กับความว่าง ได้อยู่กับนางสาวสุญญาตาตลอดไป ถ้าเราอยู่กับสามีภรรยา เราก็ไม่ได้คิดถึงกันตลอดเวลา แต่ว่าเราอยู่กับความว่าง แต่งานกับความว่างนี้ เราอยู่ตลอดเวลา เราเดินก็ไม่ได้คิดถึงภรรยาเรา ไม่ได้คิดถึงสามีเรา ไม่ได้คิดถึงลูกของเรา แต่ว่าเราเดินกับภรรยาใหม่ เดินกับนางสาวสุญญาตา เดินกับความว่าง นั่งหายใจก็หายใจกับความว่าง

นอนก็ภาวนาอยู่กับความว่าง กินอาหารก็กินกับความว่าง สวมใส่เสื้อผ้าก็สวมใส่เสื้อผ้ากับความว่าง ทุกอย่างอยู่กับความว่าง เพราะว่าเราอยู่ในโลกว่าง ว่างจากตัวตนทั้งหมด

ดูก่อนโมคคราช ท่านจะมีสติมองโลกโดยความเป็นของว่าง เมื่อจิตว่าง สิ่งทั้งปวงก็ว่างหมด เมื่อจิตไม่ว่าง ร่างกายก็ไม่ว่าง ตา หู ฯลฯ ก็ไม่ว่าง สิ่งภายนอกก็ไม่ว่าง โลกภายนอกก็ไม่ว่าง โลกภายในก็ไม่ว่าง แต่งงานกับความว่างกันเถอะ ไปแต่งงานกับความว่าง พอแต่งงานอยู่ตัวแล้ว เว้นทุกสิ่งทุกอย่างไปแล้ว ต่อไปก็สงบที่นี่ อยู่กับความสงบ ครอบครัวยุติสงบเย็น ครอบครัวยุติสงบของแต่ละคน แต่ละคน คือครอบครัวยุติสงบของจิตของตัวเอง จะสงบที่นี่ แล้วเราก็ย้ายจากอยู่กับความว่างเป็นอยู่กับความสงบ ต่อไปก็ไม่ต้องแต่งแล้ว เพราะมันดีขึ้นแล้ว มันสงบแล้ว *เตสฺ วุปลโม สุโข* การเข้าไปสงบรับสังขารทั้งปวงเป็นสุข คือ สุขเย็น

ที่นี่พอแต่งแล้ว ไม่ใช่เราไม่มีลูก ไม่มีหลาน พอแต่งแล้วเราก็มีลูกหลานเยอะแยะ เพราะเราได้ช่วยเหลือคนอื่น ช่วยเหลือคนอื่นนั่นแหละ นั่นคือเราได้สืบทอดแล้ว ได้สืบทอด คือพันธแห่งความเป็นมนุษย์ คือมีจิตใจสูงสุด สืบทอดแล้วก็ทำให้คนนั้นไปปฏิบัติกันต่อไป ปฏิบัติต่อไป แล้วก็สืบทอดกันต่อไป ต่อไป ก็สืบทอดกันต่อไป

ฉะนั้น ที่มีพระไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธศาสนาจะตั้งอยู่ได้นานเท่าไร พระอรหันต์จะสิ้นไปไหม พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า

ตราบใดที่ยังมีอริยมรรคมีองค์แปด ยังมีผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โลกนี้จะไม่สิ้นจากพระสมณะที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ สมณะที่หนึ่ง คือพระโสดาบัน สมณะที่สอง คือพระสกิทาคามี สมณะที่สาม คือพระอนาคามี สมณะที่สี่ คือพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ในศาสนาใดก็ตามไม่มีอริยมรรคมีองค์แปด ไม่มีผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ในศาสนานั้นก็จะไม่มีสมณะที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่

จำเอาไว้ พวกเราโชคดีมากที่มาเกิดในพระพุทธศาสนา แล้วก็ยังมีอริยมรรคมีองค์แปด หน้าที่ของเราก็คือ ต้องปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามอริยมรรคมีองค์แปด แล้วก็ผลิตปัญญา วิชชาออกมา ปัญญาวิชชา นั้นเป็นเครื่องมือในการที่จะประหารกิเลส เมื่อเราประหารกิเลสหมดแล้วก็จะสงบเย็น จิตที่ว่างจากกิเลส เป็นจิตที่สงบเย็น จิตที่ยังมีกิเลสเป็นจิตที่ยังไม่ว่าง ยังมีตัวกู มันทันทีร้อนบ้าง สงบเย็นบ้าง ไม่สงบเย็นบ้าง ในบางครั้งสงบเย็นแล้วก็ยังไม่รู้สึก ยังไม่รู้ตัว

เมื่อเราภาวนา หรือเราอยู่กับนางสาวสุญญตามากๆ จนกิเลสเข้าไม่ได้ อะไรเข้ามาก็ประหารหมด อะไรเข้ามาก็ประหารหมด กิเลสก็มันตายหมด เห็นเตียนไปหมด มันก็เกิดเป็นความสงบเย็น นี่คือชีวิตที่คุ้มค่าที่เราทุกคนเกิดมา ถ้าเราเกิดมาแล้ว เอาแต่เรื่องเที่ยว เอาแต่เรื่องกิน เอาแต่เรื่องสนุกสนาน ถ้ามั่นใจตัวเองชื่อว่า เท่านั้นแหละ ที่เกิดมามันเท่านั้นเองแหละ เท่านั้นล่ะตัวมันก็ทำได้ เพราะว่าสัตว์กับคนมันไม่ต่างกัน สัตว์ก็

มีการเสพงาม มีความกลัวขึ้นมา ก็มีการหนีภัย มีการหลบนอน มีการกิน เหมือนกันทั้งนั้น แต่ว่าเราจะเห็นว่า นีมันต่างกันที่ตรงนี้ต่างหาก

ที่นี้ไม่ใช่ที่เราแต่งงานกับนางสาวสุญญาแล้ว ต้องเลิกกับสามี ภรรยา ไม่ใช่จุดที่ตรงนั้น ผู้ที่ปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน โสดาบันยังแต่งงานได้ ยังอยู่กับครอบครัวได้ สกิทาคามีก็ยังคงอยู่กับครอบครัวได้ ยังอยู่กับสามีภรรยาได้ แต่พอไปถึงพระอนาคามีจึงจะแยกกัน แยกกันที่ตรงนั้น เพราะพระอนาคามีท่านละความพอใจและความไม่พอใจลงเสียได้ ความพอใจและความไม่พอใจคือ กามราคะ กับ ปฏิคะ กามราคะก็คือ ความพอใจที่ดึงเข้ามาหาตัว ที่นั้นนอกนั้นมันก็เกี่ยวโยงกับกามราคะทั้งนั้น ปฏิคะ คือความไม่พอใจ เมื่อไม่พอใจก็คือความโกรธนั่นเอง พระอนาคามีท่านละ ๒ ตัวนี้ได้

พระโสดาบัน ละสักกายะทิฐิ วิจิกิจฉา คีลพตปรามาต พระสกิทาคามีเพียงทำ โลภะ โทสะ โมหะ ให้เบาบาง พระอนาคามีท่านละ กามราคะ กับปฏิคะ นี่คือทั้งสาม ทั้งพระโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี ละได้ ๕ ตัว แต่พระอรหันต์ท่านต้องมึงานหนัก ต้องละอีก ๕ ตัว รูปราคะ อรูปราคะ รูปราคะก็คือ รูปฉาน อรูปราคะก็คือ อรูปฉาน รูปราคะ อรูปราคะ มานะ มานะนี้ทุกคนมีมานะทั้งนั้น แต่เสร็จแล้วเราอย่าคิดว่ามันจะเหมือนกัน มานะในคำพูดของภาษาตลาดนี้ ให้มีมานะให้มากๆ ก็หมายถึงความมอดทน อดกั๊น แต่ว่ามานะในโลกุตรไม่ใช่อย่างนั้น

มานะคือความถือตัว ความถือตัวภูนั้นแหละ ตัวนี้แหละคือตัวกู ตัวกูดีกว่าเขา ตัวกูเก่งกว่าเขา ตัวกูสูงกว่าเขานั่นก็มานะ ตัวกูเสมอเขานั่นก็คือมานะ ตัวกูดียกกว่าเขา ตัวกูเร็วกว่าเขา เป็นคนชั้นต่ำ นั่นก็คือมานะ ต้องตัดมานะตัวนี้ พระอรหันต์ท่านต้องตัดมานะตัวนี้ จึงจะเป็นพระอรหันต์ได้

รูปราคะ อรูปราคะ มานะ ๓ ตัวนี้ ตัวที่๔ คืออุทัจจะ ถ้ามีคำเต็มว่า อุทัจจกุกกจะ นั่นคือความลึกลับใจ แต่คำว่าอุทัจจะคือ ความทิ้งหรือว่าตกใจ พอฟ้าแลบ แล้วก็ผ่าเปรี้ยงลงมา ตกใจ ไม่มี พระอรหันต์จะไม่มี เพราะมีสติที่ไวมาก เมื่อแลบก็ต้องผ่า เมื่อผ่ามันก็เป็นอย่างนั้น เราเดียวที่จะขึ้นเครื่องไป บางคนก็กลัว บางคนก็ไม่กลัว เฉยๆ ไม่ใช่ตายแต่เราคนเดียว โลกก็ต้องตายทั้งนั้น จะตายบนอากาศ หรือจะตายในทะเล ตายบนภูเขา จะตายเพราะภูเขามาทับ ตายทั้งนั้น แต่เราขึ้นเครื่อง ไม่ต้องกลัวตาย ไม่ต้องกลัวตาย มันไม่มีกู ถ้ามันเกิดกลัวขึ้นมาภาวนาไป มันไม่ใช่กู มันไม่ใช่กู มันไม่ใช่กู ก็หายไปแหละ หายไปแล้ว ใครมันจะตายล่ะ มันว่างจากกูแล้วนั่นแหละ เราได้แต่งงานกับนางสาวสุญญตาแล้ว นางสาวสุญญตานั้นก็เลยมาช่วยเรา พอไม่มีกูแล้ว นางสาวสุญญตามาทันทีเลย คือความว่างมาทันทีเลย มันไม่มีกู ไม่มีกู ไม่มีกู ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู เอาให้มันตรงตัวไปเลย ว่าง ว่าง ว่าง ว่าง ว่าง ว่าง เข้าไว้ นี่เห็นไหม นางสาวสุญญตาจะเป็นสามี จะเป็นภรรยา จะเป็นคนรัก

ของเรา เราอยู่กับนางสาวสุญญตาให้ตลอดเวลา อย่างนี้ความกลัวมันก็หายไป อะไรมันก็หายไป นี่คือ อุทธัจจะ คือ ตกใจ หรือว่าทิ้ง

อุทธัจจะคือความกลัว มันเกิดขึ้นมาเพราะมันมีกู ถ้าไม่มีกูแล้ว อุทธัจจะ ความกลัว หรือตกใจจะเกิดไม่ได้ มันจะเกิดไม่ได้ พอตกใจมันจะทำอะไรไม่ถูก พอตกใจแล้วมันขาดหมด ธรรมที่เราปฏิบัติที่ขาดหมด พอขาด สติมันก็ขาดหมดแหละ สติเปรียบเหมือนมือ ปัญญาก็เปรียบเหมือนกับไมโครโฟนตัวนี้ ถ้าหากเราไม่มีมือ แล้วเราจะจับไมโครโฟนนั้นงูตุตได้อย่างไร

ที่นี้สติคือมือ ปัญญาคือสิ่งต่างๆ ที่เรามาศึกษา เรามาปฏิบัติแล้วเตรียมพร้อมเอาไว้ พอเกิดกลัวขึ้นมา ไม่ใช่กู ไม่ใช่กู ว่าง ว่าง ว่าง ว่าง นั่นคือเราตั้งปัญญามา สตินั้นแหละตั้งปัญญามา แล้วก็เอามาใช้งานเลย ที่นี้ถ้ามันขาดสติแล้ว หมด ทุกสิ่งทุกอย่างหมด ไม่มีอะไรเหลือเลย เอามาใช้ไม่ได้เลย ที่ไปศึกษามาไปเรียนมา ไปปฏิบัติมา ไปนั่งสมาธิมา ไปอะไรมา เอามาใช้ไม่ได้เลย เพราะมันขาดสติ ฉะนั้น เมื่อเรามีสติ เราก็ดังปัญญามา ดิ่งตัวไหนมา เอานางสาวสุญญตามา พอได้นางสาวสุญญตามาแล้วก็สบาย นั่งสบาย อะไรรสบาย สบายหมด

ต่อมามันจะยิ่งสบายขึ้น พอไปถึงตัวสงบ มันก็ยิ่งสบายยิ่งขึ้น คือมีความสุข สุขเย็น สุขนั้นคือสุขเย็น สุขเพราะว่าไม่มีกิเลสเข้ามารบกวน นี่เรียกว่าอุทธัจจะ อุทธัจจะ คนที่กลัวไล่เดือน กลัวแมลงสาบ กลัวตุ๊กแก

กลัวไอ้ตัวปาดตัวอะไรอย่างนี้ นั่นคือยังมีอุทธัจจะอยู่มาก โวยวายมาก
อะไรมาก นี่คือคนที่มีความกลัว นี่พระอรหันต์ท่านละอุทธัจจะ คือละ
อุทธัจจะ

แล้วตัวสุดท้าย ก็คือละอวิชานั่นแหละ อวิชา อวิชาคือตัว
หัวหน้าของตัวกู ก็คือตัวกูนั่นแหละ นั่นแหละตัวที่สำคัญที่สุด ฉะนั้น
พระอรหันต์ท่านละ ๕ อย่าง รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชา
เมื่อท่านละแล้ว ท่านอยู่กับอะไร ท่านอยู่กับความสงบเย็น ว่างแล้วก็
สงบเย็น ทีนี้ ดับ ว่าง สงบเย็น ทุกคนจะต้องจำเอาไว้ แล้วก็ปฏิบัติไป
ตามสโลแกนนั้น

ถ้ามีปัญหาอะไรขึ้นมา ดึงมาใช้เลยทีนี้ สติ เป็นสัมมาสติ แล้วก็ใน
สติปัญญาอันนี้ ต้องทำให้มากๆ จะได้มีสติตั้งปัญญามา ถ้าขาดสติ ปัญญา
ก็ขาดหมด ไม่มีอะไรเหลือ นี่คือคำสั่ง คำสั่งสุดท้ายที่ท่านมาเข้าคอร์ส
ปฏิบัติ ก็คือ ให้มีสติ แล้วก็แต่งงานกับนางสาวสุญญตา ไปอยู่กับ
นางสาวสุญญตา กินกับนางสาวสุญญตา นอนกับนางสาวสุญญตา
คลุกคลีอยู่กับนางสาวสุญญตา แล้วนางสาวสุญญตาก็จะช่วยท่าน
ก็ขอให้มีความสุขความเจริญ ในธรรมะทุกๆ ข้อ จงมีในจิตใจของท่าน
เพื่อจะดับทุกข์ ระวังเหตุต่างๆ แล้วก็อยู่ด้วยความสงบเย็น ทุกทีพา
ราตรีกาลเทอญ

ก่อนนอนทุกวัน ไปไหว้พระ ทำวัตรยาวก็ได้ สั้นก็ได้ ต้องรับศีล ๕ ทุกครั้ง ศีล ๕ เรียกว่านิจศีล ตั้งนะโม แล้วรับพระรัตนตรัย พอรับพระรัตนตรัยเสร็จแล้วก็รับศีล ทุกวันอย่าได้ขาด ให้ทำอย่างนั้น ทีนี้ถ้ามันขี้เกียจ วันหนึ่งงานหนัก เครียด เหนื่อย บอกตัวเองว่า ถ้ามันนอนแล้วหลับตายไปละ มันก็ไม่ได้รับศีล ตายโดยไม่มีศีลก็ตกนรกละสิ บอกมันอย่างนั้น ไม่อย่างนั้นมันฎีกาอยู่เรื่อย อุทธธณอยู่เรื่อยเลย กิเลสนี้มันชำนาญในการอุทธธณ และการฎีกา เพราะฉะนั้น ต้องทำให้ได้เข้มแข็งเอาไว้

